T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI TİCARET DOKTORA PROGRAMI

POLİTİK İSTİKRARIN VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ULUSLARARASI TİCARETE ETKİSİ: BRICS + ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doktora Tezi

EMRULLAH BARDAKÇI

200028312

İstanbul, 2025

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI TİCARET ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI TİCARET DOKTORA PROGRAMI

POLİTİK İSTİKRARIN VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ULUSLARARASI TİCARETE ETKİSİ: BRICS + ÜLKELERİ VE TÜRKİYE ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doktora Tezi

EMRULLAH BARDAKÇI

200028312

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Betül Gür

İstanbul, 2025

Hazırlamış olduğum tez özgün bir çalışma olup YÖK ve İstanbul Ticaret Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliklerine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmayı yaparken bilimsel etik kurallarına tamamıyla uyduğumu; yararlandığım tüm kaynakları gösterdiğimi ve hiçbir kaynaktan yaptığım ayrıntılı alıntı olmadığını beyan ederim. Bu tezin ihtiva ettiği tüm hususlar şahsi görüşüm olup İstanbul Ticaret Üniversitesinin resmi görüşünü yansıtmamaktadır.

EMRULLAH BARDAKÇİ

ÖZET

Bu doktora tezi, BRICS+ (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Türkiye, Mısır, Etiyopya, Endonezya, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri) ülkelerinin ve Türkiye'nin ithalatları ve ihracatları üzerinde politik istikrar ve doğrudan yabancı yatırımların (DYY) etkilerini incelemektedir. Globalleşen ekonomik yapı içinde, politik istikrar ve DYY, ülkelerin uluslararası ticaret performansında kritik bir rol oynamaktadır. Çalışmanın temel amacı, politik istikrar ve DYY'nin bu ülkelerdeki ticaret hacmi, ticaret dengesi ve genel ekonomik performansları üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Tezde, 2005-2022 yılları arasında BRICS+ ülkeleri ve Türkiye'ye ait veriler kullanılarak panel veri analizi uygulanmıştır. Çalışmada, politik istikrar ve DYY'nin uluslararası ticaret üzerindeki etkileri, çeşitli ekonomik göstergeler aracılığıyla ölçülmüş ve ülkeler arası farklılıklar değerlendirilmiştir. Analiz sonuçları, politik istikrarın ve DYY'nin BRICS+ ülkelerinde uluslararası ticareti anlamlı şekilde etkilediğini ortaya koymuştur. Özellikle, politik istikrarın yüksek olduğu ülkelerde, DYY'nin uluslararası ticaret hacmi üzerinde daha güçlü ve olumlu bir etki yaptığı gözlemlenmiştir. Bu bulgular, BRICS+ ülkelerinin ekonomik kalkınma stratejilerinde, politik istikrarın sağlanmasının ve yabancı yatırımların teşvik edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, çalışma, politika yapıcılar için DYY'nin artırılması ve ticaret hacminin genişletilmesi yönünde öneriler sunmaktadır. Bu tez, hem akademik alanda hem de politika yapımında, gelişmekte olan ülkelerin uluslararası ticaret performansını artırmak için politik istikrar ve DYY arasındaki dinamiklerin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Politik İstikrar, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Uluslararası Ticaret, BRICS+ Ülkeleri, Panel Veri Analiz

Abstract
This dissertation analyses the effects of political stability and foreign direct investment (FDI) on the imports and exports of BRICS+ (Brazil, Russia, India, China, South Africa, Türkiye, Egypt, Ethiopia, Indonesia, Iran and the United Arab Emirates) countries and Türkiye. In a globalised economic structure, political stability and FDI play a critical role in the international trade performance of countries. The main objective of the study is to evaluate the effects of political stability and FDI on trade volume, trade balance and overall economic performance of these countries. In the thesis, panel data analysis is applied by using the data of BRICS+ countries and Türkiye between 2005-2022. In the study, the effects of political stability and FDI on international trade are measured through various eco-nomic indicators and cross-country differences are evaluated. The results of the analyses reveal that political stability and FDI significantly affect international trade in BRICS+ countries. In particular, in countries with higher political stability, FDI has a stronger and more positive impact on international trade volume. These findings emphasise the importance of ensuring political stability and encouraging foreign investments in the economic development strategies of BRICS+ countries. Furthermore, the study provides recommendations for policy makers to increase FDI and expand trade volume. This thesis aims to contribute to a better understanding of the dynamics between political stability and FDI to improve the international trade performance of developing countries, both in the academic field and in policy making.

Keywords: Political Stability, Foreign Direct Investment, International Trade, BRICS+ Countries, Panel Data Analysis

İÇİNDEKİLER

ÖZET……iii
ABSTRACT……iv
GRAFİK LİSTESİ……viii
TABLO LİSTESİ……ix
ŞEKİL LİSTESİ……x
KISALTMALAR……xi
GİRİŞ……1
1. POLİTİK İSTİKRAR……3
1.1. Politik İstikrar Kavramı ve Önemi……4
1.1.1. Politik İstikrarın Tanımı ve Unsurları……5
1.1.2. Politik İstikrarın Ekonomik ve Sosyal Etkileri……6
1.1.2.1. Ekonomik Etkiler……6
1.1.2.2. Sosyal Etkiler ……6
1.1.3. Politik İstikrarın Uluslararası İlişkilerdeki Rolü……9
1.1.4. Politik İstikrarın BRICS+ Ülkelerindeki ve Türkiye'deki Durumu……10
1.1.4.1. BRICS+ Ülkeleri ve Türkiye'de Politik İstikrar……10
1.1.5. Politik İstikrarın Dış Ticaret ve Yabancı Yatırımlara Etkisi……14
1.1.5.1.Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi……16
1.1.5.2.Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi……16
2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM ……19
2.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı……20
2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Tanımı ve Ekonomik Rolü……21
2.2.1. Doğrudan Yabancı Yatırımın Ekonomik Etkisi……22
2.2.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Ev Sahibi Ülkelerdeki Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi……25
2.2.1.2. Doğrudan Yabancı Yatırım ve Büyüme Arasındaki İlişkide Finansal Piyasaların Etkisi……25
2.2.1.3.Ekonomik Özgürlüğün. Doğrudan Yabancı Yatırım Üzerindeki Etkisi……25
2.2.2. Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Türleri ve Yatırım Modelleri……26
2.2.2.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Türleri……26
2.2.2.2.Yatırım Modelleri……26
2.2.3. Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Küresel Ekonomideki Yeri ve Önemi……27
2.2.3.1.Küresel Ekonomideki Yeri……27
2.2.3.2. Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Önemi……29
2.2.4. Doğrudan Yabancı Yatırımların BRICS+ Ülkelerindeki ve Türkiye'deki Durumu ve Etkileri ……30
2.3. Uluslararası Ticaretin Temelleri……31
2.3.1.Uluslararası Ticaret Teorileri……32

2.3.1.1.Ticarette Artan Getirilerin ve Tekelci Rekabetin Temel Prensipleri ……....32
2.3.1.2. Faktör Donanımları ve Emtia Fiyatları Arasındaki İlişki ……..……..34
2.3.1.3.Ekonomik Coğrafyaların Ticaret Modellerini Anlamadaki Rolü……..34
2.3.2. Uluslararası Ticaretin Ekonomik Büyümeye Etkisi…….....35
2.3.3. Uluslararası Ticaret Politikaları ve Uygulamaları…….....35
2.3.4. BRICS+ Ülkelerinde Uluslararası Ticaretin Yapısı ve Dinamikleri……..…...36
2.4. Politik İstikrar ve Doğrudan Yabancı Yatırım İlişkisi…….….37
2.4.1.Politik İstikrarın Yabancı Doğrudan Yatırım Üzerindeki Etkisi……37
2.4.1.1.Politik İstikrar ve Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri Arasındaki İlişki……40
2.4.1.2.Hükümet Politikaları ve Yabancı Yatırımcılar Arasındaki İlişki……..…...41
2.4.1.3.Yolsuzluk, Siyasi İstikrar ve Doğrudan Yabancı Yatırım Arasındaki İlişki….41
2.4.2. Politik Riskler ve Yabancı Yatırımların Yönlendirilmesi…….……42
2.4.3. Politik İstikrarın Uzun Vadeli Yatırımlara Etkisi…….....43
2.4.4. BRICS+ Ülkelerinde Politik İstikrar ve Doğrudan Yabancı Yatırım İlişkisi…....44
2.5.Doğrudan Yabancı Yatırım ve Uluslararası Ticaret İlişkisi……...……46
2.5.1.Yabancı Doğrudan Yatırımın Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkisi……47
2.5.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırım ve Ülkelerin Ticaret Hacimleri Arasındaki İlişki……..48
2.5.1.2. Doğrudan Yabancı Yatırımların İhracat Performansını Etkileyen Mekanizmalar …….…….49
2.5.1.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Ülke Ticaretlerine Faydaları……...…..49
2.5.2. Doğrudan Yabancı Yatırım ve Küresel Değer Zincirleri……...……51
2.5.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticaret Dengesine Etkisi…..……...51
2.5.4. BRICS+ Ülkelerinde Doğrudan Yabancı Yatırım ve Uluslararası Ticaret İlişkisi……...52
2.6. BRICS+ Ülkelerinin Ekonomik Durumu ve Politik İstikrarı……..…..53
2.6.1.BRICS+ Ülkelerinin Ekonomik Performansı……..54
2.6.1.1.Toplam Faktör Verimliliği ve BRICS+ Ülkeleri……..55
2.6.1.2.BRICS+ Ülkelerinde Siyasi İstikrar ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişki……..55
2.6.2. BRICS+ Ülkelerinde Politik İstikrarın Doğrudan Yabancı Yatırım Üzerindeki Etkisi……....57
2.6.3. BRICS+ Ülkelerinin Küresel Ekonomideki Yeri ve Gelecek Perspektifleri…….58
2.7. Dünya Yönetişim Göstergeleri'nin (Worldwide Governance Indicators-WGI)……59
2.7.1. Dünya Yönetişim Göstergeleri'nin (Worldwide Governance Indicators-WGI) Kavramsal Çerçevesi…….……..60
2.7.1.1. İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik (Voice And Accountability)…….….60
2.7.1.2. Siyasi İstikrar ve Şiddet Yokluğu (Political Stability And Absence Of Violence/Terrorism)…….…...60
2.7.1.3. Hükümetin Etkinliği (Government Effectiveness)……...…..61

2.7.1.4. Düzenleyici Kalite (Regulatory Quality)……..…..61
2.7.1.5. Hukukun Üstünlüğü (Rule Of Law)……..…..61
2.7.1.6. Yolsuzluğun Kontrolü (Control Of Corruption)……..……..…61
2.7.2. Dünya Yönetişim Göstergeleri'nin (Worldwide Governance Indicators-WGI) Önemi ve Kullanım Alanları……..…….61
2.7.3. Dünya Yönetişim Göstergeleri (Worldwide Governance Indicators-WGI) Üzerine Eleştiriler ……....63
2.7.3.1. Algıya Dayalı Veriler ve Subjektif Yorumlar…….....63
2.7.3.2. Tarihsel ve Kurumsal Bağlamın Yetersiz Dikkate Alınması…….…...63
2.7.3.3. Zaman İçindeki Değişimleri Yansıtma Kapasitesi…….….63
2.7.3.4. Veri Tutarlılığı ve Yöntemsel Sorunlar…….…..64
2.7.3.5. WGI'nin Önemi ve Geleceğe Dair Beklentiler……64
3. POLİTİK İSTİKRARIN VE YABANCI YATIRIMLARIN ULUSLARASI TİCARETE ETKİSİ ……..…….65
3.1.Araştırmanın Problemi…….……..65
3.2. Çalışmanın Önemi……..……..…66
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları/Kısıtları …….….66
3.4. Araştırmanın Kapsamı……..……67
3.5. Veri Toplama Araçları ve Yöntem…….……...68
3.6. Araştırmada Kullanılan Veri Seti …….……70
3.7.Modellerin Tanımlanması……..……...73
3.8. Araştırmada Kullanılacak Modelin Tespiti……..…….74
3.9. Model Varsayımları ve Sınamaları…….……..75
4. BULGULAR……....78
4.1. Tanımlayıcı İstatistikler……..…….…78
4.2. Politik İstikrarın Uluslararası Ticarete Etkisi……..……84
4.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkisi……...85
4.4. BRICS+ Ülkeleri ve Türkiye Üzerinde Bulguların Değerlendirilmesi…….....85
5. TARTIŞMA…….……86
5.1. Sonuçların Literatür ile Karşılaştırılması……..87
5.2. Politik İstikrar ve Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkileri……..88
5.3. BRICS+ Ülkeleri ve Türkiye İçin Öneriler…….....89
5.4. Araştırmanın Sınırlılıkları……..……..90
6. SONUÇ VE ÖNERİLER……..…...91
KAYNAKÇA……...94

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Girişi (2010 - 2022)……..17

Grafik 2. BRICS+ Ülkelerinin Doğrudan Yabancı Yatırımları (2010 - 2022)……18

Grafik 3. Türkiye ve BRICS+ Karşılaştırmalı DYY Girişleri (2010 - 2022)...…….....18

Grafik 4. Türkiye’de doğrudan yabancı yatırım girişleri (2000- 2022)…….……..38

Grafik 5. Türkiye’de Politik İstikrar Endeksi (2000- 2022)…….....…39

Grafik 6. Türkiye’de Politik İstikrar ve DYY Girişleri (2000- 2022)……..……..…..40

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye - Politik İstikrar Endeksi (1996–2023)……..11

Tablo 2. Türkiye - Politik İstikrar Endeksi ve Küresel Ortalama (2024)……..11

Tablo 3.Türkiye ve BRICS+ Ülkelerinde Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (2010 - 2022, Milyon $)……..…….17

Tablo 4. Bağımlı, Bağımsız ve Kontrol Değişkenleri Tablosu……...……...…….71

Tablo 5. Hausman Testi Sonuçları …….……...….....75

Tablo 6. Oto-Korelasyon Testi Sonuçları ……...……...…….76

Tablo 7.Değişkenler için Birimler Arasında Korelasyonun Pesaran Testi ile Sınanması …….....…76

Tablo 8. Tanımlayıcı İstatistikler ……..……..……79

Tablo 9. Model 1 Korelasyon Matrisi…….....80

Tablo 10. Model 2 Korelasyon Matrisi……..…….....81

Tablo 11. Model 3 Korelasyon Matrisi…….....81

Tablo 12. Model 4 Korelasyon Matrisi ……...81

Tablo 13. Model 5 Korelasyon Matrisi ……..…….82

Tablo 14. Model 6 Korelasyon Matrisi …….....82

Tablo 15. Model 7 Korelasyon Matrisi ……..…….82

Tablo 16. Driscoll - Kraay Tahmincisi Sonuçları ……83

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Türkiye'de Uluslararası Doğrudan Yatırım (1973-2023).....44

Şekil 2. En Büyük DYY Kaynağı Ülkeler (2003-2023) 45

Şekil 3. Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı (2002-2023)……..…….….48

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

DYY (FDI): Doğrudan Yabancı Yatırım

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu

GDPPER: Kişi Başına Düşen Gelir

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

DIG: Dijitalleşme

EXR: Döviz Kuru

INF: Enflasyon

XMGDP: İthalat ve İhracatın GSYİH'ye oranı

GDPPER: Kişi başına düşen gelir

PS: Politik İstikrar

CC: Hesap Verebilirlik

GE: Hükümet Etkinliği

RL: Düzenleyici Kalite

RQ: Hukukun Üstünlüğü

VA: Yolsuzluğun Kontrolü

IQU: Hükümet Göstergesi Endeksi

GİRİŞ

Globalleşen dünyada, uluslararası ticaret, ülkelerin ekonomik kalkınmalarında önemli bir belirleyici haline gelmiştir. Ticaretin artan derecede küresel bir karakter kazanması, her bir ülkenin uluslararası piyasalarda rekabetçi olabilme yeteneği üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Bu bağlamda, ülkelerin ekonomik gelişim süreçlerinde dış ticaretin artması, yalnızca iç pazarları canlandırmakla kalmaz, aynı zamanda uluslararası işbirlikleri, yatırımlar ve teknolojik yeniliklerle de güçlü bir şekilde ilişkilidir. Bununla birlikte, uluslararası ticaretin dinamiklerini şekillendiren faktörlerin başında politik istikrar ve doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) yer almaktadır. Politikalarda yaşanan belirsizlikler, ekonomik büyüme süreçlerini olumsuz etkileyebileceği gibi, dış yatırımların çekilmesini de hızlandırabilir. Öte yandan, güvenli ve istikrarlı bir politik ortam, yabancı yatırımcıların ülkede yatırım yapma isteğini artırmakta ve bunun sonucunda ticaret hacmi de yükselmektedir.

Bu çalışmanın amacı, BRICS+ ülkelerinde ve Türkiye'de politik istikrar ve doğrudan yabancı yatırımların uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini derinlemesine incelemektir. BRICS+ ülkeleri, küresel ekonominin önemli oyuncuları olarak kabul edilmekte olup, ekonomik büyüme, dış ticaret ve yatırım stratejileri bakımından dikkatle incelenmesi gereken ülkelerdir. Bu ülkelerin farklı politik yapıları, ekonomik reform süreçleri ve uluslararası ticaret politikaları, ticaretin dinamiklerini farklı şekillerde etkilemektedir. Dolayısıyla, bu çalışmanın odağı, politik istikrarın ve DYY'nin, bu ülkelerin ticaret hacmi ve ticaret dengesi üzerindeki etkilerini irdelemektir.

Çalışma, BRICS+ ülkelerinin ekonomik kalkınma stratejilerinde, politik istikrarın ve doğrudan yabancı yatırımların hangi ölçüde belirleyici olduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Bu ülkeler, sadece gelişmekte olan ekonomiler değil, aynı zamanda küresel ticaretin de şekillenmesinde önemli rol oynayan aktörlerdir. Çalışma, 2005-2022 yılları arasındaki verilerle yapılacak panel veri analizi yoluyla, bu ülkelerdeki politik istikrarın ve DYY'ların uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini araştıracak ve özellikle bu ülkelerin dış ticaretindeki genel eğilimleri ortaya koyacaktır.

Araştırmada, BRICS+ ülkelerinin dış ticaret verileri, ihracat ve ithalat rakamları gibi ekonomik göstergeler üzerinden detaylı bir inceleme yapılacak, bu göstergelerin politik istikrar ve DYY'lar ile olan ilişkisi analiz edilecektir. Ayrıca, ülkelerin politik yapılarına göre ortaya çıkan farklılıkların, uluslararası ticaretin dinamikleri üzerindeki etkisi değerlendirilecektir. Bununla birlikte, bu ülkelere özgü ekonomik ve politik faktörlerin ticaretle olan ilişkisini anlamak,

sadece akademik bir merak konusu değil, aynı zamanda politika yapıcılar için de önemli bir yol gösterici olacaktır.

Bu çalışma ile aşağıdaki temel araştırma sorularına yanıt aranması amaçlanmaktadır:

Politik istikrar, Türkiye ve BRICS + ülkelerindeki uluslararası ticaret üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?

Doğrudan yabancı yatırımlar, bu ülkelerdeki uluslararası ticaret hacmini ve ticaret dengesini nasıl etkilemektedir?

Politik istikrar ve DYY arasındaki ilişki, uluslararası ticaretin dinamiklerini nasıl şekillendirmektedir?

Türkiye ve BRICS + ülkeleri arasında bu etkilerde herhangi bir farklılık gözlemlenmekte midir?

Araştırma kapsamında, panel veri analizi kullanılarak politika istikrarı ve DYY'lerin dış ticaret üzerindeki etkileri incelenirken, öncelikle bir veri seti oluşturulacak ve bu veri seti üzerinden deskriptif istatistikler sunulacaktır. Deskriptif analizlerin ardından, panel veri analizi ile politik istikrar ve doğrudan yabancı yatırımların uluslararası ticaret üzerindeki etkileri tahmin edilecek ve bulguların doğruluğunu test etmek için çeşitli regresyon analizleri ve hipotez testleri yapılacaktır. Elde edilen bulgular, BRICS+ ülkeleri ve Türkiye arasında karşılaştırmalı olarak değerlendirilecek ve her bir ülkenin ticaret politikasına dair önemli çıkarımlar yapılacaktır.

Bu tez, altı ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, araştırmanın amacı, kapsamı, araştırma soruları, yöntemi ve tezin genel yapısı sunulacaktır. İkinci bölümde, politik istikrar, doğrudan yabancı yatırımlar ve uluslararası ticaret üzerine mevcut literatür taraması yapılacaktır. Üçüncü bölümde, araştırma yöntemi ve kullanılan veri seti detaylandırılacak, dördüncü bölümde ise panel veri analizi sonuçları sunulacak ve politik istikrar ile DYY'nin uluslararası ticaret üzerindeki etkileri değerlendirilecektir. Beşinci bölümde, elde edilen bulgular tartışılacak ve literatürle karşılaştırmalar yapılacaktır. Son olarak, altıncı bölümde ise sonuçlar özetlenerek, politika yapıcılara yönelik öneriler sunulacaktır.

1.POLİTİK İSTİKRAR

Politik istikrar, bir ülkenin siyasi sisteminin süreklilik ve öngörülebilirlik içerisinde işlemesini ifade eden temel bir kavramdır. Meşru hükümetlerin varlığı, hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi, etkin kurumlar ve toplumsal barış, istikrarın ana bileşenleri arasında yer almaktadır (Aköz, 2018; Tekbaş & Armutçu, 2023). Bu çerçevede politik istikrar yalnızca devletin yönetim kapasitesini değil, aynı zamanda ekonomik büyüme, sosyal refah ve uluslararası ilişkilerde güvenilirliği doğrudan etkilemektedir. İstikrarlı bir siyasi ortam, hem yerel girişimciler hem de yabancı yatırımcılar açısından öngörülebilirlik sağlamakta ve uzun vadeli planlamaları mümkün kılmaktadır (Yalçınkaya & Kaya, 2017).

Bu bölümde politik istikrar kavramının tanımı, unsurları, ekonomik ve sosyal etkileri ayrıntılı biçimde ele alınacaktır. Öncelikle, hükümetlerin meşruiyetinin, toplumsal barışın ve hukukun üstünlüğünün politik istikrarın temel dayanaklarını oluşturduğu vurgulanacaktır. Daha sonra, istikrarın ekonomik yansımaları üzerinde durularak, yatırımların artışı, sürdürülebilir büyüme, işsizliğin azalması ve finansal dengelerin korunması gibi etkiler örneklendirilecektir. Ayrıca sosyal boyutta, istikrarın eğitim ve sağlık hizmetlerine katkısı, gelir dağılımındaki adalet ve demokratik hakların güçlenmesi gibi çıktılar analiz edilecektir. Politik istikrarın uluslararası ilişkilerdeki rolü de bu bölümde ayrı bir başlık altında incelenecektir. İstikrarlı ülkelerin güvenilir ortaklar olarak algılandığı, daha fazla doğrudan yabancı yatırım çektiği ve uluslararası ticaret anlaşmalarını daha kolay gerçekleştirdiği literatürden örneklerle ortaya konacaktır.

Bu bağlamda BRICS+ ülkeleri ve Türkiye'nin politik istikrar durumları karşılaştırmalı biçimde değerlendirilerek, her ülkenin sahip olduğu avantajlar ve karşılaştığı zorluklar tartışılacaktır. Son olarak, politik istikrarın dış ticaret ve yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi incelenecek; gümrük politikalarının öngörülebilirliği, yatırımcı güveni, sermaye akışlarının istikrarı ve hukuki çerçevenin güçlenmesi bağlamında değerlendirmeler yapılacaktır. Böylece, politik istikrarın hem ulusal kalkınma hem de uluslararası ekonomik entegrasyon açısından ne denli kritik bir unsur olduğu ortaya konacaktır.

1.1. Politik İstikrar Kavramı ve Önemi

Siyasi istikrar, bir siyasi sistemin sık sık kesintiye uğramadan veya yönetimde önemli değişiklikler olmadan etkili bir şekilde işlev görmesini sağlayan kalıcı özelliklerini ifade eden çok yönlü bir kavramdır. Siyasi istikrarın temel özellikleri arasında meşru bir hükümetin varlığı, tutarlı politikalar, etkili kurumlar ve hukukun üstünlüğü yer alır (Aköz, 2018). Bu unsurlar, vatandaşların ve kurumların ani bir çalkantı korkusu olmadan faaliyet gösterebileceği öngörülebilir bir siyasi ortama katkıda bulunur. Dahası, siyasi istikrar, bir ülke içinde siyasi çalkantı olasılığını değerlendiren ve ülkenin yönetim dinamiklerine ilişkin önemli iç görüler sağlayan çeşitli endeksler kullanılarak ölçülebilir (Aköz, 2018; Biçen, 2020). Bu tanımları ve özellikleri anlamak, siyasi istikrarın toplum ve yönetim üzerindeki daha geniş etkilerini analiz etmek için kritik öneme sahiptir. Ekonomik koşullardan sosyal yapılara kadar çeşitli faktörler siyasi istikrarı etkiler. Dahası ekonomik performans, siyasi istikrarı belirlemede önemli bir rol oynar; tutarlı ekonomik büyüme yaşayan ulusların siyasi sükunetin tadını çıkarma olasılığı daha yüksektir (Aköz, 2018: YalçınKaya, Kaya, 2017). Ek olarak, farklı sosyal grupların entegrasyonunu ve güçlü bir sivil toplumun varlığını kapsayan sosyal uyum, siyasi istikrarın sürdürülmesi için temeldir. Siyasi istikrarsızlık genellikle yaygın eşitsizlik, hak mahrumiyeti veya sosyal gruplar arasında çatışmanın olduğu bağlamlarda ortaya çıkar (Arslan, 2011) Bu nedenle, bu etki faktörlerini anlamak, istikrarlı bir siyasi ortam yaratmayı amaçlayan politika yapıcılar için esastır.

Siyasi istikrarın önemi yönetişimin ötesine uzanır; ekonomik kalkınma ve sosyal uyumda önemli bir rol oynar. Siyasi istikrar, yatırıma elverişli bir ortam yaratarak işletmelerin ve altyapının büyümesine olanak tanır (Yalçınkaya & Kaya, 2017). Dahası, istikrarlı siyasi ortamlar farklı gruplar arasındaki gerginlikleri azaltarak sosyal uyumu teşvik eder ve böylece çatışma ve huzursuzluk risklerini azaltır (TASAM, 2011). Çeşitli ülkelere ilişkin tarihsel perspektifler, siyasi istikrarın genellikle sürdürülebilir ekonomik büyüme ve vatandaşlar için gelişmiş yaşam kalitesi ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, siyasal istikrar, ekonomik performans ve toplumsal birlik arasındaki karşılıklı etkileşim, bir ulusun genel refahı için istikrarlı bir siyasal ortamın sürdürülmesinin önemini vurgulamaktadır.

1.1.1. Politik İstikrarın Tanımı ve Unsurları

Politik istikrar, bir ülkenin siyasi sisteminin süreklilik ve öngörülebilirlik içerisinde işlemesi olarak tanımlanabilir. Bu tanım altında, hükümetlerin meşru yollarla değişimleri ve toplumsal huzurun sağlanması gibi unsurlar bulunmaktadır. Politika ve ekonomi arasındaki etkileşim, bu istikrarın meydana gelmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle, istikrarlı bir siyasi ortamın sağlanması, ekonomik büyümeyi destekleyen bir ortam oluşturmakta ve bu da hem yerel hem de uluslararası aktörler için güven ortamını beslemektedir (Tekbaş & Armutçu, 2023; Değirmenci et al., 2024). Siyasi sistemin sürekliliği, natürel olarak, anayasa ve yasaların öngörülebilir bir şekilde işlerlik kazanmasını gerektirmektedir. Bunun sonucunda, hükümet değişiklikleri sırasında temel kurumların bozulmadan kalması mümkün hale gelir. Özellikle demokrasi çerçevesinde yapılan seçimler, bu sürekliliğin sağlanması açısından hayati öneme sahiptir; zira bu durum, vatandaşların hükümetlere olan güvenini artırmakta ve dolayısıyla politik istikrarı güçlendirmektedir (Çetin, 2018; Şen, 2020).

Diğer bir önemli unsur, hükümetlerin meşruiyetidir. Seçim yoluyla veya diğer demokratik yöntemlerle göreve gelen yönetimler, toplum tarafından kabul gördüklerinde politik istikrar sağlanmış olur. Meşru olmayan yollarla hükümet değişiklikleri, askeri darbeler gibi durumlar, genellikle politik istikrarsızlığa yol açmaktadır (Bayramoğlu & Yurtkur, 2016). Hükümetin meşru olması, kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde verilmesini ve toplumda huzurun sağlanmasını kolaylaştırır.

Toplumsal huzur ve barış da politik istikrarın önemli unsurları arasında yer almaktadır. Farklı etnik veya sosyal gruplar arasındaki çatışmalar, siyasi istikrarı tehdit eden unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, sosyal barışın sağlanması, sadece iç politikada değil, uluslararası ilişkilerde de ülkenin itibarını artırmaktadır (Uğur & Çelik, 2023). Ayrıca, hukukun üstünlüğü, politik istikrarın temel taşlarından biri olarak bileşenlerini oluşturmaktadır. Hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi, hem bireylerin hem de kurumların kanun önünde eşit olmalarını sağlamakta, bu da yolsuzluk oranlarını azaltmakta ve yatırımcı için güven ortamı yaratmaktadır (Akkuş, 2017). Son olarak, politik istikrar, ekonomik politikaların tutarlılığı ile de sıkı bir ilişki içindedir. Sık sık değişen ekonomik politikalar, yatırımcıların güvenini zedelemekte ve uzun vadeli yatırımlarını planlamasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir; zira yatırımcılar, belirsizlik ortamında risk almak istemiyor olabilirler (Ustaoğlu, 2021; Bayar, 2023). Alesina ve Perotti'nin (1996) çalışmaları, politik istikrarsızlığın yatırımları azalttığını ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini göstermektedir (Koca, 2023). Benzer şekilde, Feng'in (2003) çalışmaları, politik istikrarın yabancı yatırımcılar için kritik bir faktör olduğunu belirtmektedir (Gökpınar,

2022). Bütün bu unsurlar, bir ülkenin iç ve dış politikalarının dengeli bir şekilde yönetilmesi ve sürdürülebilir kalkınma sağlaması açısından son derece önemlidir. Politik istikrar, sadece hükümetlerin etkinliğini değil, aynı zamanda toplumların geleceğe yönelik güven duygusunu artırarak sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmektedir (Zülfüoğlu, 2021; Akyol, 2020). Sonuç olarak, politik istikrar, bir ülkenin temel siyasi yapı taşlarını oluşturan ve onun uzun vadeli gelişimini sağlayacak unsurlardan biridir. Her bir bileşen, genel stabilite için gereklidir ve bir arada çalışarak toplumun huzurunu ve refahını teşvik etmektedir.

1.1.2. Politik İstikrarın Ekonomik ve Sosyal Etkileri

Politik istikrar, bir ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimi açısından oldukça önemli bir unsurdur. Siyasi istikrar, yalnızca hükümetlerin sürekli ve öngörülebilir bir biçimde işlev görmesini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal güven ve refahın artmasını da desteklemektedir. Bu bağlamda, politik istikrarın ekonomik ve sosyal alanlarda doğurduğu etkiler detaylı bir şekilde incelenmelidir.

1.1.2.1.Ekonomik Etkiler

Doğal afetlerin ekonomik etkileri, yalnızca felaketin gerçekleştiği anda ortaya çıkan doğrudan mali kayıplarla sınırlı kalmaz; aynı zamanda uzun vadede üretim kapasitesi, işgücü verimliliği, ticaret dengesi ve makroekonomik istikrar üzerinde de önemli sonuçlar doğurur. Doğrudan etkiler arasında altyapının zarar görmesi, sanayi tesislerinin faaliyet dışı kalması ve tarımsal üretimin kesintiye uğraması yer alırken; dolaylı etkiler, üretim zincirlerinin bozulması, işsizlik oranlarının artması ve kamu bütçesinde beklenmeyen harcama yüklerinin doğması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Albala-Bertrand, 1993). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu tür afetler, sınırlı mali kaynakların yeniden dağıtılmasına neden olmakta, kalkınma projelerinin ertelenmesine yol açmaktadır. Ekonomik açıdan bakıldığında afetler, gayri safi yurt içi hasıla (GSYH) üzerinde hem kısa vadeli daraltıcı hem de uzun vadeli yeniden yapılanma yoluyla büyümeyi teşvik edici etkiler yaratabilir. Örneğin, büyük ölçekli depremler sonrasında inşaat sektöründe yaşanan canlanma, ekonomide geçici bir büyüme etkisi yaratsa da bu durum sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamaktan uzaktır (Okuyucu, 2011). Ayrıca afet sonrası yeniden yapılanma harcamaları, kamu bütçesi üzerinde ek bir yük oluştururken, dış borçlanma ihtiyacını artırabilmektedir. Bu da özellikle dışa bağımlı ekonomilerde mali kırılganlığı artıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan, sigortacılık ve finans sektörü de doğal afetlerden doğrudan etkilenmektedir. Afet sonrası ödenen tazminatlar, sigorta şirketlerinin bilanço dengelerini bozarken, sigortalılık oranının düşük olduğu ülkelerde ise kayıpların büyük kısmı hane halkı ve devlet tarafından karşılanmak zorunda kalmaktadır (Kunreuther & Michel-

Kerjan, 2009). Bu durum, sosyal adaletsizlikleri derinleştirmekte ve düşük gelirli grupların ekonomik toparlanma sürecinde daha fazla zorluk yaşamasına neden olmaktadır. Ayrıca doğal afetlerin uluslararası ticaret üzerindeki etkileri de göz ardı edilemez. Liman, kara yolu ve demiryolu gibi lojistik altyapılarda meydana gelen tahribat, ihracat ve ithalat hacminde daralmalara yol açmakta, küresel tedarik zincirlerinde aksamalara neden olmaktadır (Rose, 2009). Bu bağlamda, afetlerin ekonomik etkilerinin sadece yerel değil, bölgesel ve küresel boyutları da bulunduğu söylenebilir. Sonuç olarak, doğal afetlerin ekonomik etkileri çok boyutludur ve yalnızca mali kayıplar üzerinden değerlendirilemez. Bu nedenle afet yönetimi politikalarının, ekonomik dayanıklılığı artıracak şekilde tasarlanması ve risk azaltma yatırımlarının önceliklendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Böylece hem afet öncesi hazırlık aşamasında maliyetler düşürülebilir hem de afet sonrası ekonomik toparlanma süreci hızlandırılabilir.

Yatırımların Artması: Politika istikrarı, hem yerel hem de uluslararası yatırımcılar için güven ortamı yaratarak yatırımların artmasına olanak tanır. İstikrarlı bir yönetim, ekonomik politikaların öngörülebilirliğini artırır, böylece yatırımcıların uzun vadeli planlamalar yapabilmesini sağlar Younis et al. (2008). Yatırımcılar, belirsiz bir siyasi ortamda risk almak istemedikleri için, istikrarlı ülkeleri tercih etmektedirler (Tri, 2023). Ayrıca, yerel girişimciler de istikrar sayesinde büyük ölçekli yatırımlar yapma cesareti bulurlar (Fan et al., 2022).

Ekonomik Büyüme ve Kalkınma: Politik istikrar, sürdürülebilir ekonomik büyümenin sağlanmasında kritik bir faktördür. İstikrarlı hükümetler, tutarlı makroekonomik politikalar uygulayarak ekonomik kalkınmayı desteklerler. Özellikle altyapı yatırımları, sanayi teşvikleri ve teknoloji reformları, politik istikrarsızlık olmadan daha etkin biçimde uygulanabilmektedir (Alesina et al., 1996). Alesina ve diğerleri (1996), politik istikrarın ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini ve bu durumun yüksek büyüme oranlarıyla sonuçlandığını ortaya koymuştur (Alesina et al., 1996).

İşsizliğin Azalması ve İstihdam Artışı: İstikrarlı bir siyasi ortam, iş gücü piyasasının gelişimini destekler ve istihdam oranlarının artmasına olanak tanır. İşletmeler, öngörülebilir bir ekonomik atmosferde büyüme planlarını daha rahat yapabilirler, böylece yeni istihdam alanları doğar. Özellikle devletin istikrarlı politikalar uygulaması, etkili sosyal programların hayata geçirilmesine imkan tanır ve bu da işsizlikle mücadelenin desteklenmesine yardımcı olur (Bilan et al., 2019).

Enflasyon ve Finansal İstikrar Üzerindeki Etkiler: Politika istikrarı, enflasyonu kontrol altına almayı ve finansal istikrarın korunmasını da kolaylaştırır. Hükümetlerin tutarlı ekonomik politikalar izlemesi, para politikasının etkin bir şekilde yönetilmesine ve fiyat istikrarının sağlanmasına yardımcı olur. Politika belirsizlikleri, finansal piyasalarda dalgalanmalara ve enflasyonist baskıların artmasına yol açabilir (Tri, 2023; Choy, 2013).

1.1.2.2.Sosyal Etkiler

Toplumsal Huzur ve Güvenliğin Artması: Politika istikrarı toplumsal huzurun sağlanmasında da önemli bir etkiye sahiptir. Siyasi belirsizlikler, toplum içindeki kutuplaşmayı artırırken, istikrarlı bir yönetim, kapsayıcı politikalar geliştirerek sosyal barışı destekleyebilir (Wang & Xuehe, 2024). Rodrik (1999), politik istikrarın toplumsal huzuru artırdığını ifade etmiştir (Помаза-Пономаренко et al., 2023).

Eğitim ve Sağlık Hizmetlerinin Gelişmesi: Politika istikrarı, devletin uzun vadeli planlamalar yapmasına imkan tanıyarak eğitim ve sağlık alanlarındaki yatırımları artırır. Eğitim sisteminin sürekli bir şekilde gelişmesi, beşeri sermayenin güçlenmesine katkı sağlar; benzer şekilde sağlık politikalarının istikrarlı bir şekilde uygulanması, halk sağlığı göstergelerinin iyileşmesini destekler (Wu & Zhao, 2024).

Gelir Dağılımındaki Adaletin Sağlanması: Politika istikrarı, sosyal adaletin sağlanmasına ve gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Siyasi belirsizlikler, düşük gelirli grupları olumsuz etkileyebilirken, uzun vadeli istikrarlı politikalar sosyal refah programlarının devamlılığını sağlayarak gelir dağılımında adaleti arttırabilir (Bilan et al., 2019; Ajide & Raheem, 2016).

Demokratik Hak ve Özgürlüklerin Güçlenmesi: İstikrarlı siyasi sistemlerde demokratik süreçler daha etkin bir şekilde işler; bu da bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasını artırır. İstikrarlı bir yönetim, hukukun üstünlüğünü güçlendirir ve insanların kendilerini ifade edebilme olanaklarını artırır (Wang & Xuehe, 2024; Orayo & Mose, 2016). Sonuç olarak, politika istikrarı ekonomik büyüme, yatırım artışı, istihdamda genişleme ve sosyal refahın sağlanması açısından kritik bir öneme sahiptir. Siyasi istikrarsızlık, hem ekonomik hem de sosyal alanlarda ciddi olumsuz etkilere yol açabilir ve bu nedenle ülkelerin uzun vadeli kalkınma hedeflerine ulaşmaları için istikrarlı bir siyasi yapıya sahip olmaları büyük önem taşımaktadır.

1.1.3. Politik İstikrarın Uluslararası İlişkilerdeki Rolü

Politik istikrar, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bir ülkenin siyasi yapısının istikrarlı olması, hem uluslararası arenada hem de dış politika ilişkilerinde önemli kazanımlar elde etmesine olanak sağlamaktadır. İstikrarlı ülkeler, güvenilir ortaklar olarak tanınır ve bu durum, uluslararası iş birlikleri ve ticaret ilişkilerini güçlendirir.

Güvenilirlik ve İtibar: Politik istikrar, bir ülkenin uluslararası düzeyde güvenilir bir ortak olarak algılanmasını sağlar. İstikrarlı ülkeler, diğer ülkelerle daha uzun vadeli ve güvenilir ilişkiler kurabilir. Güçlü bir diplomatik ilişkiler ağı, istikrarsız ülkelerin aksine, istikrarlı yönetimlerin etkileyici bir dış politika yürütmelerine olanak tanır. Keohane ve Nye (1977) kitaplarında uluslararası ilişkilerde karşılıklı bağımlılığın önemine ve istikrarlı ülkelerin güçlü diplomatik bağlar kurarak elde ettikleri kazanımlara dikkat çekmişlerdir.

Dış Yatırımlar ve Ekonomik İş Birlikleri: Politika istikrarı, yabancı yatırımcılar için önemli bir çekim merkezi haline gelir. İstikrarlı ülkeler, genellikle yabancı yatırımları çekme konusunda daha başarılıdır. Yatırımcılar, güvenli ve öngörülebilir bir yatırım ortamı bulduklarında, siyasi istikrarı öncelikli bir kriter olarak değerlendirirler. Acemoglu ve Robinson (2012), istikrarlı ülkelerin daha fazla yabancı yatırım çektiğini vurgulamışlardır. Bu durum, uzun vadeli ekonomik büyümeyi desteklerken aynı zamanda uluslararası iş birliğini de artırır.

Uluslararası Ticaretin Gelişimi: Politika istikrarı, uluslararası ticaretin gelişmesine de katkıda bulunur. İstikrarlı ülkeler, ticaret anlaşmalarını daha kolay bir şekilde imzalayabilir ve bu anlaşmalar üzerinden ticaret ilişkilerini geliştirebilirler. Gümrük politikalarının öngörülebilir olması ve ticaret altyapısının sürdürülebilir şekilde yönetilmesi, uluslararası ticaretin teşvik edilmesinde önemli rol oynamaktadır. North (1990) çalışmasında, politik istikrarı yüksek olan ülkelerin ticaret ilişkilerini daha etkin bir şekilde yürüttüğünü belirtmiştir.

Kısaca politik istikrar, uluslararası ilişkilerde bir ülkenin güvenilirliği, dış yatırımlar ve uluslararası ticaret üzerinde kayda değer etkiler yapmaktadır. İstikrarlı bir siyasi ortam, hem uluslararası iş birliklerinin artırılmasına hem de ekonomik büyümenin sürekliliğine hizmet etmektedir. Bu nedenle, ülkelerin uluslararası arenadaki rollerini güçlendirmek ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için istikrarlı bir siyasi yapıya sahip olmaları büyük bir önem taşımaktadır.

1.1.4. Politik İstikrarın BRICS+ Ülkelerindeki ve Türkiye'deki Durumu

BRICS+ ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Etiyopya, Endonezya, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri) küresel ekonomik ve siyasi dinamiklerde önemli bir yere sahiptir. Politik istikrar, bu ülkelerin uluslararası ilişkilerini, ekonomik büyümelerini ve toplumsal refah düzeylerini doğrudan etkilemektedir. Bu ülkelerin siyasi rejimleri, ekonomik politikaları ve toplumsal yapılarında farklılıklar bulunsa da, hepsinin politik istikrarı sağlama konusunda karşılaştığı zorluklar vardır.

1.1.4.1.BRICS+ Ülkeleri ve Türkiye'de Politik İstikrar

BRICS+ ülkeleri ve Türkiye, politik istikrar açısından birbirinden farklı dinamiklere sahip olmakla birlikte, küresel ekonomi ve jeopolitik güç dengeleri bakımından benzer kırılganlıklar ve fırsatlar taşımaktadır. Brezilya örneğinde olduğu gibi yolsuzluk skandalları ve ekonomik dalgalanmalar demokratik süreçleri zayıflatırken, güçlü doğal kaynak tabanı ülkenin yeniden toparlanmasına zemin hazırlamaktadır (Tekbaş, 2021). Rusya'da ise merkeziyetçi otoriter yönetim biçimi kısa vadede istikrar sağlasa da, Ukrayna savaşı sonrası uygulanan yaptırımlar ve enerji bağımlılığı uzun vadeli kırılganlık yaratmaktadır (Wasnik & Sarraf, 2023). Hindistan, dünyanın en büyük demokrasisi olarak seçimlerle güçlenen meşruiyetini korusa da, etnik çatışmalar ve gelir dağılımı adaletsizliği istikrara gölge düşürebilmektedir (Sungur & Altıner, 2023). Çin'de Komünist Parti'nin güçlü merkezi kontrolü, politik istikrarın sürdürülmesine imkân tanımakta; ancak artan borç yükü, emlak sektörü sorunları ve ABD ile ticaret savaşları bu tabloyu riskli hale getirmektedir (Himawan et al., 2024; Mukhia et al., 2024). Güney Afrika'da demokratik kurumlar işlese de yüksek işsizlik ve yolsuzluk, politik istikrarın önündeki en temel engellerdir (Singh, 2023). Mısır ise Arap Baharı sonrası otoriter bir yönetime evrilmiş, Süveyş Kanalı gibi stratejik kaynaklarla rejim varlığını sürdürse de, genç işsizliği ve enflasyon gibi ekonomik sorunlar istikrarsızlığı beslemektedir (Abdeldayem & Kswat, 2024). Etiyopya, hızlı büyümesine rağmen etnik çatışmalar nedeniyle istikrarsız bir yapıya sahiptir; Abiy Ahmed'in reform çabaları BRICS üyeliğiyle desteklense de, Nil su anlaşmazlığı gibi dış faktörler istikrarı tehdit etmektedir (Kipgen & Chakrabarti, 2022). Endonezya ise geniş nüfusu ve demokrasisi ile görece istikrarlı görünse de, dinsel ayrışmalar ve yolsuzluk sorunları toplumsal huzursuzluğu artırabilmektedir (Himawan et al., 2024). İran, otoriter teokratik rejimi nedeniyle uluslararası yaptırımlar altında olup, gençlerin reform talepleri ve toplumsal protestolar iç istikrarı kırılganlaştırmaktadır (Mukhia et al., 2024). BAE ise petrol gelirleri ve monarşik yapısıyla istikrar sergilese de, enerji geçiş süreci ve bölgesel rekabet uzun vadeli riskler yaratmaktadır (Singh, 2023).

Türkiye açısından bakıldığında, son yıllarda yaşanan ekonomik dalgalanmalar, yüksek enflasyon, iç siyasi kutuplaşma ve jeopolitik gerilimler politik istikrarın zayıflamasına neden olmuştur. Ayrıca politik istikrar ile ilgili iyi bir ölçü sayılabilecek Dünya Bankası Politik İstikrar İndeksi incelendiğinde; 2023 yılında politik istikrarın Türkiye için -1,01 puan olarak gerçekleştiği görülmektedir Bu 2022'deki -1,03'e kıyasla bir miktar iyileşmeye işaret eder (theglobaleconomy.com & Trading Economics, 31.08.2024) Ayrıca Türkiye için 1996–2023 dönemi ortalaması incelendiğinde ise politik istikrar endeksinin ortalamasının -1,09 olduğu görülmektedir. İndekste Minimum değerinin -2,01 ile 2016 yılına ait olduğu, maksimum indeks değerinin ise -0,59 ile 2006 yılına ait olduğu görülmektedir (theglobaleconomy.com, 31.08.2024).

Tablo 1. Türkiye – Politik İstikrar Endeksi (1996–2023)

Yıl	Politik İstikrar Endeksi (PV.EST)
Ortalama (1996–2023)	–1,09 puan
2023	–1,01 puan
2022	–1,03 puan
En Düşük (2016)	–2,01 puan
En Yüksek (2006)	–0,59 puan

Kaynak: Dünya Bankası veri bankası politik istikrar indeksinden üretilmiştir. (World Bank, 2024)

Öniş ve Kutlay (2017), Türkiye'deki politik istikrar sorunlarının ekonomik performans üzerinde olumsuz etki yarattığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Türkiye'nin stratejik konumu, genç ve dinamik nüfusu ile sanayi altyapısı, yeniden istikrar sağlanabilmesi için önemli bir potansiyel sunduğu bilinmektedir (Jadhav & Katti, 2012). Fakat Türkiye için politik istikrar indeksi incelendiğinde, Dünya ortalamasının oldukça altında bir istikrar seviyesine sahip olduğu görülmektedir. 2023'te ortalama -0,07 olarak bir istikrar endeksi puanına sahip olduğu görülmektedir (theglobaleconomy.com, 31.08.2024).

Tablo 2. Türkiye - Politik İstikrar Endeksi ve Küresel Ortalama (2024)

Gösterge	**Değer (2023)**
Türkiye	–1,01 puan
Dünya Ortalaması	–0,07 puan

Kaynak: Dünya Bankası veri bankası politik istikrar indeksinden üretilmiştir. (World Bank, 2024)

Bu verilere dayanarak, Türkiye'nin Batı'daki ülkelerle veya dünya ortalamasıyla karşılaştırıldığında politik istikrar bakımından zayıf bir pozisyonda bulunduğu; 2006'da zirveye ulaşan puanın ardından özellikle 2016'da ciddi düşüşler yaşandığı; ve bu durumun yönetim kalitesi, hukukun üstünlüğü, yolsuzluk kontrolü gibi diğer göstergelerle paralel olduğu savunulabilir. Ayrıca Acemoglu ve Robinson'un (2012) da belirttiği üzere, uzun vadeli kalkınma için politik istikrar kritik bir unsur olup, BRICS+ ülkeleri ve Türkiye'nin gelecekteki küresel rolü bu istikrarın ne ölçüde sağlanabileceğine bağlıdır. Dolayısıyla, BRICS+ ülkeleri ve Türkiye'nin politik istikrar düzeyi sadece kendi ekonomik ve toplumsal gelişimlerini değil, aynı zamanda küresel güç dengelerinin şekillenmesini de doğrudan etkilemektedir (Wilson & Purushothaman, 2003; Abdeldayem & Kswat, 2024). Aşağıda BRİCS+ ülkeleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi yer almaktadır.

Brezilya: Brezilya, demokratik bir yönetim sistemine sahip olmasına rağmen, son yıllarda siyasi krizler, yolsuzluk skandalları ve hükümet değişiklikleri ile sarsılmıştır. Eski devlet başkanları hakkında yürütülen yolsuzluk soruşturmaları, ekonomik durgunluk ile birleşerek politik istikrarı zayıflatmıştır. Sosyal eşitsizliklerin derinleşmesi, toplumsal protestoları artırarak hükümetin istikrarını tehdit etmiştir. Ancak, Brezilya'nın güçlü doğal kaynak rezervleri ve büyük iç pazarı, ekonomik toparlanma potansiyeline katkı sağlamaktadır (Tekbaş, 2021).

Rusya: Rusya'nın otoriter yönetim yapısı, iç siyasi istikrarı korumasını sağlasa da, uluslararası yaptırımlar ve düşük enerji fiyatları, finansal istikrarı zorlamaktadır. Ukrayna krizi sonrası yaşanan gerilim, Rusya'nın dış politikada izolasyonunu derinleştirmiştir. Devletin merkezi yönetimi ve enerji kaynaklarına dayalı ekonomisi, politik istikrarı sürdüren unsurlar arasında yer alır (Wasnik & Sarraf, 2023).

Hindistan: Hindistan, dünyanın en büyük demokrasisi olarak politik istikrarını büyük ölçüde korumaktadır. Ancak etnik ve dini çatışmalar, kast sistemi ve ekonomik eşitsizlikler, zaman zaman bu istikrarı tehdit edebilmektedir. Yine de, Hindistan'ın hızlı ekonomik büyümesi ve teknoloji sektöründeki gelişimi, uzun vadede istikrar üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır (Sungur & Altıner, 2023).

Çin: Çin, otoriter bir yönetim ile yönetilmesine rağmen, ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma açısından politik istikrarını korumaktadır. Komünist Parti'nin sıkı merkezi kontrolü, hükümet politikalarının uzun vadeli olmasını sağlamaktadır. Yükselen borç seviyesi, emlak sektörü

krizleri ve uluslararası ticaret savaşları, ekonomik büyümeyi yavaşlatma potansiyeli taşımaktadır (Himawan et al., 2024; Mukhia et al., 2024).

Güney Afrika: Güney Afrika, Afrika kıtasında demokratik süreçleri güçlü bir şekilde uygulayan ülkelerden biridir. Ancak yüksek işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yolsuzluk skandalları politikanın istikrarını tehdit etmektedir. Ülkenin apartheid sonrası dönemde uygulanan ekonomik politikaları ve siyasi çalkantılar, zaman zaman hükümet değişikliklerine yol açmıştır. Yine de, güçlü hukuk sistemi ve demokratik kurumlar, ülkenin uzun vadede istikrarını korumasına yardımcı olmaktadır (Singh, 2023).

Mısır: Mısır, Arap dünyasında jeopolitik açıdan kritik bir role sahip olmasına rağmen, 2011'deki Arap Baharı sonrasında siyasi istikrarsızlıklar yaşamıştır. Askeri yönetimin güçlü etkisi ve otoriterleşme eğilimleri, iç politikada kontrolü sağlasa da, ekonomik zorluklar, yüksek enflasyon ve genç işsizliği toplumsal huzursuzluğu artırmaktadır. Süveyş Kanalı gibi stratejik gelir kaynakları ve uluslararası destek (özellikle Körfez ülkelerinden), rejimin ayakta kalmasını kolaylaştırsa da, uzun vadeli istikrar için ekonomik reformlar ve sosyal adalet talepleri önemli bir sınav oluşturmaktadır (Abdeldayem & Kswat, 2024).

Etiyopya: Etiyopya, Afrika'nın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olmasına rağmen, etnik temelli siyasi gerilimler ve iç savaş riski nedeniyle politik istikrar açısından kırılgan bir durumdadır. Tigray bölgesindeki çatışmalar ve merkezi hükümetle bölgesel gruplar arasındaki güç mücadelesi, ülkenin birliğini tehdit etmektedir. Başbakan Abiy Ahmed'in reform çabaları ve BRICS'e katılım süreci, uluslararası yatırımları artırabilir; ancak, etnik bölünmelerin derinleşmesi ve dış müdahaleler (özellikle Mısır ile Nil Nehri anlaşmazlığı), istikrarı zorlaştırmaktadır (Kipgen & Chakrabarti, 2022).

Endonezya: Endonezya, Güneydoğu Asya'nın en büyük demokrasisi olarak siyasi istikrarını büyük ölçüde korumaktadır. Ancak, adalar arasındaki ekonomik eşitsizlikler, dini ayrışmalar ve yolsuzluk sorunları zaman zaman protestolara yol açmaktadır. Ülke, Çin ile olan ekonomik iş birliği sayesinde altyapı yatırımlarını artırmış olsa da, aşırı milliyetçi politikalar ve İslami grupların siyasetteki artan etkisi, laik devlet yapısını zorlamaktadır. Buna rağmen, genç nüfus ve dinamik ekonomi, uzun vadede istikrar için umut vaat etmektedir (Himawan et al., 2024).

İran: İran, teokratik bir rejimle yönetilmesi ve Batı ile yaşadığı gerilimler nedeniyle politik ve ekonomik izolasyonla karşı karşıyadır. Nükleer müzakerelerdeki belirsizlikler ve ABD yaptırımları, ekonomik krizin derinleşmesine neden olmuştur. Genç nüfusun reform talepleri ve kadın hakları protestoları (örneğin, Mahsa Amini olayı), rejimin baskıcı tedbirlerini artırsa da, toplumsal muhalefetin sürekli büyümesi, iç istikrarı tehdit etmektedir. Enerji kaynakları ve bölgesel proxy savaşlardaki etkinliği (Suriye, Yemen), İran'ın jeopolitik ağırlığını korumasını sağlamaktadır (Mukhia et al., 2024).

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE): BAE, monarşik yapısı ve petrol gelirlerine dayalı ekonomisi sayesinde görece bir politik istikrar sergilemektedir. Dubai ve Abu Dhabi gibi küresel finans merkezleri, ülkeyi yabancı yatırımlar için cazip hale getirmiştir. Ancak, insan hakları ihlalleri (özellikle göçmen işçilerin durumu) ve Yemen'deki savaşa dahil olma gibi dış politika hamleleri, uluslararası eleştirilere yol açmaktadır. Ayrıca, Suudi Arabistan ile rekabet ve enerji geçiş sürecinde petrole olan bağımlılığın azaltılması gerekliliği, uzun vadeli istikrar için ekonomik çeşitlendirme politikalarını zorunlu kılmaktadır (Singh, 2023).

Literatüre bakıldığında ise, Wilson ve Purushothaman (2003), BRICS+ ülkelerinin ekonomik büyüme potansiyelinin yanı sıra politik istikrarın önemini vurgulamış; Öniş ve Kutlay (2017), Türkiye'deki politik istikrar sorunlarının ekonomik performansı olumsuz etkilediğini tespit etmiştir (Abdeldayem & Kswat, 2024; Kipgen & Chakrabarti, 2022). Ayrıca, Acemoglu ve Robinson (2012), otoriter ve demokratik yönetim modellerinin ekonomik büyümeye etkilerini analiz ederken, uzun vadeli politik istikrarın kalkınma için kritik bir unsur olduğunu belirtmişlerdir. Sonuç olarak, BRICS+ ülkelerinin politik istikrar durumu, küresel ekonomi ve jeopolitik dengeler açısından büyük önem taşımaktadır. Bu ülkeler, ekonomik büyüme ve uluslararası ticaret potansiyeline sahip olsalar da, her birinin kendi özgü siyasi ve ekonomik zorlukları bulunmaktadır. Politik istikrarın sağlanması, bu ülkelerin küresel güç dengelerindeki yerlerini sağlamlaştırabilmesi için kritik bir unsurdur.

1.1.5. Politik İstikrarın Dış Ticaret ve Yabancı Yatırımlara Etkisi

Politik istikrar, dış ticaretin ve yabancı yatırımların sürdürülebilir gelişimi açısından kritik bir faktördür. İstikrarlı bir siyasi ortam, hem yerel hem de uluslararası yatırımcılar için güvenli bir ortam sağlamaktadır ve bu da ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Politika istikrarının dış ticaret ve yabancı yatırımlar üzerindeki etkileri, aşağıda detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

1.1.5.1.Dış Ticaret Üzerindeki Etkisi

Politik istikrarın dış ticaret üzerindeki etkisi, ülkelerin ekonomik gelişme süreçlerinde son derece kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle uluslararası ticaretin güvene ve öngörülebilirliğe dayanması, siyasal istikrarı dış ticaretin en önemli belirleyicilerinden biri haline getirmektedir. Siyasal istikrarsızlık, yatırımcılar ve dış ticaret aktörleri açısından belirsizlik yaratmakta; bu durum da hem ithalat hem de ihracat hacminde daralmalara yol açabilmektedir (Busse ve Hefeker, 2007: 404). Politik risklerin yüksek olduğu ülkelerde yabancı yatırımcılar uzun vadeli ticari ilişkiler kurmaktan kaçınmakta, mevcut ilişkiler ise daha kısa vadeli ve düşük hacimli olmaktadır. Bununla birlikte, siyasal istikrar sadece mevcut ticaret hacmini korumakla kalmamakta, aynı zamanda ticaretin çeşitlenmesi açısından da belirleyici olmaktadır. Örneğin, istikrarlı yönetimlere sahip ülkeler, ihracat pazarlarını genişletme ve yeni ürün gruplarında rekabet etme konusunda daha avantajlıdır. Çünkü siyasi istikrar, ekonomik politikalarda süreklilik sağlayarak ihracatçıların uzun vadeli stratejiler geliştirmesine imkân tanır. Ayrıca, siyasal istikrarın sağlandığı ülkelerde gümrük politikaları, ticaret anlaşmaları ve dış ticaret mevzuatında öngörülebilirlik artmakta; bu durum hem yerli hem de yabancı firmaların ticari faaliyetlerini kolaylaştırmaktadır (Rodrik, 1991: 229).

Siyasal istikrarsızlığın en belirgin etkilerinden biri, ticaret maliyetlerindeki artışlardır. Güvenlik riskleri, bürokratik engeller ve sık değişen ekonomik politikalar, işletmelerin maliyetlerini yükseltmekte, bu da ürünlerin uluslararası piyasalarda rekabet gücünü azaltmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaşanan politik istikrarsızlık, döviz kurlarındaki dalgalanmayı artırarak ihracatçıların gelirlerini belirsiz hale getirmektedir. Böyle bir ortamda firmalar uzun vadeli yatırım ve ticaret kararları almaktan çekinmekte, bu da dış ticaret hacmini sınırlandırmaktadır (Alesina ve Perotti, 1996: 1202).

Öte yandan, politik istikrar dış ticaret politikalarının uluslararası entegrasyonuna da katkı sağlamaktadır. İstikrarlı ülkeler serbest ticaret anlaşmaları, bölgesel entegrasyonlar ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası yapılara daha etkin katılım gösterebilmekte; bu da dış ticaret hacmini doğrudan artırmaktadır. Ayrıca siyasal istikrar, ülke imajını güçlendirerek yabancı yatırımcıların ve ticaret ortaklarının güvenini pekiştirmektedir. Sonuç olarak, siyasal istikrarın dış ticaret üzerindeki etkisi hem doğrudan hem de dolaylı kanallar aracılığıyla gerçekleşmektedir. Siyasal istikrarsızlık; güven kaybı, maliyet artışı ve belirsizlik gibi faktörler nedeniyle ticaret hacmini azaltırken; istikrar ise ticari ilişkilerin sürdürülebilirliğini ve çeşitlenmesini mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, ülkelerin dış ticaret stratejilerinde politik istikrarı koruyucu ve güçlendirici önlemler almaları, uzun vadeli ekonomik büyüme açısından kritik bir öneme sahiptir.

Ticaret Anlaşmalarının Kolaylaştırılması: Politika istikrarı, ülkeler arasında ticaret anlaşmalarının daha kolay imzalanmasına olanak tanır. Güçlü ve düzenli bir hukuk sistemi, diğer ülkelerin uzun vadeli ticaret ortaklığı kurma isteğini artırır. Türkiye'nin Avrupa Birliği ile yaptığı Gümrük Birliği anlaşması, ülkenin en istikrarlı olduğu dönemlerde dış ticaret hacmini önemli ölçüde artırmıştır (Zhou et al., 2024).

Ticaret Hacminin Artışı: Politika istikrarı, bir ülkenin ticaret hacmini artıran önemli unsurlardan biridir. Düşük siyasi belirsizliğin hakim olduğu ülkelerde, ihracatçılar ve ithalatçılar uzun vadeli ticari ilişkiler kurma konusunda daha istekli olabilmektedir. Politika istikrarının artırılması, ticaretin önündeki bürokratik engellerin istikrarlı hükümetler tarafından hafifletilmesine olanak tanır; bu da ticaretin gelişimini hızlandırır (Lobanova et al., 2018).

Gümrük ve Vergi Politikasının Öngörülebilirliği: İstikrarlı bir siyasi sistem, gümrük tarifeleri ve ithalat-ihracat vergileri gibi ticareti doğrudan etkileyen politikaların öngörülebilirliğini sağlar. Sürekli değişen ve aniden uygulamaya konulan vergisel düzenlemeler, ticari faaliyetleri sekteye uğratabilir ve dolayısıyla yatırımcı güvenini sarsabilir. Özellikle, ticari faaliyetlerdeki belirsizliklerin azaltılması, dış ticaretin kesintisiz sürdürülmesi açısından önem taşır (Paul & Jadhav, 2019).

Lojistik ve Altyapı Yatırımları: Politika istikrarı, hükümetlerin lojistik ve altyapı projelerine uzun vadeli yatırımlar yapma yeteneğini artırır. İstikrarlı yönetimler, limanlar, yollar ve demiryolları gibi ticareti doğrudan etkileyen altyapı projelerine daha fazla kaynak ayırabilir ve böylece ticaret akışını hızlandırabilir (Mmeri et al., 2023).

1.1.5.2.Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi

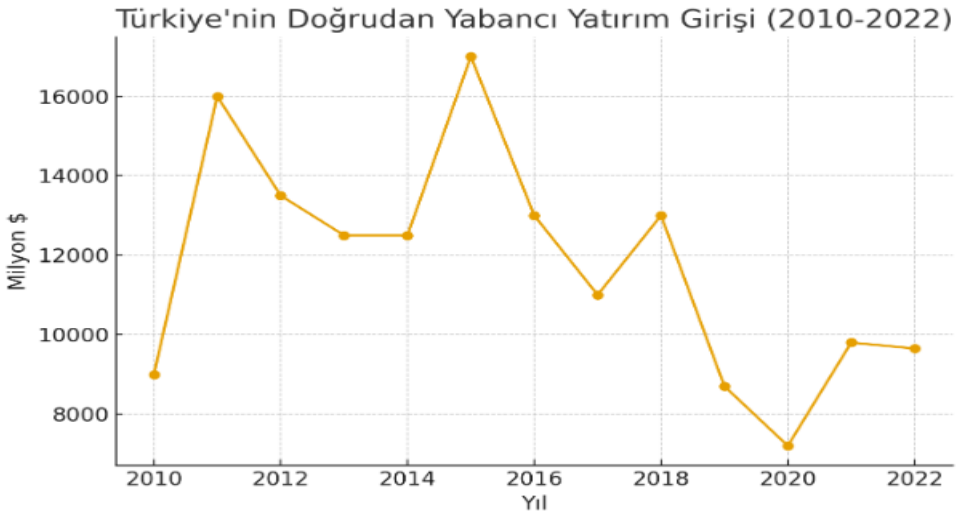
Politik istikrarın yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi, yalnızca sermaye girişlerinin hacmini değil, aynı zamanda bu yatırımların sürdürülebilirliğini ve çeşitliliğini de doğrudan belirlemektedir. Yatırımcılar açısından öngörülebilir bir siyasi ortam, uzun vadeli stratejik yatırımların ön koşuludur. İstikrarlı hükümetler, yabancı yatırımcılar için güvenilir bir hukuki çerçeve, şeffaf bir düzenleyici ortam ve tutarlı makroekonomik politikalar sağlayarak sermaye akışlarını teşvik etmektedir (Taghiyev, 2023). Aşağıdaki tablo, Türkiye ve BRICS+ ülkelerinde 2010–2022 döneminde gerçekleşen doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerini göstermektedir. Veriler, politik istikrarın yatırımları nasıl etkilediğine dair karşılaştırmalı bir bakış açısı sunmaktadır.

Tablo 3.Türkiye ve BRICS+ Ülkelerinde Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri (2010–2022, Milyon $)

Yıl	Türkiye DYY	BRICS+ DYY
2010	9.000	240.000
2011	16.000	260.000
2012	13.500	245.000
2013	12.500	270.000
2014	12.500	290.000
2015	17.000	310.000
2016	13.000	280.000
2017	11.000	250.000
2018	13.000	265.000
2019	8.700	230.000
2020	7.200	210.000
2021	9.800	260.000
2022	9.650	275.000

Kaynak: UNCTAD, Dünya Bankası veri tabanları derlenerek hazırlanmıştır.

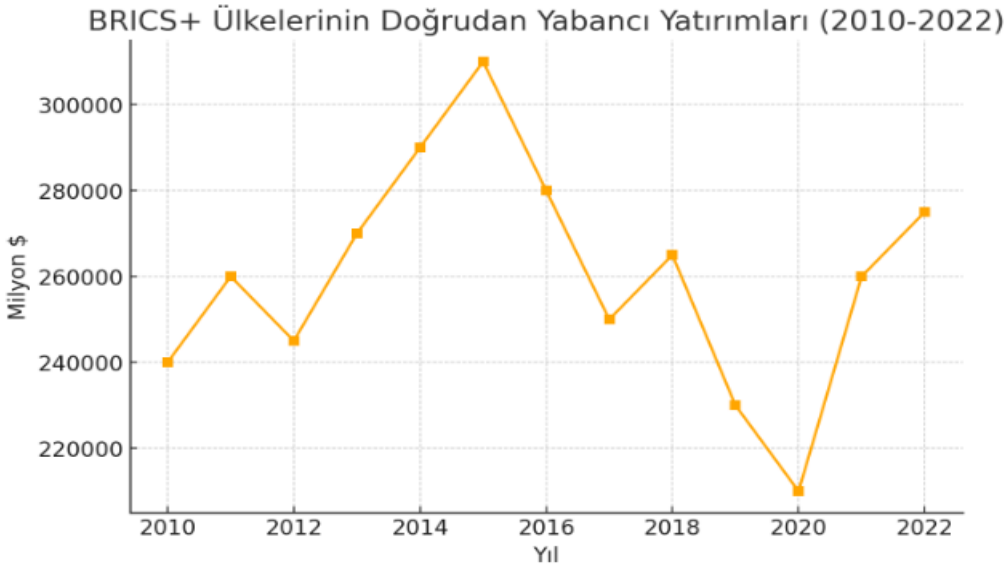
Tabloya göre, Türkiye'nin DYY girişleri 2011 yılında 16 milyar dolar ile zirve yapmış, ancak sonraki yıllarda siyasi ve ekonomik dalgalanmaların da etkisiyle azalış göstermiştir. Özellikle 2016 sonrası dönemde yaşanan politik belirsizlikler ve makroekonomik kırılganlıklar, yatırımların sürdürülebilirliği üzerinde olumsuz etki yaratmıştır. Buna karşılık, BRICS+ ülkeleri daha yüksek ölçekli sermaye girişlerini korumayı başarmış, ancak küresel kriz ve ticaret savaşları gibi dışsal faktörlerden dolayı dönemsel dalgalanmalar yaşamıştır.

Grafik 1: Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Girişi (2010 - 2022)

Kaynak: Dünya Bankası veri tabanı derlenerek hazırlanmıştır. (Word bank, 2024)

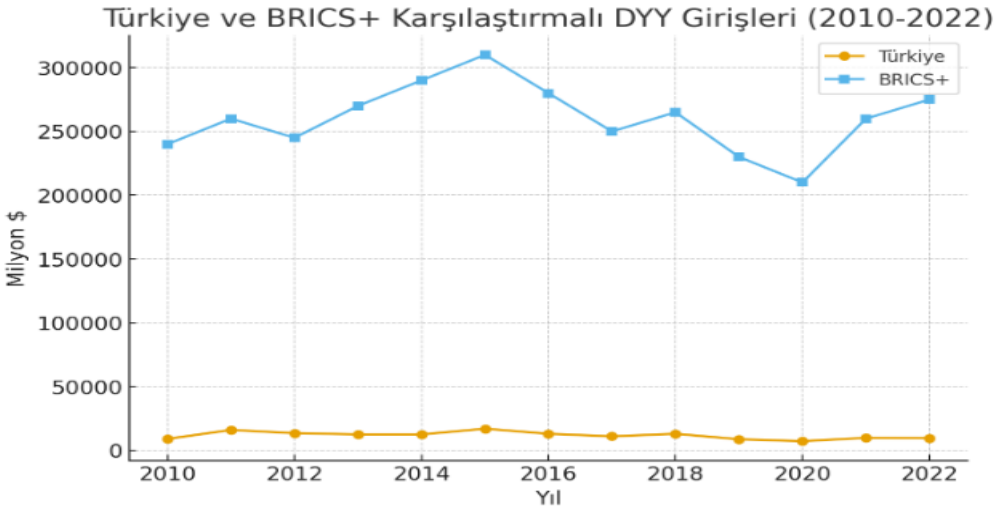
Grafik incelendiğinde, Türkiye'de yatırımların dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Özellikle 2015 yılında yakalanan 17 milyar dolarlık giriş, sonrasındaki politik ve ekonomik belirsizliklerle birlikte düşüşe geçmiştir.

Grafik 2: BRICS+ Ülkelerinin Doğrudan Yabancı Yatırımları (2010 - 2022)

Kaynak: Dünya Bankası veri tabanı derlenerek hazırlanmıştır. (Word bank, 2024)

BRICS+ ülkeleri, dönem boyunca görece daha istikrarlı bir yatırım çekim gücü sergilemiştir. Çin ve Hindistan'ın yüksek büyüme oranları, bu ülkelerin küresel yatırımcılar için cazibe merkezi olmasına katkı sağlamıştır.

Grafik 3: Türkiye ve BRICS+ Karşılaştırmalı DYY Girişleri (2010 - 2022)

Kaynak: Dünya Bankası veri tabanı derlenerek hazırlanmıştır. (Word bank, 2024)

Karşılaştırmalı grafikte, Türkiye'nin yatırım çekme performansının BRICS+ ortalamasına kıyasla oldukça düşük olduğu net bir biçimde görülmektedir. Bu fark, yalnızca ekonomik büyüklükten değil, aynı zamanda politik istikrar ve düzenleyici çerçevedeki farklılıklardan da kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, politik istikrarın yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi Türkiye örneğinde açıkça gözlemlenmektedir. İstikrarlı dönemlerde yatırımlar artış göstermekte, belirsizliklerin yoğunlaştığı dönemlerde ise sert düşüşler yaşanmaktadır. Buna karşılık, BRICS+ ülkeleri daha geniş ölçekli yatırımlar çekebilmekte ve küresel sermaye için cazibe merkezi olmaya devam etmektedir. Bu durum, yatırımcı güvenini pekiştirmek için yalnızca ekonomik reformların değil, aynı zamanda hukuki ve siyasi istikrarın da güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Kiptoo, 2024; Megasari & Saleh, 2021; Darmawan et al., 2024).

2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM

Bu bölümde doğrudan yabancı yatırımın (DYY) kavramsal temelleri, ekonomik sistem içerisindeki rolü ve ev sahibi ülkeler için yarattığı etkiler detaylı olarak ele alınmaktadır. DYY, yalnızca sermaye transferi anlamına gelmemekte; aynı zamanda teknoloji, bilgi, yönetim tecrübesi ve uluslararası pazarlara erişim gibi çok boyutlu katkılar sunmaktadır. Bölümün ilk kısmında, kavramın tanımı yapılmakta ve literatürde öne çıkan farklı bakış açıları aktarılmaktadır. Burada DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi, üretkenlik artışı, istihdam yaratma, bilgi ve teknoloji transferi ile küresel değer zincirlerine katılım bağlamında tartışılmaktadır. Devamında, doğrudan yabancı yatırımların ekonomik etkileri ayrıntılandırılmaktadır. Bu bağlamda, ev sahibi ülkelerde verimlilik artışı, rekabet gücünün yükselmesi ve yerli şirketler için pozitif dışsallıkların ortaya çıkması üzerinde durulmaktadır. Finansal piyasaların gelişmişliği, DYY'nin büyüme üzerindeki etkilerini güçlendiren kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, ekonomik özgürlüğün yatırım kararları üzerindeki belirleyici rolü incelenmekte, düzenleyici çerçevenin gücü, mülkiyet hakları ve piyasa açıklığının DYY girişlerini nasıl şekillendirdiği ortaya konulmaktadır. Bölümün bir diğer alt başlığında, DYY türleri ve yatırım modelleri üzerinde durulmaktadır. Yatay, dikey ve çapraz DYY türlerinin avantajları ve dezavantajları açıklanmakta; yeşil alan, kahverengi alan yatırımları, ortak girişimler ve birleşme-satın alma modelleri örneklerle incelenmektedir. Bu bağlamda, farklı yatırım stratejilerinin hem yatırımcılar hem de ev sahibi ülkeler açısından doğurduğu fırsatlar ve riskler karşılaştırmalı şekilde sunulmaktadır. Bölüm ayrıca, DYY'nin küresel ekonomideki yeri ve önemine odaklanmaktadır. Sermaye transferi, teknoloji ve bilgi akışı, istihdam yaratma ve rekabetin artması gibi faktörlerin uluslararası ticaret ve kalkınma üzerindeki rolü değerlendirilmiştir. Özellikle küresel değer zincirlerinin oluşumunda DYY'nin

merkezi bir rol oynadığına dikkat çekilmektedir. Son olarak, BRICS+ ülkeleri ve Türkiye örneği üzerinden doğrudan yabancı yatırımların durumu ve etkileri karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Brezilya'da tarım ve enerji sektörlerine yönelen yatırımlar, Rusya'da enerji kaynaklarına dayalı DYY akışları, Hindistan'da teknoloji ve hizmet sektörlerinde öne çıkan girişler, Çin'de hem yatırım alıcı hem yatırımcı ülke konumu, Güney Afrika'da madencilik yatırımları ve Türkiye'de otomotiv ile tekstil sektörlerindeki yabancı yatırımlar ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra, Mısır, Etiyopya, Endonezya, İran ve BAE gibi ülkelerdeki DYY dinamikleri, siyasi istikrar ve ekonomik düzenlemelerle bağlantılı olarak açıklanmaktadır. Dolayısıyla bu bölüm, DYY'nin tanım ve kavramsal çerçevesinden başlayarak ekonomik etkilerine, yatırım türleri ve modellerine, küresel rolüne ve BRICS+ ile Türkiye'deki yansımalarına kadar çok boyutlu bir analiz sunmaktadır. Bu kapsam, hem literatürün teorik birikimine hem de güncel ampirik bulgulara dayandırılarak, yabancı yatırımların sürdürülebilir ekonomik kalkınma stratejilerindeki kritik rolünü ortaya koymaktadır.

2.1. Doğrudan Yabancı Yatırım Kavramı

Doğrudan yabancı yatırım (DYY), uluslararası sermaye hareketleri içerisinde en kritik unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Kavramsal olarak DYY, bir ülke sınırları içinde yerleşik olmayan kişi veya kurumların, başka bir ülkede uzun vadeli çıkar sağlamak ve işletme üzerinde kontrol elde etmek amacıyla gerçekleştirdikleri yatırımlar şeklinde tanımlanmaktadır (UNCTAD, 2023). Bu bağlamda DYY, portföy yatırımlarından farklı olarak yalnızca sermaye girişini değil, aynı zamanda yönetim, teknoloji ve bilgi transferini de içermektedir. Dolayısıyla, ev sahibi ülkelerde yalnızca finansal kaynak artışı değil, aynı zamanda üretkenlik ve rekabetçilik açısından yapısal dönüşüm de beraberinde gelmektedir (Dunning, 1993). OECD'nin tanımına göre doğrudan yabancı yatırım, yabancı yatırımcıya işletmenin karar mekanizması üzerinde kalıcı bir "etkin etki" imkânı tanıyan yatırımları kapsamaktadır. Bu nedenle, genellikle %10 ve üzerindeki hisse payı, DYY'nin ayırt edici ölçütü olarak kabul edilmektedir (OECD, 2008). Bu oran, yabancı yatırımcıların yalnızca pasif bir finansör değil, aynı zamanda işletmenin yönetimine katılan ve stratejik kararlarını etkileyebilen aktörler haline gelmelerini ifade etmektedir. DYY kavramı, tarihsel süreçte farklı evrelerden geçmiştir. 19. yüzyılda ağırlıklı olarak hammadde teminine ve sömürge ekonomilerine dayalı yatırımlar söz konusu iken, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde çok uluslu şirketlerin yükselişiyle birlikte DYY'nin kapsamı genişlemiş ve üretim ağlarının uluslararasılaşması hız kazanmıştır (Hymer, 1976; Vernon, 1966). Günümüzde ise, küreselleşmenin etkisiyle DYY yalnızca sanayi üretiminde değil, hizmetler, finans, bilgi teknolojileri ve enerji gibi çok farklı sektörlerde yoğunlaşmış durumdadır.

Ekonomik açıdan bakıldığında, DYY, ev sahibi ülkeye çeşitli avantajlar sunmaktadır. Sermaye birikiminin artırılması, istihdam olanaklarının genişletilmesi, yerel firmaların küresel değer zincirlerine entegrasyonu ve yeni teknolojilerin transfer edilmesi bu avantajların başında gelmektedir (Borensztein, De Gregorio & Lee, 1998). Bununla birlikte, yabancı yatırımların sadece olumlu etkileri bulunmamakta, kimi zaman yerel firmaların rekabet baskısı altında kalması veya kâr transferleri yoluyla ödemeler dengesinde sorunlar oluşması da muhtemel olabilmektedir (Caves, 1996). Bu nedenle, DYY kavramının anlaşılması yalnızca sermaye girişleri bağlamında değil, ev sahibi ülkenin ekonomik yapısı, kurumsal düzenlemeleri ve kalkınma stratejileri çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Literatürde, doğrudan yabancı yatırımın kavramsal çerçevesini açıklamak üzere çeşitli teorik yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bunların başında Dunning'in "OLI Paradigması" gelmektedir. Bu paradigma, DYY'nin üç temel unsur üzerine inşa edildiğini öne sürmektedir: mülkiyet avantajları (Ownership advantages), lokasyon avantajları (Location advantages) ve içselleştirme avantajları (Internalization advantages) (Dunning, 1993). Bu unsurların bir araya gelmesi, firmaların neden uluslararasılaşma yoluyla başka ülkelerde doğrudan yatırım yaptıklarını açıklamaktadır. Sonuç olarak, doğrudan yabancı yatırım kavramı, hem teorik hem de pratik düzeyde, uluslararası iktisadın ve kalkınma politikalarının merkezinde yer almaktadır. Kavramın kapsamı, yalnızca sermaye akışını değil, aynı zamanda teknoloji transferini, bilgi paylaşımını, istihdam yaratmayı ve küresel üretim zincirlerine entegrasyonu içermektedir. Dolayısıyla DYY, günümüz çok kutuplu küresel ekonomisinin şekillenmesinde belirleyici bir unsur olmayı sürdürmektedir.

2.2.Doğrudan Yabancı Yatırımların Tanımı ve Ekonomik Rolü

Doğrudan yabancı Yatırım (DYY), küresel ekonomide önemli bir unsur olarak ortaya çıkmış, ev sahibi ülkelerin kalkınma yörüngelerini etkilerken aynı zamanda uluslararası finansın dinamiklerini yeniden şekillendirmiştir. Bir ülkedeki bir firma veya bireyin başka bir ülkedeki ticari çıkarlar için yaptığı yatırımlar olarak tanımlanan DYY, ortak girişimler kurmaktan yerel şirketleri satın almaya kadar çeşitli biçimleri kapsar ve böylece yalnızca sermaye girişini değil aynı zamanda teknoloji transferini, yönetim uzmanlığını ve uluslararası pazarlara erişimi de kolaylaştırır. DYY'ların ev sahibi ülkeler üzerindeki ekonomik etkisi çok yönlüdür ve ekonomik büyüme için önemli etkileri vardır; üretkenlik seviyelerini yükselttiği, iş fırsatları yarattığı ve alıcı ülkelerin genel GSYİH'sine katkıda bulunduğu gösterilmiştir. Ancak, DYY ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki nüanslıdır ve genellikle finansal piyasaların rolü de dahil olmak üzere çeşitli faktörler tarafından aracılık edilir; bu da yabancı yatırımların etkili

kullanımını destekleyebilir veya engelleyebilir. Ayrıca, bir ev sahibi ülkedeki ekonomik özgürlük derecesi, düzenleyici çerçeveler, mülkiyet hakları ve piyasa açıklığı yabancı yatırımcıların sermaye taahhüt etmeye ne ölçüde güvenli ve teşvikli hissettiklerini belirlediğinden, doğrudan yabancı yatırımın çekiciliğini önemli ölçüde etkileyebilir. Bu makale, doğrudan yabancı yatırımın bu kritik boyutlarını keşfetmeyi, ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini, bu ilişkide finansal piyasaların aracılık rolünü ve ekonomik özgürlüğün yabancı yatırımların akışı ve etkinliği üzerindeki genel etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma, kapsamlı bir analiz yoluyla, doğrudan yabancı yatırım ile ekonomik kalkınma arasındaki karmaşık etkileşimi aydınlatmayı ve sürdürülebilir büyüme için yabancı yatırımın faydalarından yararlanmaya çalışan politika yapıcıları ve paydaşları bilgilendirebilecek içgörüler sağlamayı amaçlamaktadır.

2.2.1.Doğrudan Yabancı Yatırımın Ekonomik Etkisi

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), ev sahibi ülkelerin ekonomik yapıları üzerinde çok boyutlu etkiler yaratan stratejik bir sermaye hareketi olarak değerlendirilmektedir. Yabancı yatırımcıların yalnızca finansal kaynak sağlamasıyla sınırlı kalmayan bu süreç, aynı zamanda teknoloji transferi, yönetim bilgi birikimi ve yenilikçi uygulamaların yayılması gibi unsurlarla ekonomik kalkınmanın niteliğini de dönüştürmektedir. Çok uluslu şirketlerin ev sahibi ülkelere getirdiği modern üretim teknikleri ve ileri teknoloji, yerel firmaların verimliliklerini artırmalarına ve küresel pazarlarda rekabet avantajı elde etmelerine imkân tanımaktadır (Alfaro vd., 2010). Bu bağlamda, DYY'nin etkisi yalnızca kısa vadeli sermaye girişleriyle değil, uzun vadeli yapısal dönüşümle de ilişkilendirilmektedir. Finansal piyasaların gelişmişliği, DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini belirleyen kritik faktörlerden biridir. Alfaro vd. (2010), güçlü ve derin finansal sistemlere sahip ülkelerde yabancı yatırımların daha etkin bir şekilde üretken sektörlere yönlendirildiğini, bunun da ekonomik büyüme üzerinde çarpan etkisi yarattığını vurgulamaktadır. Benzer şekilde Bengoa ve Sanchez-Robles (2003), gelişmiş finansal piyasaların yalnızca sermaye akışlarını düzenlemediğini, aynı zamanda ekonomik özgürlük ortamını güçlendirerek yatırımcı güvenini artırdığını belirtmektedir. Dolayısıyla, DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkilerinin sürdürülebilirliği, ev sahibi ülkelerin finansal altyapılarının sağlamlığına ve piyasaların etkin işleyişine doğrudan bağlıdır. Bunun yanında, ekonomik özgürlük düzeyi de yabancı yatırımların yönünü belirleyen bir başka önemli unsurdur. Azman-Saini vd. (2010), mülkiyet haklarının güvence altına alındığı, düzenleyici yüklerin azaltıldığı ve ticaretin daha serbest bir şekilde gerçekleştirildiği ülkelerin daha fazla DYY çekme eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Kapuria-Foreman (2007) ise özellikle gelişmekte olan ülkelerde ekonomik özgürlüğün artmasının, yatırımcıların kamulaştırma riski

algısını düşürdüğünü ve uzun vadeli yatırım kararlarını kolaylaştırdığını ileri sürmektedir. Bu durum, Quazi (2007)'nin Doğu Asya örneği üzerinden yaptığı araştırmalarda da doğrulanmış; ekonomik özgürlük ile DYY arasında pozitif bir korelasyonun varlığı güçlü biçimde desteklenmiştir. DYY'nin olumlu etkileri arasında istihdam artışı, üretim kapasitesinin genişlemesi ve dış ticaretin gelişmesi de bulunmaktadır. Çok uluslu şirketlerin ev sahibi ülkelerde gerçekleştirdiği yatırımlar, yeni iş alanları açmakta ve işgücü piyasasını dinamize etmektedir. Bununla birlikte, DYY'nin yalnızca fayda sağlayan bir unsur olmadığı, yerel işletmelerin rekabet baskısı altında kalabilmesi veya pazar tekelleşmesi gibi olumsuz yan etkilerinin de olabileceği literatürde sıklıkla tartışılmaktadır (Crespo & Fontoura, 2007). Bu nedenle, politika yapıcıların DYY'yi yalnızca sermaye girişleri bağlamında değil, uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirlik çerçevesinde değerlendirmeleri gerekmektedir. Sonuç olarak, doğrudan yabancı yatırımlar, ev sahibi ülkelerde ekonomik büyümenin, finansal piyasa gelişiminin ve teknolojik ilerlemenin temel itici güçlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu yatırımların yaratacağı faydanın düzeyi, ülkenin kurumsal yapısı, finansal piyasalarının etkinliği ve ekonomik özgürlük derecesiyle yakından ilişkilidir. Literatürden elde edilen bulgular, DYY'nin yalnızca sermaye transferi değil, aynı zamanda kalkınma stratejilerinin şekillenmesinde belirleyici bir unsur olduğunu göstermektedir.

2.2.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırımın ev sahibi ülkelerdeki ekonomik büyüme üzerindeki etkisi

Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY), çeşitli kanallar aracılığıyla ev sahibi ülkelerde ekonomik büyüme için bir katalizör görevi görür. DYY'ların büyümeyi teşvik ettiği temel mekanizmalardan biri, yerel firmaların verimliliğini ve rekabet gücünü artırmaktır. Çok uluslu şirketler bir ev sahibi ülkeye yatırım yaptıklarında, genellikle yerel ekonomideki üretkenliği önemli ölçüde artırabilecek ileri teknoloji, yönetimsel uzmanlık ve yenilikçi uygulamalar getirirler. Bu bilgi ve beceri akışı, daha rekabetçi endüstrilerin gelişmesine yol açarak ekonomik genişlemeye elverişli bir ortam yaratabilir. Dahası, DYY, daha güçlü finansal sistemlerin yerel işletmeler için sermayeye daha iyi erişimi kolaylaştırarak DYY'ların büyüme üzerindeki olumlu etkilerini artırabileceğini iddia eden Alfaro vd. (2010) tarafından vurgulandığı gibi, ev sahibi ülkelerin finans piyasalarının iyileştirilmesine yardımcı olabilir (Alfaro vd, 2010). Ek olarak, ekonomik özgürlük ile DYY arasındaki ilişki de büyümeyi teşvik etmede önemli bir rol oynar. Azman-Saini vd. (2010), daha az düzenleme, daha sağlam mülkiyet hakları ve ticarete yönelik daha düşük engellerle karakterize edilen daha yüksek ekonomik özgürlük seviyelerine sahip ülkelerin daha fazla doğrudan yabancı yatırım çektiğini ve bunun da artan yatırım ve tüketim yoluyla ekonomik büyümeyi yönlendirdiğini vurgulamaktadır (Azman-Saini vd,2010).

Bu nedenle, doğrudan yabancı yatırım, finansal piyasaların verimliliği ve ekonomik özgürlük arasındaki etkileşim, yabancı yatırımın ev sahibi ülkelerin büyüme yörüngeleri üzerindeki çok yönlü etkisini vurgulamaktadır.

2.2.1.2. Doğrudan Yabancı Yatırım ve büyüme arasındaki ilişkide finansal piyasaların etkisi

Finansal piyasalar, doğrudan yabancı yatırım (DYY) ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi kolaylaştırmada önemli bir rol oynar. Sermaye seferberliği için bir kanal görevi görerek, üretkenliği artırabilecek ve ekonomik faaliyeti teşvik edebilecek kaynakların verimli bir şekilde tahsis edilmesini sağlar. Bengoa ve Sanchez-Robles'a (2003) göre, gelişmiş finansal piyasaların varlığı, yatırım için gerekli altyapıyı sağladığı ve ekonomik özgürlüğe katkıda bulunduğu için, DYY'nin faydalarını en üst düzeye çıkarmak için esastır; bu da büyümeyi teşvik eder. Güçlü bir finansal piyasa, hem yerli hem de yabancı yatırımcılar için finansmana erişimi iyileştirir, sermaye maliyetini düşürür ve üretken sektörlere yatırımı teşvik eder. Dahası, finansal piyasalar, yerel firmaların yabancı yatırımcılar tarafından getirilen teknolojiye ve yönetim uzmanlığına erişimini artırarak DYY''nin olumlu taşma etkilerini artırabilir; Crespo ve Fontoura (2007), anlamlı büyüme sonuçları elde etmek için bunun çok önemli olduğunu vurgulamaktadır. Ek olarak, iyi işleyen finansal piyasalar, DYY ile ilişkili riskleri azaltabilir ve daha fazla yabancı yatırım çeken istikrarlı bir yatırım ortamını teşvik edebilir. Dolayısıyla finans piyasaları ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki etkileşim, ev sahibi ekonomilerde sürdürülebilir büyüme yörüngelerinin şekillenmesinde etkili olmaktadır.

2.2.1.3.Ekonomik özgürlüğün Doğrudan Yabancı Yatırım üzerindeki etkisi

Ekonomik özgürlük ile doğrudan yabancı yatırım (DYY) arasındaki ilişki, ekonomik özgürlük derecesinin yatırım akışını önemli ölçüde etkileyebildiği gelişmekte olan ülkeler bağlamında özellikle belirgindir. Araştırmalar, mülkiyet haklarını güvence altına alan, düzenleyici yükleri azaltan ve rekabetçi bir piyasa ortamını teşvik eden politikalar aracılığıyla ekonomik özgürlüğü destekleyen ülkelerin daha yüksek düzeyde DYY çekme eğiliminde olduğunu göstermiştir. Örneğin, Kapuria-Foreman (2007), artan ekonomik özgürlüğün gelişmekte olan ülkelerdeki DYY girişleriyle pozitif korelasyon gösterdiğini ve yatırımcıların daha düşük kamulaştırma riski ve daha yüksek kar potansiyeli algıladıkları ortamlara sermaye yatırma olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu eğilim, özellikle Doğu Asya'da ekonomik özgürlüğün FDI üzerindeki olumlu etkisini vurgulayan Quazi'nin (2007) çalışmasında da yankılanmakta ve güçlü ekonomik politikaların yabancı yatırımcılar için elverişli bir atmosfer yarattığı fikrini desteklemektedir. Özünde, ekonomik özgürlüğü benimseyen ülkeler yalnızca yabancı yatırımcılar için çekiciliklerini artırmakla kalmaz, aynı zamanda iş yaratma ve teknoloji

transferi de dahil olmak üzere daha geniş ekonomik faydalar da deneyimler ve nihayetinde ekonomik büyümelerini ve kalkınmalarını destekler.

Doğrudan Yabancı Yatırımın (DYY) ekonomik rolünü incelerken, etkisinin salt sermaye girişlerinin çok ötesine uzandığı açıkça ortaya çıkıyor; DYY, Azman-Saini vd.'nin bulgularıyla desteklendiği gibi, ev sahibi ülkelerde birden fazla kanal aracılığıyla ekonomik büyümenin önemli bir itici gücü olarak hizmet ediyor. Çokuluslu şirketlerden gelen sermaye enjeksiyonu, yalnızca ileri teknoloji ve yönetim uzmanlığının transferini kolaylaştırmakla kalmıyor, aynı zamanda yerel firmaların üretkenliğini ve rekabet gücünü artırabilecek yenilikçi uygulamalar da getiriyor. Alfaro vd. tarafından vurgulandığı gibi, DYY ile finansal piyasaların iyileştirilmesi arasındaki bu etkileşim, güçlü finansal kurumların yabancı yatırımların faydalarını kolaylaştırmada ve artırmada elzem olduğunu göstermektedir. Ancak, Kapuria-Foreman (2007) tarafından gösterildiği ve Quazi (2007) tarafından daha da güçlendirildiği gibi, DYY çekmek için ekonomik özgürlüğün temel bir sütun olarak rolünü kabul etmek zorunludur. Bu çalışmalar, güvenli mülkiyet hakları, en aza indirilmiş düzenleyici yükler ve rekabetçi bir piyasa ortamı ile karakterize edilen ekonomik özgürlük ile özellikle gelişmekte olan bölgelerdeki yabancı yatırım akışı arasında açık bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, politika yapıcıların yatırımcılar tarafından algılanan riskleri azaltan sağlam ekonomik politikalar uygulayarak yabancı sermayeye elverişli bir ortam yaratma gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu araştırma, doğrudan yabancı yatırımın ekonomik büyüme üzerindeki olumlu etkilerine ilişkin kapsamlı bir genel bakış sunarken, aynı zamanda daha fazla araştırmayı gerektiren farklı sektörler ve bölgeler arasında doğrudan yabancı yatırımın değişen etkileri gibi içsel sınırlamaları da vurgulamaktadır. Gelecekteki araştırmalar, farklı doğrudan yabancı yatırım türlerinin (örneğin, sıfırdan yatırım ile birleşme ve satın almalar) yerel ekonomileri nasıl etkilediğinin nüanslarını araştırmalı ve yabancı yatırımların yönlendirdiği büyümenin uzun vadeli sürdürülebilirliğini araştırmalıdır. Ek olarak, doğrudan yabancı yatırımın faydaları belirgin olsa da, ekonomik kalkınmada doğrudan yabancı yatırımın rolünün dengeli bir şekilde anlaşılmasını sağlamak için pazar tekelleşmesi ve yerel işletmelerin yerinden edilmesi riski gibi olası dezavantajları eleştirel bir şekilde değerlendirmek esastır. Bu boşlukların giderilmesiyle gelecekteki çalışmalar, doğrudan yabancı yatırımlar konusunda daha ayrıntılı bir söyleme katkıda bulunabilir ve sonuç olarak politika yapıcılara, yerel ekonomilerin çıkarlarını korurken yabancı yatırımların faydalarını en üst düzeye çıkaran stratejiler oluşturmada rehberlik edebilir.

2.2.2. Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Türleri ve Yatırım Modelleri

Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY), ülkelerin ekonomik büyümesini teşvik etme ve istihdamı artırma konusundaki rolüyle dikkat çekmektedir. DYY'nın türleri, yatırımcıların stratejilerine ve hedeflerine göre farklılaşmaktadır. Yatay, dikey ve çapraz DYY, bu türler arasında en belirgin olanlarıdır.

2.2.2.1.Doğrudan Yabancı Yatırım Türleri

Yatay DYY, bir şirketin kendi faaliyet gösterdiği sektörle aynı sektörde başka bir ülkede yatırım yapmasıdır. Bu tür, şirketlerin uluslararası pazardaki rekabet gücünü artırmasına yardımcı olurken, aynı zamanda marka bilinirliğini artırma ve doğrudan müşteri erişimi sağlama gibi avantajlar sunar (Zuhal et al., 2022). Bununla birlikte, yüksek başlangıç maliyetleri ve operasyonel zorluklar gibi dezavantajları da bulunmaktadır (Songur, 2017).

Dikey DYY, tedarik zincirinin farklı aşamalarında yurtdışında yatırım yapılmasını ifade eder. Bu tür yatırımların avantajları arasında maliyet düşürme ve süreçlerin daha iyi kontrol edilmesi ön plana çıkarken, tedarik zinciri bağımlılığı gibi istikrarsızlıklara da yol açabilir (Akar, 2020). Çapraz DYY ise, şirketlerin kendi sektörleri dışında yatırım yaparak risklerini çeşitlendirmeyi hedefler (Sevinc & Şeker, 2023). Bu tür, yeni gelir kaynakları yaratma potansiyeli sunarken, farklı sektörlerde uzmanlık eksikliği gibi zorluklarla da karşılaşabilir (Ağayev, 2011).

1.2.2.2.Yatırım Modelleri

DYY'da en yaygın yatırım modellerinden biri yeşil alan yatırımlarıdır. Bu model, sıfırdan tesis kurmayı ve genellikle büyük ölçekli uzun vadeli projeleri içerir. Avantajları arasında daha fazla kontrol sağlama ve yerel düzenlemelere uyum sağlama bulunurken, dezavantajları arasında yüksek başlangıç maliyetleri sayılabilir (Terzi & Bekar, 2019). Kahverengi alan yatırımları, mevcut tesislerin satın alınıp geliştirilmesi şeklindedir ve genellikle daha az maliyetlidir, bu da hızlı bir piyasa girişi sağlar (Topaloğlu & Korkmaz, 2021). Ancak, önceki yönetimden gelen sorunlar veya borçlar gibi olumsuz unsurlar da içerebilir (Belke & Özturgut, 2020).

Ortak girişimler, yerel ve yabancı şirketlerin ortaklaşa yeni işletmeler kurması veya mevcut işletmelere katılması şeklinde tanımlanır. Bu model, yerel piyasa bilgisine erişim sağlayarak risk paylaşımını kolaylaştırırken, yönetimsel uyumsuzluk gibi zorluklar da ortaya çıkabilir (Han & Uygur, 2021). Ayrıca, birleşme ve satın almalar (M&A), pazar payını artırmak ve rekabet avantajı sağlamak amacıyla tercih edilen bir DYY türüdür. Ancak, kültürel uyum ve entegrasyon sorunları da önemli dezavantajlar arasında yer alır (Canbay & Kırca, 2020).

Literatürden Örneklere bakıldığında Dunning'in OLI Paradigması, doğrudan yabancı yatırımların incelenmesinde önemli bir çerçeve sunmakta ve yatırımcıların çeşitli stratejiler izlediğini göstermektedir (Öncü & Çelik, 2018). Caves'in yaptığı çalışmalar, yatay ve dikey DYY türlerinin ekonomik büyümeye sağladığı katkıları gözler önüne sererken, Hymer bu yatırımların firmaların uluslararası rekabet gücünü artırmadaki rolünü vurgulamaktadır (Şeker & İşgüven, 2022). Vernon'un ürün yaşam döngüsü teorisi ise doğrudan yabancı yatırımların zamanla değişen piyasa koşullarına uyum sağladığını ifade etmektedir (Acaravcı & Şentürk, 2021). Sonuç olarak, doğrudan yabancı yatırımlar, hem ekonomik büyümeyi destekleyen hem de küresel ticaret ve sanayi yapısının dönüşümüne katkıda bulunan önemli unsurlardır. Yatırımcılar, stratejilerini etkileyen politik ve ekonomik faktörleri dikkate alarak farklı DYY türlerini ve yatırım modellerini tercih etmektedirler (Tütüncü & Evlimoğlu, 2023).

2.2.3. Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Küresel Ekonomideki Yeri ve Önemi

Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY), küresel ekonomik sistemde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yatırımlar, ülkeler arasında sermaye, teknoloji ve bilgi akışını sağlayarak ekonomik büyümeyi desteklemekte, uluslararası ticaretin gelişimine yardımcı olmakta ve küresel değer zincirlerinin oluşumunu teşvik etmektedir. DYY'nın küresel ekonomideki yerini ve önemini şu başlıklar altında incelemek mümkündür.

2.2.3.1.Küresel Ekonomideki Yeri

Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY), küresel ekonomik sistemin işleyişinde ve ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonun derinleşmesinde son derece kritik bir role sahiptir. DYY'lar, yalnızca sermaye transferi aracı olmanın ötesine geçerek, teknoloji ve bilgi akışını sağlamakta, istihdam yaratmakta, rekabeti artırmakta ve küresel değer zincirlerinin oluşumuna ve güçlenmesine doğrudan katkıda bulunmaktadır. Bu yatırımlar, ev sahibi ülkelerin ekonomik büyüme yörüngelerini şekillendirirken, aynı zamanda yatırımı yapan ülkeler için de yeni pazarlara erişim ve kaynak çeşitlendirmesi imkanı sunmaktadır.

DYY'nın küresel ekonomideki yerini anlamak için öncelikle sermaye transferindeki rolüne odaklanmak gerekir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için DYY, iç tasarruf oranlarının yetersiz kaldığı durumlarda önemli bir sermaye kaynağı olarak işlev görür. Yabancı yatırımcılar, bu ülkelere finansal kaynak aktararak yalnızca ekonomik büyümeyi desteklemekle kalmaz, aynı zamanda yerel finansal piyasalara derinlik kazandırır ve likiditeyi artırırlar (Değirmenci et al., 2024). Bu durum, birçok ülkenin altyapı, enerji ve üretim tesisleri gibi büyük ölçekli yatırım projelerini hayata geçirebilmeleri ve ekonomik kalkınma çabalarını hızlandırabilmeleri

açısından hayati bir katkı sağlar. Sermaye transferi, makroekonomik istikrarın sağlanmasında ve ödemeler dengesi üzerindeki baskıların hafifletilmesinde de önemli bir işleve sahiptir.

DYY'nın küresel ekonomideki bir diğer kritik işlevi, teknoloji ve bilgi transferini kolaylaştırmasıdır. Gelişmiş ülkelerden gelen çok uluslu şirketler, ev sahibi ülkelere sadece finansal kaynak getirmekle kalmaz, aynı zamanda ileri teknoloji, yenilikçi yönetim uygulamaları ve üretim süreçlerine dair uzmanlık da transfer eder. Bu durum, yerel şirketlerin inovasyon kapasitelerini artırır, Ar-Ge faaliyetlerini teşvik eder ve üretkenlikte artışa yol açar (Bogglmez & Çengel, 2023). Borensztein ve arkadaşları (1998) tarafından yapılan bir çalışma, bu tür teknoloji transferinin gelişmekte olan ülkelere sağladığı önemli faydaları ve uzun vadeli ekonomik büyümeye olan katkısını vurgulamıştır (Sevine & Şeker, 2023). Teknoloji transferi, ev sahibi ülkenin küresel piyasalarda daha rekabetçi hale gelmesini sağlayarak, katma değeri yüksek ürünler üretme kapasitesini güçlendirir.

DYY'nın küresel ekonomideki yerini güçlendiren bir diğer unsur, istihdam yaratma potansiyelidir. Yabancı yatırımcılar, ev sahibi ülkede fabrikalar, ofisler ve işletmeler kurarak veya mevcut olanları satın alarak doğrudan ve dolaylı olarak önemli sayıda istihdam alanı yaratırlar. Bu durum, işsizlik oranlarının düşürülmesine ve yerel ekonomilere gelir sağlanmasına katkıda bulunur (Uğur & Taş, 2022). Yaratılan bu istihdam olanakları, aynı zamanda çalışanların becerilerinin gelişmesine ve mesleki eğitim düzeylerinin artmasına da olanak tanır. İstihdam artışı, gelir düzeyini yükselterek iç talebi canlandırır ve ekonomide bir canlanma sürecini tetikler. Son olarak, DYY'nın küresel ekonomideki yeri, rekabetin artmasına olan katkısıyla da şekillenmektedir. Yabancı yatırımcıların piyasaya girişi, yerel firmalar üzerinde bir rekabet baskısı oluşturur. Bu baskı, yerel firmaları daha verimli üretim modelleri benimsemeye, maliyetlerini düşürmeye ve ürün/hizmet kalitelerini iyileştirmeye zorlar (Cunda & Hatırlı, 2019). Artan rekabet, tüketicilere daha kaliteli ürünlerin daha uygun fiyatlarla sunulmasına olanak tanırken, aynı zamanda fiyat istikrarının sağlanmasına da yardımcı olur. Rekabetçi bir piyasa ortamı, yeniliği teşvik eder ve kaynakların daha etkin bir şekilde dağılımını sağlayarak ekonominin genel verimliliğini artırır. Sonuç olarak, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, küresel ekonominin ayrılmaz bir parçasıdır ve sermaye, teknoloji, istihdam ve rekabet kanalları aracılığıyla hem ev sahibi ülkelerin hem de küresel ekonominin büyüme ve kalkınma dinamiklerini derinden etkilemektedir. Bu nedenle, DYY'ların küresel ekonomideki stratejik önemi her geçen gün daha da artmaktadır.

2.2.3.2.Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Önemi

Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY), küresel ekonominin işleyişinde ve ülkelerin kalkınma süreçlerinde stratejik bir öneme sahiptir. Bu önem, yalnızca sermaye girişi sağlamasından değil, aynı zamanda beraberinde getirdiği teknoloji transferi, istihdam olanakları, yönetim bilgisi ve uluslararası pazarlara erişim gibi çok boyutlu katkılarından kaynaklanmaktadır. DYY'lar, ev sahibi ülkelerin ekonomik yapılarını güçlendirerek uzun vadeli ve sürdürülebilir bir büyüme pathine girmelerine kritik bir destek sağlar (Yalman & Koşaroğlu, 2017). DYY'nın öncelikli önemi, ekonomik büyümeye ve kalkınmaya doğrudan yaptığı katkıda yatmaktadır. Yabancı yatırımcıların üretim tesisleri kurması veya mevcut işletmelere sermaye enjekte etmesi, ev sahibi ülkenin üretim kapasitesini ve verimliliğini artırarak Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyümesini doğrudan tetikler. Bu durum, özellikle sermaye birikimi ve yatırım finansmanı konusunda kısıtlar yaşayan gelişmekte olan ekonomiler için hayati bir dış kaynak anlamına gelmektedir. Ayrıca, çok uluslu şirketlerin getirdiği ileri teknoloji ve yenilikçi üretim yöntemleri, yerel endüstrilerde verimlilik artışına yol açarak ekonomik çıktının kalitesini ve miktarını yükseltir.

DYY'nın bir diğer kritik önemi, uluslararası ticaretin gelişimine ve çeşitlenmesine olan etkisidir. Yabancı yatırımcılar, genellikle ev sahibi ülkede ürettikleri malları küresel değer zincirlerine entegre bir şekilde dünya pazarlarına ihraç etme eğilimindedir (Yazgan vd., 2023). Bu durum, ülkenin ihracat hacmini genişletir ve döviz girdisini artırarak ödemeler dengesi üzerinde olumlu bir etki yaratır. Aynı zamanda, bu şirketler global tedarik zincirlerinin bir parçası olduğundan, ev sahibi ülkenin yerel firmaları da bu ağlara dahil olarak uluslararası pazarlara açılma ve ihracat yapma fırsatı bulur. Küresel değer zincirlerinin oluşması ve entegrasyonu da DYY'nın taşıdığı önemli bir rol olarak öne çıkmaktadır (Topallı, 2016). DYY, farklı ülkelerdeki üretim süreçlerini birbirine bağlayarak, karmaşık ve birbirine bağımlı küresel bir üretim ağı yaratılmasını sağlar. Bir ülke, bu zincirlerde belirli bir alanda uzmanlaşarak katma değeri yüksek ürünler üretme imkanı elde eder. Bu entegrasyon, ülkeyi küresel ekonominin ayrılmaz bir parçası haline getirir ve ekonomisinin dış şoklara karşı direncini artırabilir. Sonuç olarak, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, bir ülkenin ekonomik kalkınması için yalnızca bir finansman kaynağı olmanın çok ötesinde bir anlam taşımaktadır. DYY, teknoloji transferi, istihdam yaratma, ihracatı artırma ve küresel ekonomik sistemle bütünleşme gibi dinamikleri harekete geçirerek, ülkelerin sürdürülebilir büyüme ve kalkınma hedeflerine ulaşmalarında vazgeçilmez bir araç işlevi görür. Bu nedenle, sağlam makroekonomik politikalar ve istikrarlı bir yatırım ortamı ile desteklenen DYY girişleri, özellikle BRICS+ gibi yükselen piyasa ekonomileri için küresel refah ve istikrar arayışında kilit bir öneme sahiptir.

2.2.4.Doğrudan Yabancı Yatırım'ların BRICS+ Ülkelerindeki ve Türkiye'deki Durumu ve Etkileri

BRICS+ ülkeleri ve Türkiye (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika Cumhuriyeti, Mısır, Etiyopya, Endonezya, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri)), son yıllarda doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) açısından önemli bir çekim merkezi haline gelmiştir. Bu ülkeler, hem büyüyen ekonomileri hem de geniş pazar potansiyelleri nedeniyle yabancı yatırımcılar için cazip bir hedef haline gelmiştir. Ancak, her bir ülkenin DYY alanındaki performansı ve bu yatırımların etkileri farklılık göstermektedir.

Brezilya: Brezilya, Latin Amerika'nın en büyük ekonomisi olarak tarım, madencilik ve enerji sektörlerinde yoğun DYY almaktadır (Yılmazer & Karabiber, 2022). Ancak, son yıllarda yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, yabancı yatırımları olumsuz etkilemiştir.

Rusya: Enerji zenginlikleri sayesinde büyük miktarda DYY çeken Rusya, siyasi belirsizlikler ve uluslararası yaptırımlar nedeniyle bazı zorluklarla karşılaşmaktadır (Sarıhan & Bayır, 2023).

Hindistan: Hızla büyüyen ekonomisiyle Hindistan, özellikle teknoloji ve hizmet sektörlerinde DYY çekmektedir (Korkut et al., 2021). Hindistan, genç nüfusuyla yabancı yatırımcılar için cazip bir ülkedir.

Çin: Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin, hem DYY alıcısı hem de göndericisi olarak stratejik bir konumda bulunmaktadır (Ayyıldız & Üzümcü, 2022). Çin'in, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olması DYY açısından onu önemli bir ülke yapmaktadır. Çin, hem yabancı yatırımları çekmekte hem de kendi yabancı yatırımlarını artırmaktadır. Özellikle teknoloji ve altyapı sektörlerinde yabancı yatırımlar yoğunlaşmıştır

Güney Afrika: Güney Afrika, Afrika kıtasının en büyük ekonomisi olarak DYY açısından önemli bir ülkedir. Özellikle madencilik ve enerji sektörlerinde yabancı yatırımlar yoğunlaşmıştır. Ancak, yolsuzluk ve ekonomik eşitsizlikler, yabancı yatırımları olumsuz etkilemektedir (Öçal, 2023).

Mısır: Mısır, Kuzey Afrika ve Orta Doğu'nun önemli bir ekonomik merkezi olarak özellikle enerji, turizm ve altyapı projelerinde DYY çekmektedir. Süveyş Kanalı ve stratejik konumu, yabancı yatırımcılar için avantaj sağlamaktadır. Ancak, döviz kuru dalgalanmaları ve bürokratik engeller, yatırım ortamını olumsuz etkileyebilmektedir (El-Kady & Şen, 2023).

Etiyopya: Afrika'nın hızla büyüyen ekonomilerinden biri olan Etiyopya, tarım, tekstil ve enerji sektörlerinde DYY'ları artırmaktadır. Özellikle Çin ve diğer Asya ülkelerinden gelen

yatırımlar, sanayi bölgelerinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Ancak, iç siyasi istikrarsızlık ve altyapı eksiklikleri, yatırımcılar için risk oluşturmaktadır (Abebe & Yıldırım, 2022).

Endonezya: Güneydoğu Asya'nın en büyük ekonomisi olan Endonezya, doğal kaynaklar (nikel, kömür, palm yağı) ve dijital ekonomi alanlarında DYY çekmektedir. Genç ve dinamik nüfusu, yabancı yatırımcılar için önemli bir çekicilik unsurudur. Bununla birlikte, yasal düzenlemelerdeki karmaşıklık ve korumacı politikalar, bazı sektörlerde yatırımları sınırlandırabilmektedir (Wijaya & Demir, 2023).

İran: Enerji kaynakları (petrol ve doğalgaz) açısından zengin olan İran, uluslararası yaptırımlar nedeniyle DYY'larda dalgalanmalar yaşamaktadır. Ancak, Asyalı ve Avrasyalı yatırımcılar için hala önemli bir pazar olmaya devam etmektedir. Özellikle ulaştırma ve lojistik sektörlerinde yabancı yatırımların artması beklenmektedir (Farsçı & Akkaya, 2023).

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE): Orta Doğu'nun finans ve ticaret merkezi olan BAE, özellikle Dubai ve Abu Dhabi'deki serbest bölgeleriyle yüksek miktarda DYY çekmektedir. Enerji, turizm, fintech ve lojistik sektörleri yabancı yatırımcılar için öne çıkmaktadır. İş dostu politikaları ve vergi avantajları, BAE'yi küresel yatırımcılar için cazip kılmaktadır (Al-Mansoori & Kaya, 2023).

Türkiye: Türkiye, otomotiv ve tekstil sektörlerinde DYY almakta olup, ekonomik ve siyasi belirsizlikler yatırımların sürekliliğini tehdit etmektedir (Çelik et al., 2020). Sonuç olarak, DYY, küresel ekonomik büyümeyi destekleyen, teknoloji ve bilgi akışını sağlayan, istihdam yaratan ve uluslararası ticareti geliştiren kritik bir unsurdur. BRICS+ ülkeleri ve Türkiye özelinde DYY'nın durumu ve etkileri, bu ülkelerin ekonomik yapıları ve politik koşulları ile doğrudan ilişkilidir; bu bağlamda bu yatırımlara yönelik duyulan ihtiyaç daha da artmaktadır.

2.3.Uluslararası Ticaretin Temelleri

Uluslararası ticaret uzun zamandır ekonomik kalkınmanın ve küreselleşmenin temel taşı olmuş, ulusların giderek daha fazla birbirine bağlı hale gelen bir dünyada etkileşim kurma ve büyüme biçimlerini şekillendirmiştir. Özünde, uluslararası ticaret çalışması ülkelerin mal, hizmet ve kaynak alışverişinde bulunma mekanizmalarını açıklamaya çalışan çeşitli teorileri kapsar. Bu teoriler arasında, artan getiri ve tekelci rekabet ilkeleri, piyasa dinamiklerinin ve ölçek ekonomilerinin küresel piyasalarda nasıl belirgin ticaret kalıplarına ve rekabet avantajlarına yol açabileceğini aydınlattıkları için çok önemlidir. Dahası, emek, sermaye ve arazi gibi faktör bağışlarının rolü, emtia fiyatlarını derinden etkileyerek, yalnızca ülkelerin neyi ihraç veya ithal ettiğini değil, aynı zamanda ekonomik yapılarını ve ticaret politikalarını da şekillendirir. Ekonomik coğrafya, yakınlık, kaynak dağılımı ve altyapı gibi coğrafi faktörlerin ticaret

akışlarını ve bölgesel kalkınmayı nasıl etkilediğine dair içgörüler sağlayarak başka bir karmaşıklık katmanı ekler. Ayrıca bu bölüm, uluslararası ticaretin bu temel kavramlarını derinlemesine incelemeyi, bunların nasıl birbirleriyle ilişkili olduğunu ve küresel ekonomik kalıpları anlamamıza nasıl katkıda bulunduğunu keşfetmeyi amaçlamaktadır. Bu teorileri derinlemesine inceleyen bu bölüm, hızlı küreselleşme ve değişen ekonomik güç dinamikleriyle karakterize edilen bir çağda uluslararası ticaretin karmaşık dokusunu ve politika yapımı ve ekonomik strateji üzerindeki etkilerini aydınlatacaktır.

2.3.1.Uluslararası Ticaret Teorileri

Uluslararası ticaret teorileri, ülkeler arasındaki mal, hizmet ve kaynak alışverişinin temelini oluşturan mekanizmaları açıklamayı amaçlayan çeşitli yaklaşımları içermektedir. Bu teoriler, ülkelerin neden ticaret yaptığını, hangi malları ihraç ve ithal etme eğiliminde olduklarını ve ticaretin refah üzerindeki etkilerini analiz eder. Özellikle artan getiriler, tekelci rekabet, faktör donanımları ve ekonomik coğrafya gibi kavramlar, modern uluslararası ticaret teorilerinin temel taşlarını oluşturmaktadır.

2.3.1.1.Ticarette artan getirilerin ve tekelci rekabetin temel prensipleri

Artan getiri ve tekelci rekabet ilkeleri, uluslararası ticaret dinamiklerini şekillendirmede önemli bir rol oynar. Ölçeğe göre artan getiri, üretim genişledikçe birim başına ortalama maliyetin azaldığını ve bunun da firmaları belirli ürünlerde uzmanlaşmaya yönelttiğini ve bunun da küresel pazarlardaki rekabet güçlerini artırabileceğini göstermektedir. Bu ilke, özellikle yüksek sabit maliyetlerle karakterize edilen endüstrilerde belirgindir; burada daha büyük firmalar bu maliyetleri daha büyük bir çıktıya yayabilir ve tüketiciler için daha düşük fiyatlar ve artan pazar payı ile sonuçlanabilir (Krugman, 1979). Tekelci rekabet, firmaların pazarda rekabet ederken ürünlerini farklılaştırmalarına olanak tanıyarak bunu tamamlar. Böyle bir farklılaşma, şirketlerin marka sadakati oluşturmasını ve birçok rakibin varlığına rağmen bir miktar pazar gücünü korumasını sağlar (Posner, 1961). Kenen'in de belirttiği gibi, artan getiriler ve tekelci rekabet arasındaki bu etkileşim, firmalar tüketici tercihlerine yanıt olarak yenilik yapıp ürünlerini iyileştirdikçe kaynakların daha verimli bir şekilde tahsis edilmesine yol açabilir (Kenen, 1965). Ayrıca, Keesing tarafından sağlanan içgörüler, ülkeler belirli mal ve hizmetlerde uzmanlaşmak için benzersiz yeteneklerinden yararlandıkça, işgücü becerilerinin ve teknolojik ilerlemelerin bu ilkeler kapsamındaki ticaret akışlarını önemli ölçüde etkilediğini vurgulamaktadır (Keesing, 1965). Sonuç olarak, artan getiriler ve tekelci rekabetin birleşimi, ülkeler arasında artan ekonomik entegrasyona ve ticarete yol açarak, küresel pazarlarda inovasyonu ve büyümeyi teşvik eden rekabetçi bir ortamı teşvik eder (Leontief, 1953).

2.3.1.2. Faktör donanımları ve emtia fiyatları arasındaki ilişki

Faktör donanımları ile emtia fiyatları arasındaki etkileşim, uluslararası ticaret dinamiklerini anlamak için temeldir. Faktör donanımları, bir ülkede bulunan arazi, emek ve sermaye gibi üretim faktörlerinin niceliğini ve kalitesini ifade eder ve bunlar ülkenin rekabet avantajını önemli ölçüde etkiler. Rybczynski (1955), belirli bir faktörün donanımındaki artışın, bu faktörü yoğun şekilde kullanan emtianın çıktısının genişlemesine yol açacağını ve böylece küresel pazardaki göreceli emtia fiyatlarını etkileyeceğini öne sürmektedir (Rybczynski, 1955). Örneğin, sermaye açısından zengin bir ülke muhtemelen sermaye yoğun malları ihraç ederken emek yoğun malları ithal edecektir. Bu kavram, uluslararası ticaret modellerini ve fiyatları belirlemede göreceli faktör donanımlarının önemini vurgulayan Ohlin'in teorileriyle uyumludur (Ohlin, 1933). Dahası, Haberler (1933), faktör donanımlarındaki değişikliklerin üretim maliyetlerinde farklılıklara yol açabileceğini ve böylece uluslararası alanda emtia fiyatlandırmasını etkileyebileceğini daha da açıklamaktadır (Haberler, 1933). Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlüğe ilişkin daha önceki içgörüleri de bu kavramı destekler ve ülkelerin faktör bağışlarına dayalı olarak göreceli bir avantaja sahip oldukları malları üretmede uzmanlaşacaklarını öne sürer (Ricardo, 1821). Ayrıca Mill, faktör bağışlarına dayalı ticaretin küresel olarak daha verimli kaynak tahsisine yol açabileceği için bu ekonomik ilkelerin toplumsal refah üzerindeki etkisini vurgular (Mill, 1909). Bu nedenle faktör bağışlarının etkisini anlamak, emtia fiyat hareketlerini ve uluslar arasındaki ticaret akışlarını tahmin etmek için çok önemlidir, çünkü uluslararası ekonomide karşılaştırmalı üstünlüğün temelini şekillendirir.

2.3.1.3.Ekonomik coğrafyaların ticaret modellerini anlamadaki rolü

Ekonomik coğrafya, kaynakların, nüfusun ve ekonomik faaliyetlerin mekansal dağılımını iç içe geçirdiği için ticaret modellerinin ardındaki karmaşıklıkları çözmede önemli bir rol oynar. Adam Smith gibi ekonomistlerin temel teorileri, coğrafi faktörlerin kaynakların nerede bulunduğunu ve bir piyasa ekonomisinde bunların nasıl etkili bir şekilde değiştirilebileceğini belirleyerek ticaret dinamiklerini önemli ölçüde etkileyebileceğini göstermektedir (Smith, 1776). Dahası, Paul Krugman'ın getirileri artırma konusundaki çalışması, coğrafi yakınlığın ekonomik verimliliği nasıl teşvik edebileceğini ve endüstrileri nasıl kümelendirebileceğini, yerel avantajlara ve kümelenme etkilerine dayalı farklı ticaret modellerine nasıl yol açabileceğini vurgulamaktadır (Krugman, 1991). Bu kümelenme yalnızca rekabeti artırmakla kalmaz, aynı zamanda ticaretin doğasını şekillendiren uzmanlaşmış pazarlar da yaratır ve Grubel ve Lloyd tarafından tartışıldığı gibi ülkelerin benzer ürünleri ihraç ve ithal ettiği endüstri içi ticaretin ortaya çıkmasına olanak tanır (Grubel & Lloyd, 1975). Dahası, Vernon tarafından

önerilen ürün döngüsü teorisi, ürünler yaşam döngülerinin farklı aşamalarından geçerken ticaret modellerinin nasıl evrimleştiğini göstererek başka bir anlayış katmanı ekler, bu genellikle üretim ve tüketimdeki coğrafi değişimlerden etkilenir (Vernon,1966). Genel olarak, bu ekonomik coğrafi faktörlerin etkileşimi, ticaretteki temel eğilimlerin daha derinlemesine anlaşılmasını kolaylaştırarak, politika yapıcıların ve işletmelerin küresel ticaretin karmaşıklıklarını daha etkili bir şekilde yönetmesini sağlar.

Bu araştırma, ölçek getirilerinin artması ile tekelci rekabet arasındaki etkileşimi inceleyerek, bu dinamiklerin uluslararası ticaret üzerindeki etkilerini vurgulamaktadır. Ölçek getirileri, firmaların üretimlerini artırdıkça ortalama maliyetlerini düşürmelerine olanak tanırken, bu durum aynı zamanda küresel pazarlarda rekabet avantajlarını da artırmaktadır. Guo ve Li'nin çalışması, tekelci bir firmanın ürün kalitesini ve süreç inovasyonunu artırma çabalarını ele alarak, tüketici talebinin fiyat, kalite ve referans fiyat gibi faktörlere bağlı olduğunu göstermektedir (Guo & Li, 2023). Bu durum, firmaların ölçeklerini artırarak maliyetlerini düşürmeleri ve dolayısıyla rekabet avantajı elde etmeleri ile doğrudan ilişkilidir. Tekelci rekabet ortamında, ürünlerin farklılaştırılması firmaların çeşitli tüketici tercihlerine hitap etmesine olanak tanır. Bu farklılaşma, inovasyonu teşvik eder ve daha yüksek kaliteli ürünlerin piyasaya sürülmesine yol açar (Boitier, 2021). Bu bağlamda, Mondal'ın çalışması, tekelci rekabet altında kamu mallarının sağlanmasının önemini vurgularken, firmaların farklılaştırılmış ürünler sunarak tüketici ihtiyaçlarını karşılama yeteneklerini artırdığını belirtmektedir (Mondal, 2013). Bu durum, ülkelerin benzer malların eş zamanlı olarak ihraç ve ithalatını gerçekleştirmesiyle, uzmanlaşmış pazarların oluşmasına ve dolayısıyla ticaret modellerinin gelişmesine katkıda bulunur. Ancak, bu makale, uzmanlaşma ve inovasyon yoluyla elde edilen verimliliklerin yanı sıra, belirli sektörlere aşırı bağımlılığın ekonomik kırılganlıklara yol açabileceğini de kabul etmektedir. Özellikle, bazı sektörlerin aşırı yoğunlaşması, piyasa dalgalanmalarına karşı savunmasız hale getirebilir (Yoshida et al., 2022). Bu noktada, Yoshida ve Turnbull'un çalışması, tekelci rekabet altında çevresel dışsallıkların ve üretim etkilerinin nasıl yönetileceğine dair önemli bilgiler sunmaktadır (Yoshida & Turnbull, 2021). Gelecekteki araştırmalar, özellikle dijital platformların rekabet avantajlarını nasıl yeniden şekillendirdiği açısından, teknolojik gelişmelerin bu ticaret dinamikleri üzerindeki etkilerini inceleyebilir. Son olarak, hükümet politikalarının bu ekonomik etkileşimleri kolaylaştırma veya engelleme rolü, küresel ticareti destekleyen düzenleyici çerçeveler açısından kritik bir öneme sahiptir. Bu bağlamda, Tilzo ve Bykadorov'un çalışması, tekelci rekabetin düzenlenmesi ve rekabet politikalarının etkilerini ele alarak, politika yapıcıların stratejilerini şekillendirmelerine yardımcı olacak değerli içgörüler sunmaktadır (Tilzo & Bykadorov, 2020). Genel olarak, bu

bulgular, uluslararası ticaretin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunarak, politika yapıcıların hem faktör bağışlarını hem de rekabet ortamını dikkate alarak ulusal ve küresel ekonomik refahı artırma stratejileri geliştirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

2.3.2. Uluslararası Ticaretin Ekonomik Büyümeye Etkisi

Uluslararası ticaret, ekonomik büyümenin önemli bir motoru olarak kabul edilmektedir. Ülkeler, karşılaştırmalı üstünlükler temelinde belirli sektörlerde uzmanlaşarak üretim kapasitelerini artırabilirler. Bu süreç, özellikle gelişmekte olan ülkeler için verimliliği artırmanın ve daha yüksek katma değerli ürünler üretmenin anahtarıdır (Taştemel & Balkan, 2024). Ticaretin serbestleşmesi, ülkelerin kaynakları daha verimli kullanmalarına ve küresel pazarlara erişimlerini genişletmelerine olanak tanıyarak ekonomik büyümeyi destekleyen bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Çatalbaş, 2014; Güney, 2017). Örneğin, Brezilya gibi ülkeler doğal kaynaklara dayalı bir ekonomik model benimsiyor olsa da, Çin ve Hindistan gibi ülkeler düşük maliyetli üretim avantajlarını kullanarak küresel ticarette önemli roller üstlenmektedir (Bayrakdaroğlu & Kaya, 2021). Bir diğer önemli husus, uluslararası ticaretin teknoloji transferini teşvik etmesi ve yenilikçiliği artırmasıdır. Dış ticaret, ülkelerin daha gelişmiş üretim tekniklerine erişimini, bilgi birikimini genişletmesini ve sanayi sektörlerini modernize etmesini kolaylaştırır (Ustaoğlu, 2021; Sucu, 2017). Ülkeler arasında artan yabancı yatırım miktarları, doğrudan ve dolaylı olarak ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır. Yabancı yatırımlar, yerel pazarların uluslararası rekabete açılmasına ve dolayısıyla yerel firmaların verimliliğini artırmasına yardımcı olur (Sarıhan & Bayır, 2023). Bununla birlikte, bu etkilerin ortaya çıkabilmesi için ülkelerin makroekonomik yapıları, ticaret politikaları, küresel ekonomik konjonktür ve bölgesel ticaret anlaşmaları gibi değişkenlerin dikkate alınması gerekmektedir (Yağış, 2024; Bayar, 2023).

2.3.3. Uluslararası Ticaret Politikaları ve Uygulamaları

Uluslararası ticaret politikaları, ülkelerin dış ticaret hacimlerini ve küresel entegrasyon süreçlerini doğrudan etkileyen kritik unsurlardır. Serbest ticaret politikaları, ticaret engellerini en aza indirerek, mal ve hizmet akışını kolaylaştırır. Diğer yandan, korumacı politikalar yerel endüstrileri korumak amacıyla tarifeler ve kotalar gibi araçlarla desteklenmektedir (Çetin et al., 2023; Sarıhan & Bayır, 2023). Dünya Ticaret Örgütü (WTO) gibi küresel kuruluşlar, ticaret politikalarının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Bayrakdaroğlu & Kaya, 2021). Özellikle gelişmekte olan ülkeler, dışa açık büyüme stratejileri geliştirmekte ve ticaret politikalarını bu doğrultuda şekillendirmektedir (Güney, 2017; Sucu, 2017). Ayrıca, bölgesel ticaret anlaşmaları (örneğin, Avrupa Birliği, UMSCA, ASEAN) ülkeler arasındaki ticaret ilişkilerini belirleyen önemli çerçevelerden biridir. Ticaret politikalarının belirlenmesi, ülkenin

ekonomik yapısına, sanayi politikalarına ve küresel piyasalardaki rekabet gücüne bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler, ekonomik kalkınma hedeflerine ulaşabilmek için ihracata dayalı büyüme stratejileri geliştirmekte ve ticaret politikalarını bu doğrultuda şekillendirmektedir. Uluslararası ticaret politikalarının uygulanması, ülkeler arasındaki ekonomik dengeleri de doğrudan etkileyebilir. Örneğin, yüksek gümrük tarifeleri ve ithalat kısıtlamaları, ticaret hacmini azaltabilirken, serbest ticaret anlaşmaları ekonomik büyümeyi destekleyen bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, ülkelerin ticaret politikalarını belirlerken hem ulusal çıkarlarını hem de küresel ekonomik dinamikleri dikkate almaları gerekmektedir.

2.3.4. BRICS+ Ülkelerinde Uluslararası Ticaretin Yapısı ve Dinamikleri

BRICS+ ülkeleri arasında ticaret dinamikleri de oldukça çeşitlidir. Bu ülkeler, farklı ekonomik modeller ve üretim yapıları ile uluslararası ticaret sistemine entegre olmuşlardır. Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi gibi projeleri, ticaret hacmini artırmaya yönelik önemli adımlar atmaktadır (Ersin & Süt, 2022). Ancak, bu ülkeler, gelişmiş ülkelerin korumacı politikaları ve küresel ekonomik belirsizlikler gibi zorluklarla da karşı karşıya kalmaktadır (Gökpınar, 2022; Sarıhan & Bayır, 2023). BRICS+ ülkeleri, ticaret politikalarını daha etkili hale getirmek ve altyapı yatırımlarını artırarak uluslararası alandaki rekabet güçlerini artırmalıdır (Bayramoğlu & Yurtkur, 2016; Bayar, 2023). Bu bağlamda, uluslararası ticaretin büyüme üzerindeki etkisinin sürdürülebilir kılınabilmesi, bu faktörlerin doğru bir şekilde yönetilmesine bağlıdır. BRICS+ ülkeleri arasındaki ticaret, bölgesel ve küresel ticaret anlaşmaları ile desteklenerek büyümekte ve ekonomik entegrasyonu güçlendirmektedir. Özellikle Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi gibi projeler, bu ülkeler arasındaki lojistik bağlantıları geliştirerek ticaret hacmini artırmaktadır. Bunun yanı sıra, BRICS+ ülkeleri kendi aralarında yeni ticaret mekanizmaları ve finansal iş birlikleri geliştirmekte, böylece küresel ekonomik sistemde daha bağımsız hareket edebilme kapasitesine sahip olmaktadırlar. Ancak, bu ülkelerin uluslararası ticarette karşılaştıkları bazı yapısal sorunlar da bulunmaktadır. Ticaretin önündeki en büyük engellerden biri, gelişmiş ülkelerin uyguladığı korumacı politikalar ve gümrük tarifeleridir. Ayrıca, küresel ekonomik krizler ve dalgalanmalar, bu ülkelerin dış ticaret dengelerini olumsuz yönde etkileyebilir. Altyapı eksiklikleri, lojistik maliyetlerin yüksekliği ve finansal istikrarsızlık gibi faktörler de BRICS+ ülkelerinin uluslararası ticaret dinamiklerini zorlayan unsurlar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, uluslararası ticaret, ekonomik büyümenin önemli bir belirleyicisi olarak, ülkelerin kalkınma stratejilerini şekillendirmektedir. Ticaret politikaları, teknoloji transferi ve yabancı yatırımların etkisi, bu büyümenin nasıl gerçekleşeceği üzerinde kritik öneme sahiptir.

Globalleşme sürecinin bir parçası olarak, ülkelerin bu dinamikleri etkili bir şekilde yönetmesi gerekmektedir.

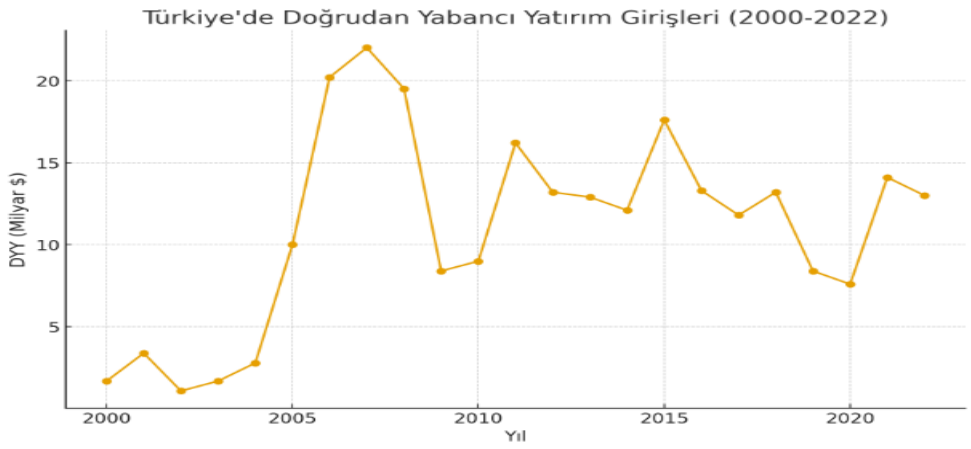
2.4.Politik İstikrar ve Doğrudan Yabancı Yatırım İlişkisi

Siyasi istikrar, özellikle ev sahibi ülkelerde büyüme, yenilikçilik ve istihdam fırsatlarının teşvik edilmesi için hayati önem taşıyan Yabancı Doğrudan Yatırım (FDI) çekme bağlamında, ekonomik kalkınmanın temel taşı olarak sıklıkla duyurulur. Siyasi istikrar ve FDI girişleri arasındaki ilişki çok yönlüdür, çünkü istikrarlı siyasi ortamlar genellikle belirsizliği ve riski en aza indirerek yabancı yatırımcılar için uygun bir iklim yaratır ve böylece çeşitli sektörlerde sermaye yatırımını teşvik eder. Tersine, hükümet ayaklanması, iç karışıklık veya tutarsız politika çerçeveleri gibi faktörler de dahil olmak üzere siyasi istikrarsızlık, potansiyel yabancı yatırımcıları caydırabilir ve FDI girişlerinin azalmasına yol açabilir. Dahası, hükümet politikaları bu dinamikte önemli bir rol oynar; şeffaf, öngörülebilir ve yatırımcı dostu düzenlemeler bir ülkenin yabancı sermaye için çekiciliğini artırabilir. Buna karşılık, bürokratik verimsizlikler ve yolsuzluk, siyasi istikrarın FDI üzerindeki olumlu etkilerini baltalayabilecek zorlu engeller oluşturur. Yolsuzluk sadece yatırımcılar arasındaki güveni aşındırmakla kalmaz, aynı zamanda rekabet ortamını da çarpıtır ve bu faktörlerin yatırım kararlarını şekillendirmek için nasıl iç içe geçtiğini analiz etmeyi zorunlu hale getirir. Bu makale, bu karmaşık karşılıklı ilişkileri keşfetmeyi, siyasi istikrarın, hükümet politikalarının ve yolsuzluğun toplu olarak doğrudan yabancı yatırım akışını nasıl etkilediğini incelemeyi ve nihayetinde çeşitli siyasi bağlamlarda yabancı yatırımı teşvik eden veya engelleyen koşulların daha derin bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

2.4.1.Politik İstikrarın Doğrudan Yabancı Yatırım Üzerindeki Etkisi

Politik istikrar, doğrudan yabancı yatırım (DYY) kararlarının şekillenmesinde en kritik faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Yabancı yatırımcılar, yatırım yaptıkları ülkenin yalnızca ekonomik potansiyelini değil, aynı zamanda politik ortamını da dikkate alırlar. Siyasal risklerin yüksek olduğu, sık sık hükümet değişikliklerinin yaşandığı veya politik belirsizliklerin hakim olduğu ülkelerde yatırım kararları ertelenmekte ya da farklı ülkelere yönlendirilmektedir. Bu bağlamda politik istikrar, bir ülkenin yabancı sermaye için cazip hale gelmesinde temel bir belirleyici rol üstlenmektedir (Busse & Hefeker, 2007). Uluslararası literatürde yapılan çalışmalar, politik istikrarın DYY girişleri üzerindeki etkisini güçlü biçimde ortaya koymaktadır. Politik açıdan istikrarlı ülkelerde mülkiyet haklarının korunması, yatırımcıların yasal güvenceler altında olması ve uzun vadeli plan yapabilme imkânı yabancı yatırımcıların kararlarını olumlu etkilemektedir (Globerman & Shapiro, 2003). Gelişmekte olan ülkelerde, politik istikrarın sağlanması ile DYY girişleri arasında doğrudan bir korelasyon olduğu çeşitli

ampirik çalışmalarla desteklenmiştir (Asiedu, 2006). Politik istikrar aynı zamanda yatırımcıların öngörülebilirlik beklentilerini karşılamaktadır. Yatırımcılar açısından öngörülebilir bir politika ortamı, ekonomik düzenlemelerde ani değişikliklerin yaşanmayacağı, vergilendirme sisteminin tutarlı olacağı ve bürokratik engellerin minimize edileceği anlamına gelmektedir. Bu koşullar, uzun vadeli sermaye yatırımlarının güvenle yapılmasına imkân tanımaktadır. Özellikle enerji, altyapı ve imalat sektörlerinde yapılan yatırımların geri dönüş süresinin uzun olması nedeniyle, politik istikrar yabancı yatırımcılar açısından daha da büyük bir önem taşımaktadır (Campos & Nugent, 2003). Bununla birlikte, politik istikrarsızlık yalnızca yatırım kararlarını erteletmekle kalmayıp mevcut yatırımların da ülke dışına çıkmasına yol açabilmektedir. Örneğin Latin Amerika ve Afrika ülkelerinde 1980'li ve 1990'lı yıllarda yaşanan politik dalgalanmalar sonucunda birçok yabancı yatırımcı faaliyetlerini sonlandırmış ve yatırımlarını daha güvenli pazarlara kaydırmıştır. Aynı dönemde politik istikrarı koruyabilen Doğu Asya ülkeleri ise yüksek düzeyde yabancı sermaye çekmeyi başarmıştır (Henisz, 2000). Bu örnek, politik istikrarın yatırım çekme gücü üzerindeki etkisini somut olarak göstermektedir. Türkiye özelinde değerlendirildiğinde ve 2000 - 2022 dönemine ait veriler incelendiğinde, Türkiye'ye yönelen doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişleri ile politik istikrar endeksi verileri arasında dikkat çekici bir ilişki olduğu görülmektedir. Özellikle 2000'li yılların ilk yarısında sağlanan siyasi istikrar, yapısal reformlar ve Avrupa Birliği müzakere süreciyle birlikte yabancı sermaye girişlerinde belirgin bir artış yaşanmıştır.

Grafik 4. Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım girişleri (2000- 2022)

Kaynak: Dünya Bankası veri tabanı derlenerek hazırlanmıştır. (Word bank, 2024)

Grafik 4'te görüldüğü üzere, 2000 yılında yalnızca 1,7 milyar dolar olan DYY girişleri, 2005'te 10 milyar doların üzerine çıkmış, 2006–2007 döneminde ise 20 milyar dolar seviyelerini

aşmıştır. Bu artış, politik istikrarın yatırımcı güvenini güçlendiren rolünü açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

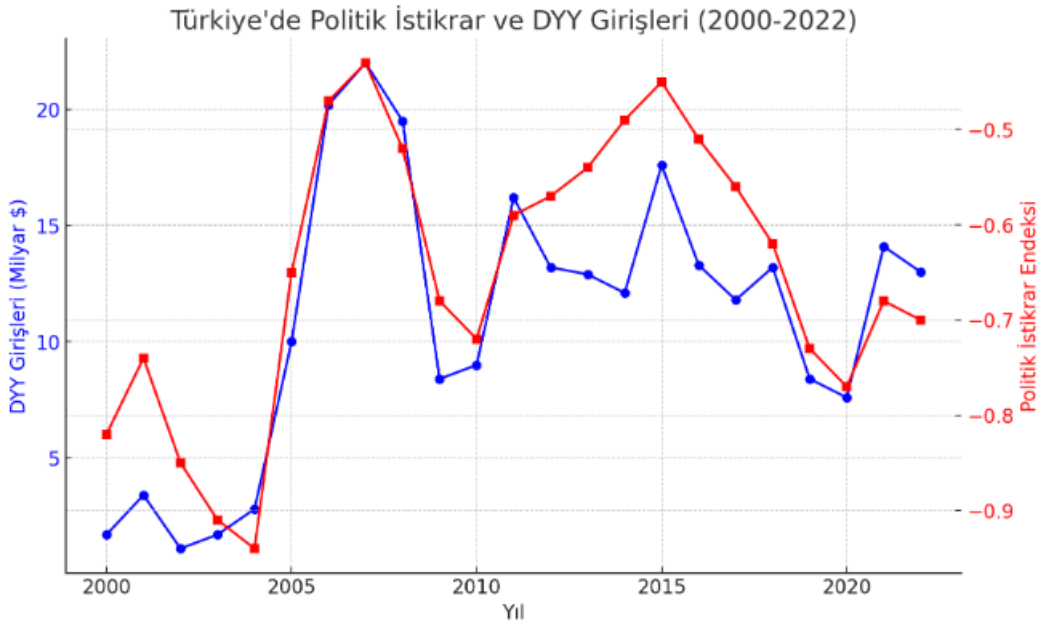

Grafik 5. Türkiye'de Politik İstikrar Endeksi (2000- 2022)

Kaynak: Dünya Bankası veri tabanı derlenerek hazırlanmıştır. (Word bank, 2024)

Grafik 5'te yer alan Politik İstikrar Endeksi verileri ise, Türkiye'nin 2000–2022 dönemi boyunca sürekli olarak negatif değerlerde seyrettiğini göstermektedir. Dünya Bankası WGI endeksinde 0'ın altındaki değerler, istikrar açısından kırılganlık anlamına gelmektedir. Bu tablo, Türkiye'de yabancı sermaye girişlerinin yalnızca istikrar algısına değil, aynı zamanda yüksek büyüme potansiyeli, stratejik konum ve genç nüfus gibi ekonomik faktörlere de bağlı olduğunu ortaya koymaktadır. Yani, yatırımcılar politik riskleri göz ardı edememekle birlikte, belirli dönemlerde cazip ekonomik fırsatlar istikrar eksikliğini kısmen dengeleyebilmiştir.

Son olarak Grafik 6'da ise DYY girişleri ile politik istikrar endeksi birlikte incelendiğinde, dalgalanmaların büyük ölçüde paralel seyrettiği gözlemlenmektedir. Örneğin, 2008 küresel finans krizi sonrası politik ve ekonomik kırılganlıkların artmasıyla birlikte DYY girişlerinde belirgin bir düşüş yaşanmıştır.

Grafik 6. Türkiye'de Politik İstikrar ve DYY Girişleri (2000- 2022)

Kaynak: Dünya Bankası veri tabanı derlenerek hazırlanmıştır. (Word bank, 2024)

2.4.1.1.Politik istikrar VE DYY girişleri Arasındaki İlişki

Siyasi istikrar, iş operasyonlarına elverişli bir ortam yarattığı için doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerini etkilemede önemli bir rol oynar. Yatırımcılar genellikle siyasi çalkantı veya istikrarsızlık riskinin düşük olduğunu düşündükleri ülkelere sermaye yatırmaya daha meyillidir. Bu istikrar, yasal çerçeveye ve düzenleyici sistemlere güven aşılayarak yatırımların korunacağından ve getirilerin ani politika değişiklikleri veya siyasi çatışmalar nedeniyle tehlikeye atılmayacağından emin olur. Örneğin, Sahra Altı Afrika'da yapılan araştırmalar, siyasi istikrarın hem yerel hem de yabancı yatırım seviyelerini önemli ölçüde etkilediğini ve sonuçta bölgedeki ekonomik büyümeye katkıda bulunduğunu göstermiştir (Adams, 2009). Bir hükümet politikalarında tutarlılık gösterdiğinde ve barışçıl bir sosyo-politik iklimi koruduğunda, potansiyel yatırımcılar arasında bir güven iklimi yaratır. Sonuç olarak, siyasi istikrarı önceliklendiren ülkeler genellikle artan DYY girişleriyle ödüllendirilir ve bu da iş yaratmaya, teknoloji transferine ve genel ekonomik kalkınmaya yol açabilir. Buna karşılık, siyasi huzursuzluk veya yolsuzlukla işaretlenen ülkeler potansiyel yatırımcıları caydırabilir ve ekonomik büyümede durgunluğa veya düşüşe yol açabilir. Dolayısıyla, siyasi istikrar ile doğrudan yabancı yatırım arasındaki ilişki kritik öneme sahip olup, yabancı yatırım çekmede yönetişimin ve kurumsal bütünlüğün önemini vurgulamaktadır.

2.4.1.2.Hükümet politikaları ve yabancı yatırımcılar arasındaki ilişki

Hükümet politikaları, bir ülkenin yatırım destinasyonu olarak hem riskini hem de çekiciliğini doğrudan etkilediği için, yabancı yatırımcılar için yatırım manzarasını şekillendirmede önemli bir rol oynar. Siyasi istikrarı, ekonomik açıklığı ve düzenleyici şeffaflığı teşvik eden politikalar, sermaye tahsisi için güvenli bir ortam sağladıkları için yabancı yatırımcılar için özellikle çekicidir. Örneğin, iyi yapılandırılmış vergi teşvikleri ve elverişli ticaret anlaşmaları, bir ülkenin cazibesini önemli ölçüde artırabilir ve potansiyel yatırımcılara yatırımlarının hükümet tarafından korunacağı ve destekleneceği sinyalini verebilir. Tersine, Arslan ve Furtana (2020) tarafından yapılan çalışmada vurgulandığı gibi, siyasi risk yabancı yatırımı caydırabilir; istikrarsızlık dönemleri veya olumsuz politika değişiklikleri belirsizlik yaratır ve yatırımcıları taahhütlerini yeniden gözden geçirmeye yönlendirir (Arslan ve Furtana, 2020). Dahası, mülkiyet haklarını ve sözleşmesel anlaşmaları uygulayan güçlü yasal çerçeveler, yabancı yatırımcılar arasında güven oluşturmak için çok önemlidir. Bu nedenle, hükümetler yatırımcı güvenliğini önceliklendiren ve misafirperver bir iş ortamı yaratan politikalar uyguladığında, yalnızca doğrudan yabancı yatırımı çekmekle kalmaz, aynı zamanda yurt içi büyümeyi ve gelişmeyi de teşvik ederek daha geniş ekonomik faydalar sağlar.

2.4.1.3.Yolsuzluk, siyasi istikrar ve Doğrudan Yabancı Yatırım arasındaki ilişki

Yolsuzluk, siyasi istikrar ile doğrudan yabancı yatırım (DYY) arasındaki dinamikleri şekillendirmede önemli bir rol oynar. Yolsuzluk yaygın olduğunda, yatırımcıların bir ülkenin siyasi ortamına olan güvenini ve inancını zayıflatır. Bu güven erozyonu, potansiyel yatırımcılar sermayeleri için daha istikrarlı ve şeffaf pazarlar aradıkça, DYY girişlerini caydıran artan siyasi riske yol açabilir. Kızılkaya (2017), yolsuzluğun genellikle yaygın olduğu geçiş ekonomilerinde, daha yüksek yolsuzluk seviyelerinin azalan DYY seviyeleriyle ilişkili olduğunu gösteren açık bir nedensel ilişki olduğunu vurgular (Kızılkaya, 2017). Yatırımcılar, yolsuzluğun yaygın olduğu pazarlara girmekten çekinirler. Çünkü bu, yatırım sürecini karmaşıklaştırır ve rüşvet ve yasal belirsizliklerle ilişkili beklenmedik maliyet potansiyelini artırır. Dahası, yolsuzluk kaynakların verimsiz tahsisine yol açabilir ve yatırımlar en üretken sektörlere yönlendirilmeyebilir ve sonuçta ekonomik büyümeyi ve siyasi istikrarı boğar. Böylece, bir kısır döngü ortaya çıkar: artan yolsuzluk, azalan siyasi istikrara yol açar ve bu da DYY'ları daha da caydırır. Buna karşılık, düşük yolsuzluk seviyeleri gösteren ülkeler, öngörülebilirlik ve adalet ile karakterize edilen daha elverişli bir yatırım ortamı sundukları için daha fazla DYY çekme eğilimindedir. Bu nedenle, yolsuzluğa değinmek, yabancı yatırımı etkili bir şekilde çekebilen ve sürdürebilen istikrarlı bir siyasi ortamı teşvik etmek için hayati önem taşır.

Bu araştırmanın bulguları, özellikle siyasi ortamın ekonomik yörüngeleri önemli ölçüde etkileyebileceği Sahra Altı Afrika gibi bölgelerde, siyasi istikrar ile doğrudan yabancı yatırım (DYY) arasındaki kritik karşılıklı bağımlılığı vurgulamaktadır. Sonuçlar, yatırımcıların altüst olma ve yolsuzluk riski daha düşük ülkeleri tercih etmesi nedeniyle, istikrarlı bir siyasi ortamın DYY çekmek için çok önemli olduğunu doğrulamaktadır. Bu ilişki yalnızca yönetişimin önemini vurgulamakla kalmamakta, aynı zamanda ulusların siyasi çerçevelerini geliştirmek ve yolsuzlukla mücadele etmek için aktif olarak çalışarak istikrarsızlık ve ekonomik durgunluk döngüsünü kırabileceklerini de göstermektedir. Ancak bu çalışma, siyasi istikrarın farklı yatırımcılar tarafından nasıl algılandığına ilişkin potansiyel değişkenlik ve siyasi faktörlerin ötesinde DYY belirleyicilerinin çok yönlü doğası dahil olmak üzere belirli sınırlamaları kabul etmektedir. Gelecekteki araştırmalar, siyasi istikrarın portföy yatırımları ile doğrudan yatırımlar gibi çeşitli DYY türlerini etkilediği belirli mekanizmaları daha derinlemesine inceleyebilir ve sektöre özgü etkileri araştırabilir. Ek olarak, uluslararası kurumların siyasi istikrarı teşvik etmedeki rolünün incelenmesi değerli içgörüler sağlayabilir. Tartışma ayrıca, politika yapıcıların şeffaf ve istikrarlı bir siyasi iklimi teşvik etmenin yalnızca düzenleyici bir gereklilik değil, aynı zamanda ekonomik büyüme için stratejik bir zorunluluk olduğunu kabul etmelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Ülkeler, yolsuzlukla mücadele önlemlerine öncelik vererek ve siyasi istikrarı teşvik ederek daha çekici bir yatırım ortamı yaratabilir, böylece ekonomik beklentilerini iyileştirebilir ve daha geniş bölgesel kalkınmaya katkıda bulunabilirler.

2.4.2. Politik Riskler ve Yabancı Yatırımların Yönlendirilmesi

Politik riskler, bir ülkenin siyasi istikrarına doğrudan etki eden faktörler olarak yabancı yatırımlar üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu riskler, hükümet değişiklikleri, ani siyasi kararlar, hukuki belirsizlikler ve uluslararası ilişkilerdeki gerginliklerden kaynaklanmaktadır (Kiptoo, 2024). Politika belirsizliğinin yüksek olduğu ülkelerde yatırımcılar, mülkiyet haklarının korunması ve sözleşmelerin uygulanabilirliği konusunda endişe duymakta, bu da doğrudan yabancı yatırım (DYY) girişlerini olumsuz etkilemektedir (Krifa-Schneider & Matei, 2010; Vasilyeva & Mariev, 2021). Özellikle geleneksel olarak politik istikrarsızlık yaşayan gelişmekte olan ülkelerde, yabancı yatırımcılar bu tür risklerin varlığı nedeniyle yatırımlarını erteleme veya alternatif pazarlara yönelme eğilimindedirler (Bhatti & Khan, 2023; Holburn & Zelner, 2010).

Yatırımcıların politik risk algısını azaltmak ve güvenilir bir yatırım ortamı oluşturmak için hükümetlerin stratejik adımlar atması gerekmektedir. Bunun için, yasal çerçeve oluşturarak, yatırım teşvikleri geliştirerek ve şeffaf kamu politikaları uygulayarak yatırımcıların güvenini artırabilirler (Erkekoğlu, 2016; Liu et al., 2017). Ayrıca, yolsuzlukla mücadele ve hukukun

üstünlüğünün sağlanması, yabancı yatırımcıların risk algısını olumlu yönde etkilemektedir (Adhikari et al., 2024). Bu bağlamda, politik istikrarın artırılması, uzun vadeli ekonomik büyüme ve kalkınma için şarttır ve aynı zamanda ülkelerin uluslararası yatırımcılar nezdindeki itibarını yükseltmektedir (Groznykh et al., 2020; Bertrand et al., 2016).

Bu bağlamda, politik istikrarın sağlanması ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, yabancı yatırımların yönlendirilmesinde kritik bir rol oynar. Uzun vadeli ekonomik büyüme ve kalkınma açısından, hükümetlerin sürdürülebilir politikalar benimsemesi, uluslararası yatırımcıların güvenini kazanmasını ve ülkeye giren sermaye miktarının artmasını sağlayacaktır. Ayrıca, ülkelerin yatırım ortamlarını daha cazip hale getirmeleri, sadece DYY girişlerini artırmakla kalmayıp aynı zamanda ekonomik dayanıklılığı da güçlendirecektir.

2.4.3. Politik İstikrarın Uzun Vadeli Yatırımlara Etkisi

Politik istikrar, bir ülkenin ekonomik büyümesi ve kalkınması için temel bir unsur olup, uzun vadeli yatırımların sürdürülebilirliği açısından hayati bir faktördür. Özellikle altyapı, sanayi ve teknoloji alanlarında gerçekleştirilen büyük ölçekli yatırımlar, politik istikrarın varlığına bağlıdır. Çünkü bu tür yatırımlar, yatırımcıların geleceğe dair güven duymasını gerektirir ve belirsizlik ortamlarında yatırım kararları genellikle ertelenir ya da riskler nedeniyle alternatif pazarlara yönlendirilir.

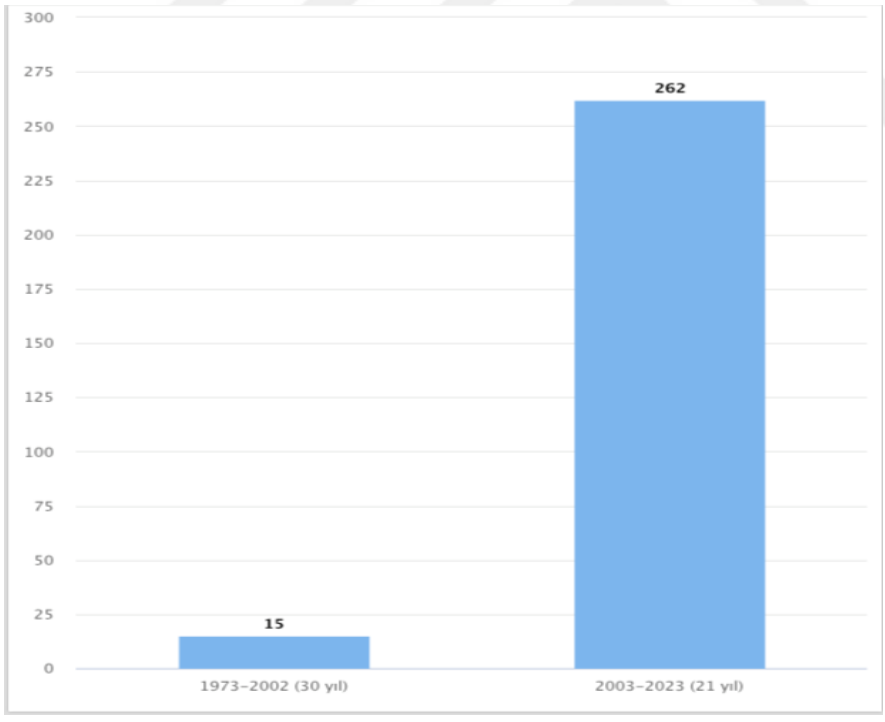
Politik istikrar, yatırımcıların risk algısını azaltarak onların uzun vadeli projelere girişmelerini teşvik eder. Yatırımcılar, öngörülebilir ve istikrarlı bir politik ortamda faaliyet göstermeyi tercih ettiklerinden, hükümet politikalarındaki belirsizliklerin ve ani değişimlerin olmaması, yatırımların artmasını destekler. İstikrarlı bir siyasi yapı, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğini artırarak iş dünyasının uzun vadeli planlamalar yapmasına imkân tanır. Bu bağlamda, sağlam kurumsal yapılar, bağımsız yargı, şeffaf ekonomik yönetim ve istikrarlı para politikaları, politik istikrarın sağlanmasında kilit unsurlar arasında yer almaktadır.

Öte yandan, politik istikrarsızlık ve hükümetler arası çatışmalar, yatırımcı güvenini zedeleyerek ekonomik belirsizliklerin artmasına ve doğrudan yatırımların azalmasına neden olabilir. Yatırımcıların operasyonel riskleri minimize etmek adına istikrarsız ülkelere yatırım yapmaktan kaçınması, bu ülkelerdeki ekonomik kalkınma süreçlerini olumsuz etkileyebilir. Sonuç olarak, politik istikrarın sağlanması, hem yerel hem de uluslararası yatırımcılar için ekonomik güveni artırarak uzun vadeli yatırımların teşvik edilmesini mümkün kılar. Bu çerçevede, hükümetlerin sürdürülebilir ekonomik politikalar izlemesi, demokratik süreçleri güçlendirmesi ve hukuki reformlar yaparak yatırımcı dostu bir ortam oluşturması büyük önem taşımaktadır.

2.4.4. BRICS+ Ülkelerinde Politik İstikrar ve Doğrudan Yabancı Yatırım İlişkisi

BRICS+ ülkeleri, politik istikrarın yabancı yatırım üzerindeki etkilerinin belirgin olarak gözlemlenebileceği önemli örnekler sunmaktadır. Bu ülkelerde politik istikrarın yüksek olduğu dönemlerde DYY girişlerinde artış yaşanırken, belirsizlik ve hükümet krizleri dönemlerinde ise bu yatırımların azalması söz konusu olmaktadır (Yu & Wang, 2023; Anwar et al., 2023). Özellikle Çin ve Hindistan, politik istikrarın sağladığı güven ortamı sayesinde önemli miktarda yatırım çekmiştir (Han et al., 2014), ancak Brezilya ve Güney Afrika gibi ülkelerdeki siyasi skandallar, bu ülkelerdeki DYY akışlarını olumsuz etkilemiştir (Nkechi et al., 2024).

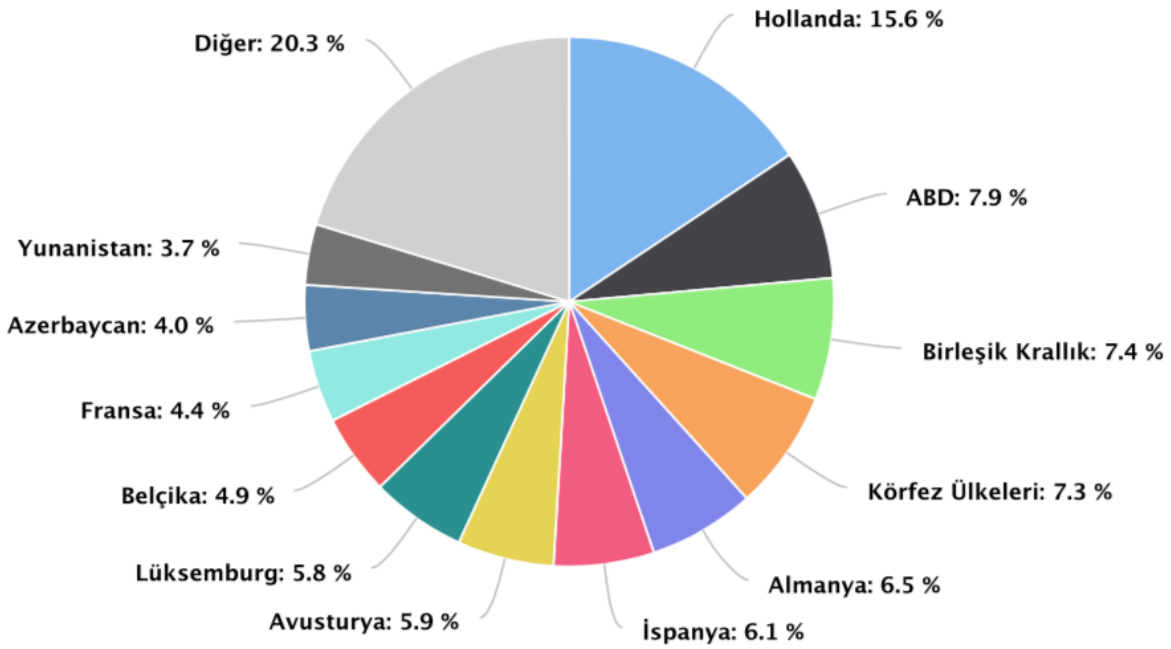
Türkiye özelinde bakıldığında, politik belirsizliklerin ve jeopolitik risklerin yabancı yatırımcı güvenini azalttığı gözlemlenmektedir. Ancak Türkiye'nin stratejik konumu ve potansiyel büyük iç pazarı, etkili politikalar benimsemesi durumunda uluslararası yatırımcılar için cezbedici hale gelebilir (Anwar et al., 2023; Lu & Biglaiser, 2019). Dolayısıyla, politik istikrarın sağlanması, hem yerel hem de uluslararası yatırımcılar için ekonomik güveni artırarak DYY'yi destekleyecek temel bir unsurdur (Albino-Pimentel et al., 2018; Adhikari et al., 2024). Bunun en önemli göstergesi şekil 1'deki DYY yatırım oranlarından anlaşılmaktadır.

Şekil 1: Türkiye'de Uluslararası Doğrudan Yatırım (1973-2023)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, Türkiye'de Uluslararası Doğrudan Yatırım, https://www.invest.gov.tr/tr/whyturkey/sayfalar/fdi-in-turkey.aspx , erişim tarihi: 24.03.2025 /saat: 09.00

Yukarıdaki şekil Türkiye'nin 1973 yılından 2023 yılına kadar çektiği DYY sayılarını göstermektedir. Şekil incelendiğinde Türkiye'nin büyüme performansı ve son yirmi yılda hayata geçirdiği yapısal reformlarla, pek çok uluslararası yatırımcının dikkatini çekmeyi başardığını göstermektedir. Türkiye, 2020 yılında Avrupa'da DYY çekmede 7. ülke iken, 2023 yılında 375 projeyle tüm Avrupa'da sıfırdan uluslararası doğrudan yatırımlar açısından 4. en popüler destinasyon haline gelmiştir. Başka bir deyişle Türkiye, 2023 yılında Avrupa'da en çok DYY projesi çeken 4. ülke konumuna gelmiştir. Ayrıca, 2023 yılında Türkiye, Avrupa'daki ilk on ülke arasında toplam DYY projelerinde %17'lik artışla en yüksek büyüme oranına sahip ülke olmuştur (https://www.invest.gov.tr/tr/whyturkey/sayfalar/fdi-in-turkey.aspx, 24.03.2025) Özellikle Türkiye'nin 2002 yılından sonra yükselen şekilde DYY yatırım çektiği, son 21 yılda Türkiye'deki DYY girişinin büyük bir kısmı Avrupa, Kuzey Amerika ve Körfez ülkelerinden gerçekleşirken, Asya'nın payının da belirgin bir şekilde arttığı gözlenmektedir. Şekil 2'de 2003 yılından 2023 yılına kadar Türkiye'nin en çok DYY çektiği ülkeler yer almaktadır.

Şekil 2: En Büyük DYY Kaynağı Ülkeler (2003-2023)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, Türkiye'de Uluslararası Doğrudan Yatırım, https://www.invest.gov.tr/tr/whyturkey/sayfalar/fdi-in-turkey.aspx , Erişim tarihi: 24.03.2025 /Saat: 09.00

Sonuç olarak, politik risklerin yönetimi ve istikrarın sağlanması, yabancı yatırımların yönlendirilmesi için kritik bir öneme sahiptir. Hükümetlerin sürdürülebilir politikalar benimsemesi ve yatırım dostu reformlar yapması, ülkeye akacak olan sermaye miktarını artıracak ve ekonomik dayanıklılığı güçlendirecektir (Holburn & Zelner, 2010; Erkekoğlu, 2016). Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerin düzgün yönetilmesi ve öngörülebilir bir siyasi yapı oluşturulması, yatırımları teşvik eden unsurlar arasında yer almaktadır.

2.5.Doğrudan yabancı yatırım ve Uluslararası Ticaret İlişkisi

Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) ile uluslararası ticaret arasındaki karmaşık ilişki, günümüz ekonomik tartışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. DYY, bir ülke içindeki bir şirket veya bireyin başka bir ülkedeki ticari çıkarlarına yaptığı yatırımlar olarak tanımlanır ve bu yatırımlar, ticaret dinamiklerini şekillendirmede, ticaret hacimlerini etkilemede ve ulusların rekabet ortamını değiştirmede kritik bir rol oynamaktadır (Martínez et al., 2012). DYY, yeni pazarlara erişimi kolaylaştırarak ve üretim kapasitelerini artırarak ülkeler arasındaki ticaret hacimlerini etkileyebilir. Örneğin, Martínez ve arkadaşları, DYY ile ticaret arasındaki ilişkinin tamamlayıcı veya ikame edici olabileceğini ortaya koymuşlardır; bu durum, DYY'nın ev sahibi ülkelerdeki ticaret performansını olumlu yönde etkileyebileceğini göstermektedir (Martínez et al., 2012; Voica et al., 2021). DYY'nın ihracat performansını etkileyen mekanizmalar arasında teknoloji transferi, yönetim uygulamaları ve tedarik zincirlerinin kurulması gibi faktörler bulunmaktadır. Bu bağlamda, Voica ve diğerleri, gelişmiş ekonomilerdeki firmaların DYY yoluyla pazar arayışı ve verimlilik arayışı motivasyonlarının, ticaret üzerindeki olumlu etkilerini vurgulamaktadır (Voica et al., 2021). Ayrıca, DYY'nın ev sahibi ülkelere sağladığı faydalar arasında artan istihdam, iyileştirilmiş altyapı ve gelişmiş ekonomik kalkınma potansiyeli bulunmaktadır. Bu unsurlar, daha canlı bir ticaret ortamına yol açabilir (Tülüce & Doğan, 2014; Agbloyor et al., 2016). Örneğin, Tülüce ve Doğan, DYY'nın KOBİ'lerin gelişimi üzerindeki olumlu etkilerini inceleyerek, DYY'nın ticaret desenlerini ve ekonomik büyümeyi nasıl etkileyebileceğini göstermektedir (Tülüce & Doğan, 2014). DYY'nın ev sahibi ülkelere sağladığı faydaların yanı sıra, bu yatırımların bazı olumsuz etkileri de olabilir. Örneğin, Adediran, DYY'nın yerel üreticileri pazardan dışlayarak ekonomik sürdürülebilirliği tehdit edebileceğini belirtmektedir (Adediran, 2019). Bu nedenle, DYY'nın düzenlenmesi ve yönetimi, ev sahibi ülkelerin uzun vadeli ekonomik yararlarını maksimize etmek için kritik bir öneme sahiptir. Sonuç olarak, DYY ve uluslararası ticaret arasındaki ilişki, karmaşık ve çok boyutlu bir etkileşim içermektedir. DYY, ticaret hacimlerini artırarak, yeni pazarlara erişimi kolaylaştırarak ve üretim kapasitelerini artırarak ekonomik büyümeyi teşvik edebilir. Ancak,

bu süreçte dikkat edilmesi gereken unsurlar arasında yerel üreticilerin korunması ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gözetilmesi yer almaktadır.

2.5.1.Yabancı Doğrudan Yatırımın Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkisi

Yabancı Doğrudan Yatırım (DYY), uluslararası ticaret üzerinde çok yönlü ve derin etkilere sahip olan önemli bir ekonomik araçtır. DYY, ev sahibi ülkelere yalnızca sermaye girişi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda teknoloji transferi, yönetim bilgisi ve uluslararası pazarlara erişim imkânı sunar. Bu bağlamda, DYY'nin uluslararası ticaret üzerindeki etkisi hem doğrudan hem de dolaylı kanallar aracılığıyla gerçekleşmektedir. DYY'nin ticaret hacimleri üzerindeki en belirgin etkisi, üretim kapasitesinin artırılması ve ihracatın teşvik edilmesidir. Yabancı yatırımcılar, ev sahibi ülkede üretim tesisleri kurarak veya mevcut tesisleri satın alarak, bu ülkelerin ihracat potansiyelini önemli ölçüde artırmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, DYY yoluyla gelen sermaye ve teknoloji, yerel firmaların uluslararası standartlara uyum sağlamasına ve ihracat yapabilmesine olanak tanır. OECD (1997) tarafından yapılan çalışmalar, DYY'nin ekonomik entegrasyonu teşvik ettiğini ve rekabet avantajlarını güçlendirdiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, DYY'nin ev sahibi ülkelerdeki üretkenliği ve inovasyonu artırarak ticaret hacmini genişlettiği belirtilmektedir.

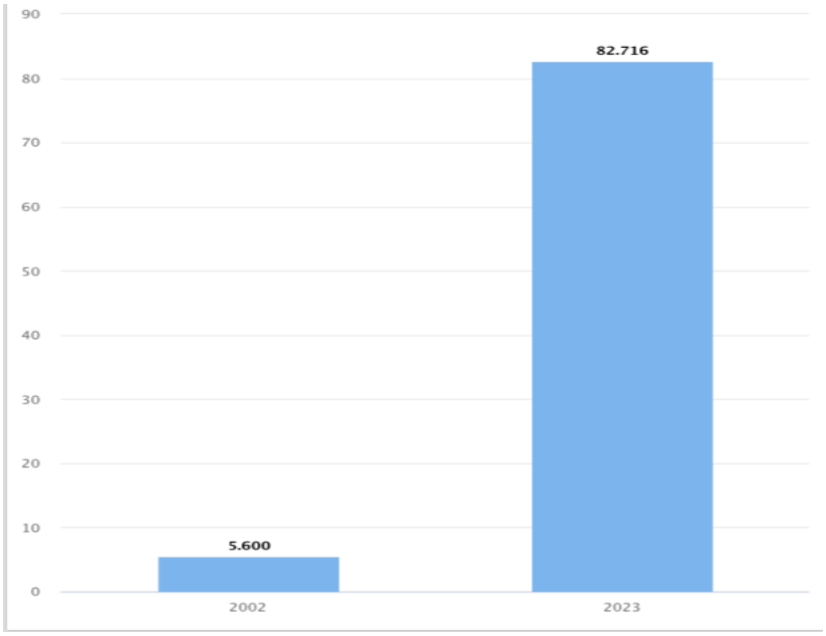
Bir diğer önemli mekanizma, teknoloji ve bilgi transferidir. Çok uluslu şirketler, ev sahibi ülkelere getirdikleri ileri teknoloji ve yönetim uygulamaları sayesinde yerel firmaların verimliliğini artırmakta ve ihracat kapasitelerini güçlendirmektedir. Pain ve Wakelin (1998) ile Blomström (1991) gibi araştırmacılar, DYY'nin yerel firmalara teknoloji transferi yaparak onların uluslararası pazarlarda daha rekabetçi hale gelmelerine katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerde ihracat performansının iyileştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır.

DYY aynı zamanda küresel tedarik zincirlerine entegrasyonu kolaylaştırarak uluslararası ticaretin gelişimine katkı sağlamaktadır. Yabancı yatırımcılar, ev sahibi ülkeleri küresel üretim ağlarının bir parçası hâline getirerek, bu ülkelerin ihracatını çeşitlendirmekte ve ticaret hacmini artırmaktadır. Bu süreç, özellikle imalat sanayii ve hizmet sektöründe belirgin olarak gözlemlenmektedir. Martínez vd. (2012) ve Voica vd. (2021) tarafından yapılan çalışmalar, DYY ile ticaret arasındaki ilişkinin tamamlayıcı olduğunu ve DYY'nin ev sahibi ülkelerin ticaret performansını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir. Ancak, DYY'nin uluslararası ticaret üzerindeki etkisi her zaman olumlu olmayabilir. Bazı durumlarda, DYY yerel firmaları pazardan dışlayabilir veya ithalatı artırarak ticaret dengesini olumsuz etkileyebilir. Özellikle ara malı ithalatına dayalı üretim yapan yabancı firmalar, ev sahibi ülkenin cari açığını artırabilir. Adediran (2019) gibi araştırmacılar, DYY'nin yerel üreticiler üzerindeki olumsuz etkilerine

dikkat çekmekte ve bu durumun ekonomik sürdürülebilirliği tehdit edebileceğini belirtmektedir. Sonuç olarak, DYY'nin uluslararası ticaret üzerindeki etkisi, ev sahibi ülkenin ekonomik yapısı, sektörel dağılım ve kurumsal kapasitesine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Doğru politikalar ve düzenlemelerle desteklendiği takdirde, DYY uluslararası ticaretin büyümesine ve çeşitlenmesine önemli katkılar sağlayabilir.

2.5.1.1. Doğrudan Yabancı Yatırım ve ülkelerin ticaret hacimleri arasındaki ilişki

Yabancı Doğrudan Yatırım (DYY), ekonomik entegrasyonu teşvik ederek ve rekabet avantajlarını artırarak ülkeler arasındaki ticaret hacimlerini şekillendirmede önemli bir rol oynar. OECD'ye göre, DYY yalnızca yabancı pazarlara erişimi kolaylaştırmakla kalmaz, aynı zamanda ev sahibi ülkelerde artan üretkenliğe ve inovasyona yol açabilen teknoloji ve beceri transferini de teşvik eder (OECD,1997). Bu sermaye ve uzmanlık akışı genellikle yeni endüstrilerin yaratılması veya mevcut olanların genişlemesiyle sonuçlanır, böylece yerel ekonomiyi canlandırır ve bu yatırımlarla üretilen mal ve hizmetler ihraç edildikçe ticaret hacmini artırır. Türkiye'nin 2002 sonrasındaki gelişimi bu konuya verilebilecek iyi örneklerdendir. Özellikle Türkiye'deki uluslararası sermayeli şirketlerin sayısı 2002 yılında 5.600 iken, 2023 yılı sonu itibarıyla bu sayı 82.716'ya ulaşmıştır. Böylece üretkenliğin artmasına ve inovasyona yol açabilen teknoloji ve beceri transferinin gerçekleşmesi sağlanmıştır.

Şekil 3: Uluslararası Sermayeli Şirket Sayısı (2002-2023)

Kaynak: Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi, Türkiye'de Uluslararası Doğrudan Yatırım, https://www.invest.gov.tr/tr/whyturkey/sayfalar/fdi-in-turkey.aspx , Erişim tarihi: 24.03.2025 /Saat: 09.00

Ek olarak, DYY rekabet ortamını değiştirebilir ve yerel firmaları, pazarlarında faaliyet gösteren yabancı kuruluşların getirdiği artan rekabete yanıt olarak üretkenliklerini artırmaya teşvik edebilir (OECD, 1998). Sonuç olarak, önemli miktarda DYY çeken ülkeler, bu yatırımlar yeni ticaret bağlantıları yarattığı ve uluslar arasındaki ekonomik bağları derinleştirdiği için genellikle ticaret hacimlerinde bir artış yaşarlar. Bu dinamik, yalnızca ticaret dengesini iyileştirerek ev sahibi ülkeye fayda sağlamakla kalmaz, aynı zamanda yatırım yapan ülkenin yeni pazarlara ve kaynaklara erişmesini sağlayarak her iki tarafta da sürdürülebilir ekonomik büyümeye yol açabilen karşılıklı olarak faydalı bir ilişkiye neden olur.

2.5.1.2.Doğrudan Yabancı Yatırımların ihracat performansını etkileyen mekanizmalar

Yabancı Doğrudan Yatırım (DYY), çeşitli mekanizmalar aracılığıyla ihracat performansını artırmada dönüştürücü bir rol oynar. Birincil mekanizmalardan biri, genellikle artan üretkenlik ve verimliliğe yol açan, yabancı yatırımcılardan yerel firmalara teknoloji ve uzmanlık transferidir. Bu transfer, yerel şirketlerin ürün kalitelerini iyileştirmelerine ve yenilik yapmalarına olanak tanır ve onları uluslararası pazarlarda daha rekabetçi hale getirir (Pain and Wakelin, 1998). Ek olarak, DYY, yerel firmaların aksi takdirde nüfuz etmelerinin zor olacağı yeni pazarlara ve ağlara erişim sağlayarak yeteneklerini artırabilir. Yerel firmalar, küresel tedarik zincirleriyle bağlantılar kurarak uluslararası talebi daha iyi anlayabilir ve böylece ürünlerini ihracat standartlarına ve tercihlerine göre uyarlayabilir (Blomström, 1991). Dahası, yabancı yatırımcılar genellikle üretim kapasitelerini genişletmek için kullanılabilecek sermaye getirir ve bu da bir firmanın operasyonları ölçeklendirme ve ihracat hacimlerini artırma yeteneğini doğrudan etkiler. Genel olarak, bu mekanizmalar toplu olarak daha güçlü bir ihracat performansına katkıda bulunur ve DYY'ların yalnızca finansal bir akış değil, daha geniş ekonomik büyüme ve uluslararası rekabet gücü için bir katalizör olduğunu gösterir.

2.5.1.3.Doğrudan Yabancı Yatırımların ülke ticaretlerine faydaları

Yabancı Doğrudan Yatırım (DYY), ekonomik büyüme ve gelişmeyi teşvik ederek ev sahibi ülkelerin ticaret dinamiklerini geliştirmede önemli bir rol oynar. DYY'ların bu faydalara katkıda bulunmasının önemli bir yolu, çok uluslu şirketlerin ev sahibi ülkeye gelişmiş teknolojiler ve uygulamalar getirerek yerel üretkenliği ve verimliliği iyileştirdiği teknoloji transferidir. Borenzstein ve de Gregorio'nun belirttiği gibi, yabancı sermayenin infüzyonu yalnızca kaynakların kullanılabilirliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda yerel pazarda inovasyonu da teşvik ederek uzun vadede ekonomik büyümeyi teşvik eder (Borenzstein and Gregorio, 1995). Dahası, DYY'lar ev sahibi ülkedeki rekabet ortamını iyileştirebilir, çünkü yerel firmalar genellikle yabancı katılımcılarla aynı hızda ilerlemek için yenilik yapmaya ve operasyonlarını iyileştirmeye zorlanırlar. Bu rekabet baskısı, Pain ve Wakelin'in DYY ile

ihracat faaliyetleri arasındaki pozitif korelasyonu vurgulayan çalışmasında vurgulandığı gibi, ihracat performansında genel bir yükselmeye yol açabilir (Borenzstein and Gregorio, 1995). Ek olarak, Eaton ve Tamura'nın araştırması, ülkeler arasında ticaret bağlantıları kurmada, yerel üreticiler için pazar erişimini daha da genişletebilecek ikili ve bölgesel ticaret anlaşmalarını kolaylaştırmada DYY''nın rolünü vurgulamaktadır (Eaton and Tamura, 1994). Bu avantajlardan yararlanarak, ev sahibi ülkeler nihayetinde ticaret performanslarında sağlam bir artış yaşayabilir, sürdürülebilir ekonomik kalkınmaya ve küresel ekonomiye katılımın artmasına katkıda bulunabilirler.

Bu bölüm, Yabancı Doğrudan Yatırımın (DYY) özellikle gelişmekte olan ekonomilerde uluslararası ticaret dinamiklerini geliştirmede oynadığı kritik rolün altını çizmektedir. Bölüm, OECD'nin DYY'ları ekonomik entegrasyon ve rekabet avantajı için bir katalizör olarak vurgulayan çalışması gibi mevcut literatürle uyumludur. DYY'ların ticaret hacimlerini etkilediği mekanizmalar çok yönlüdür ve yalnızca teknoloji ve beceri transferini değil, aynı zamanda ülkeler arasındaki ekonomik bağları güçlendiren yeni ticaret bağlantıları oluşturmayı da içerir. Bununla birlikte, DYY'ların ticaret performansı üzerindeki olumlu etkileri açık olsa da, bu bölümde bulunan belirli sınırlamaları kabul etmek önemlidir. Örneğin, analiz, DYY'ların farklı sektörlerdeki değişen etkilerini veya yerel firmalar arasındaki büyüklüklerine veya mevcut kapasitelerine dayalı potansiyel fayda farklılıklarını tam olarak hesaba katmayabilir. Dahası, yabancı sermaye akışı ekonomik büyümeyi teşvik edebilse de, daha küçük yerel işletmeleri dezavantajlı duruma düşürebilecek artan rekabet gibi olumsuz dışsallıklara da yol açabilir. Gelecekteki araştırmalar, belki de sektöre özgü etkileri veya hükümet politikalarının doğrudan yabancı yatırımın ticaret üzerindeki etkilerinin aracılık etmesindeki rolünü inceleyerek bu nüansları daha kapsamlı bir şekilde keşfetmeyi hedeflemelidir. Ek olarak, uzunlamasına çalışmalar doğrudan yabancı yatırımın ticaret kalıpları ve ekonomik dayanıklılık üzerindeki uzun vadeli etkilerine dair daha derin içgörüler sağlayabilir. Bu boşlukları ele alarak, sonraki çalışmalar doğrudan yabancı yatırımın uluslararası ticaretle olan karmaşık ilişkisinin daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılmasına katkıda bulunabilir ve nihayetinde politika yapıcıların olası olumsuzlukları azaltırken yabancı yatırımların faydalarını en üst düzeye çıkaran stratejiler oluşturmasına yardımcı olabilir.

2.5.2.Doğrudan Yabancı Yatırım ve Küresel Değer Zincirleri

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), küresel değer zincirlerinin (KDZ) oluşumunda ve gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. DYY'ler, ülkelerin üretim süreçlerini uluslararası düzeyde organize etmesine ve kaynakları en verimli şekilde kullanmasına olanak tanır (Tùng, 2019; Pegkas, 2015). DYY'ler yoluyla sağlanan uluslararası bağlantılar, gelişmekte olan ülkelerin daha yüksek katma değerli ürünler üretme kapasitesini artırırken, yerel işletmelerin de yeni teknolojilere erişim sağlamasına olanak verir (Yusuf & Aras, 2023; Shafi & Hua, 2014). Ancak, bu yatırımların bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Özellikle yerli endüstrilerin gelişimini sekteye uğratabilirler, zira yabancı yatırımcıların teknoloji ve üretim yapılarının çoğu kendi ülkelerinde tutulmaktadır (Ajagbe et al., 2018). Dolayısıyla, bu durum, yerel sanayi üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir ve ülkelerin dışa bağımlılığını artırabilir.

Gelişmekte olan ülkelerde DYY, ekonomik büyümeyi teşvik ederken, aynı zamanda ticaret dengesine de iki yönlü etkilerde bulunur. DYY'nin etkisi, yerel üretim kapasitesini artırmak suretiyle ihracatın yükselmesine yol açabilir (Jiang, 2023). Ancak, yabancı yatırımcıların genellikle üretim için ihtiyaç duydukları ara malları kendi ülkelerinden tedarik etme eğilimleri, ithalatı artırarak cari açığı genişletebilir (Indrasari et al., 2024). Örneğin, düşük maliyetli üretim altyapısı ve geniş iç pazar avantajlarıyla Çin ve Hindistan gibi ülkeler, DYY'den yararlanarak ihracatlarını artırmışlardır (Kozlova & Miečinskienė, 2016).

2.5.3.Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Uluslararası Ticaret Dengesine Etkisi

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), uluslararası ticaret dengesi üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkilere sahiptir. DYY, yatırım yapılan ülkede üretim kapasitesini artırarak ihracatın artmasına katkıda bulunabilir. Özellikle ihracata yönelik sanayilere yapılan yatırımlar, ülkenin dış ticaret fazlası vermesine yardımcı olabilir.

Bununla birlikte, DYY aynı zamanda ithalatı da artırabilir, çünkü yabancı yatırımcılar genellikle ara mallarını veya teknolojik ekipmanlarını kendi ülkelerinden temin etme eğilimindedir. Bu durum, özellikle gelişmekte olan ülkelerde cari açığın artmasına neden olabilir. Ayrıca, DYY'nin uluslararası ticaret dengesi üzerindeki etkisi, yatırımın yapıldığı sektöre ve ülkenin mevcut ekonomik yapısına bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Örneğin, teknoloji yoğun sanayilere yapılan yatırımlar, uzun vadede ülkenin rekabet gücünü artırarak ticaret dengesini olumlu yönde etkileyebilirken, ham madde ve doğal kaynak yoğun sanayilere yapılan yatırımlar ise ülkelerin dış ticaret dengesi üzerinde daha dalgalı etkiler yaratabilir.

2.5.4. BRICS+ Ülkelerinde Doğrudan Yabancı Yatırım ve Uluslararası Ticaret İlişkisi

BRICS+ ülkeleri açısından değerlendirildiğinde, bu ülkelerde DYY, hem DYY çekme yetenekleri hem de küresel ticaret ağlarına entegrasyonları açısından stratejik bir konumda yer almaktadır (Jankovic & Yatrakis, 2011). Özellikle doğrudan yabancı yatırımlar, Brezilya ve Rusya gibi doğal kaynak zengini ülkelerde, bu kaynaklara dayalı sanayilerin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Ancak, bu tür yatırımlar, bu ülkelerin ekonomisini dış şoklara daha açık hale getirebilir (Santanu & Wardani, 2023). Türkiye ise Avrupa ve Asya pazarları arasında köprü işlevi görerek, hem DYY çekiminde hem de uluslararası ticarette önemli bir rol oynamaktadır (Țigănașu et al., 2022).

Özellikle Çin ve Hindistan, düşük maliyetli üretim altyapısı ve geniş iç pazar avantajlarıyla yabancı yatırımcılar için cazip merkezler haline gelmiştir. Çin'in ihracat odaklı sanayi yapısı, DYY'nin ülkenin dış ticaret fazlası vermesine büyük katkı sağlamış, Hindistan ise bilgi teknolojileri ve hizmet sektöründe yabancı sermayenin etkinliğini artıracak politikalar geliştirmiştir.

Brezilya ve Rusya ise, doğal kaynak yoğun endüstrilere yapılan yatırımlar sayesinde DYY çekmekte, ancak bu durum ülkelerin ekonomilerini dış şoklara karşı daha kırılgan hale getirebilmektedir. Güney Afrika, Afrika kıtasının en gelişmiş ekonomisi olarak bölgesel bir ticaret merkezi konumundayken, Türkiye ise Avrupa ve Asya pazarları arasındaki stratejik konumu sayesinde hem DYY hem de uluslararası ticarette önemli bir oyuncu olmaya devam etmektedir. Sonuç olarak, DYY'ler, küresel değer zincirlerinin oluşumu ve uluslararası ticaret dengesi üzerinde önemli etkilere sahiptir. Ancak DYY'nin bu süreçteki etkileri, ülkelerin uzun vadeli ekonomik politikaları ve yerel sanayi üzerinde yarattığı baskılar göz önünde bulundurularak dikkatle değerlendirilmelidir (Mayoshi, 2021). Bu nedenle, gelişmekte olan ülkelerin DYY entegrasyonunda sürdürülebilir ve stratejik politikalar geliştirmeleri kritik öneme sahiptir.

2.6. BRICS+ Ülkelerinin Ekonomik Durumu ve Politik İstikrarı

BRICS+ ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Mısır, Etiyopya, Endonezya, İran ve Birleşik Arap Emirlikleri), küresel ekonomide giderek artan bir öneme sahip olan ve farklı ekonomik, siyasi ve sosyal yapıları bünyesinde barındıran bir grup olarak öne çıkmaktadır. Bu ülkeler, hem doğal kaynak zenginlikleri hem de genç ve dinamik nüfus yapıları sayesinde küresel ticaret ve yatırım akımlarında belirleyici bir role sahiptir. Ancak, ekonomik büyüme potansiyellerinin yanı sıra, politik istikrar düzeyleri de bu ülkelerin sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmalarında kritik bir önem taşımaktadır. Politik istikrar, bir ülkenin uzun vadeli ekonomik planlamalar yapabilmesi, yatırımcı güvenini sağlaması ve kurumsal yapılarını güçlendirmesi açısından hayati bir unsurdur. BRICS+ ülkeleri içerisinde politik istikrar düzeyi ülkeden ülkeye önemli farklılıklar göstermektedir. Örneğin, Çin ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler, merkezi yönetim yapıları ve uzun vadeli politikaları sayesinde nispeten daha istikrarlı bir ortam sunarken; Brezilya, Güney Afrika ve Mısır gibi ülkeler ise siyasi krizler, yolsuzluk skandalları ve toplumsal huzursuzluklarla mücadele etmektedir. Bu durum, doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) ve ekonomik büyüme üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Ekonomik performans açısından bakıldığında, Çin ve Hindistan gibi ülkeler hızlı sanayileşme ve teknolojik ilerleme sayesinde yüksek büyüme oranları yakalarken; Brezilya ve Güney Afrika gibi ülkeler ise dönemsel ekonomik dalgalanmalar ve yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Rusya, enerji kaynaklarına dayalı ekonomisiyle küresel piyasalarda önemli bir aktör olmasına rağmen, uluslararası yaptırımlar ve siyasi gerilimler nedeniyle ekonomik performansında istikrarsızlıklar yaşamaktadır. Türkiye ise coğrafi konumu, genç nüfusu ve sanayi altyapısıyla potansiyelini korumakla birlikte, son yıllarda yaşadığı politik belirsizlikler ve makroekonomik dalgalanmalar nedeniyle yatırım çekme konusunda zorluklarla karşılaşmaktadır. Politik istikrar ile ekonomik performans arasındaki ilişki, BRICS+ ülkeleri özelinde belirgin bir şekilde gözlemlenmektedir. Siyasi istikrarın yüksek olduğu dönemlerde, bu ülkelerde DYY girişlerinde artış yaşanmakta ve ekonomik büyüme hız kazanmaktadır. Buna karşılık, politik krizler ve toplumsal huzursuzluklar, yatırımcı güvenini zedeleyerek ekonomik daralmaya yol açabilmektedir. Dolayısıyla, BRICS+ ülkelerinin küresel ekonomideki konumlarını güçlendirebilmeleri için, politik istikrarı sağlamaları ve kurumsal reformları hayata geçirmeleri büyük önem taşımaktadır. Sonuç olarak, BRICS+ ülkeleri, ekonomik potansiyelleri ve küresel ticaretten aldıkları pay ile dünya ekonomisinde önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, sürdürülebilir bir büyüme için politik istikrarın sağlanması, yolsuzlukla mücadele edilmesi ve şeffaf yönetişim mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir.

2.6.1. BRICS+ Ülkelerinin Ekonomik Performansı

Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Türkiye, mısır, Endonezya, Etiyopya, Birleşik Arap emirlikleri oluşan BRICS+ ülkeleri, küresel ekonomide önemli bir blok oluşturarak, çeşitli ekonomik manzaralar ve belirgin politik ortamlarla karakterize edilmektedir. Bu ülkelerin ekonomik performansları ile politik istikrar arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamak, hem ekonomik büyüme hem de sürdürülebilir kalkınma açısından kritik bir öneme sahiptir. Toplam faktör verimliliği (TFV), ekonomik verimlilik ve büyümenin önemli bir göstergesi olarak, BRICS+ ülkelerinin ekonomik yörüngelerini nasıl etkilediğini analiz etmek, bu ülkelerin kalkınma stratejilerine dair önemli içgörüler sunmaktadır (Singh, 2023; Hess et al., 2019). Dış Yatırımın (DYY) BRICS+ ülkelerindeki ekonomik büyüme üzerindeki etkileri, siyasi istikrar ile doğrudan ilişkilidir. Siyasi istikrar, yatırım ortamını iyileştirerek ekonomik büyümeyi desteklerken, istikrarsızlık ise ekonomik gerilemelere yol açabilir ve vatandaşların yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilir (Sungur, 2023; Wasnik, 2023). Örneğin, Sungur'un çalışması, BRICS+ ülkelerinde demokrasi ve politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini inceleyerek, iyi yönetişim uygulamalarının ekonomik gelişimi nasıl desteklediğini göstermektedir (Sungur, 2023). Ayrıca, Wasnik'in araştırması, yönetişim ve finansal gelişimin DYY üzerindeki etkilerini ele alarak, bu faktörlerin ekonomik büyüme ve kalkınma üzerindeki önemini vurgulamaktadır (Wasnik, 2023). Siyasi istikrarın ekonomik performans üzerindeki etkileri, BRICS+ ülkelerinin ekonomik dayanıklılığını artırmak için kritik bir faktördür. İstikrarlı bir yönetişim yapısı, yatırımcı güvenini artırarak, sürdürülebilir büyüme için elverişli bir ortam yaratır (Singh, 2023). Bununla birlikte, siyasi istikrarsızlık, ekonomik büyümeyi engelleyebilir ve bu durum, BRICS+ ülkelerinin gelişiminde önemli bir engel teşkil edebilir (Firmansyah, 2023; Adebayo et al., 2022). Örneğin, Adebayo'nun çalışması, siyasi risklerin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini inceleyerek, bu ülkelerdeki yönetişim kalitesinin ekonomik gelişim üzerindeki önemini ortaya koymaktadır (Adebayo et al., 2022). Sonuç olarak, BRICS+ ülkelerinde toplam faktör verimliliği, ekonomik büyümeyi etkileyen önemli bir faktördür ve siyasi istikrar ile ekonomik performans arasındaki etkileşim, bu ülkelerin kalkınma stratejilerini şekillendirmede kritik bir rol oynamaktadır. Bu dinamik etkileşimleri derinlemesine inceleyerek, BRICS+ ülkelerinin ekonomik dayanıklılığını ve siyasi yönetimini artıracak politika önerileri geliştirmek mümkündür. Gelecek araştırmalar, bu ilişkilerin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunarak, BRICS+ ülkelerinin küresel ekonomik sistemdeki rollerini güçlendirebilir.

2.6.1.1.Toplam faktör verimliliği ve BRICS+ ülkeleri

Toplam faktör verimliliği (TFV), BRICS+ ülkelerinde ekonomik büyümeyi etkileyen kritik bir unsurdur. TFP, girdilerin çıktıya dönüştürüldüğü verimliliği ve etkinliği ölçer ve dolayısıyla bir ekonominin yenilikçiliği ve teknolojik ilerlemesinin hayati bir göstergesi olarak hizmet eder. BRICS+ ülkeleri bağlamında, TFV'yi artırmak, mevcut kaynaklardan elde edilen çıktıyı en üst düzeye çıkararak ekonomik performansta önemli iyileştirmelere yol açabilir. Örneğin, Akkoç vd.'nin (2018) belirttiği gibi, teknoloji transferi bu ülkelerde TFV'yi artırmada önemli bir rol oynar, daha verimli üretim yöntemlerinin benimsenmesini sağlar ve çeşitli sektörlerde rekabet avantajlarını teşvik eder (Akkoç, 2018). Dahası, TFV'deki bir artış yalnızca ekonomik büyümeyi doğrudan teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda yatırımcılar girdi başına daha yüksek çıktı kapasitesi gösteren ekonomilere ilgi duydukları için yabancı yatırımı da teşvik eder. TFV ile ekonomik büyüme arasındaki bu karşılıklı ilişki, siyasi istikrarın ve etkili yönetişimin de üretkenlik iyileştirmeleri ve sürdürülebilir büyümeye elverişli bir ortam yaratmak için çok önemli olduğu BRICS+ ülkeleri için özellikle önemlidir. Genel olarak, TFV'nin artırılması, küresel arenada ekonomik statülerini yükseltmeyi hedefleyen BRICS+ ülkeleri için önemli bir strateji olmaya devam ediyor.

2.6.1.2. BRICS+ ülkelerinde siyasi istikrar ile ekonomik performans arasındaki ilişki

BRICS+ ülkelerindeki siyasi istikrar ile ekonomik performans arasındaki ilişki, araştırmacıların giderek daha fazla dikkatini çeken çok yönlü bir dinamiktir. Alper (2018) tarafından yapılan bir çalışma, siyasi istikrarın bu ülkelerdeki ekonomik performansın önemli bir belirleyicisi olduğunu, çünkü yatırım ve büyümeye elverişli bir ortam yarattığını vurgulamaktadır. Öte yandan siyasi huzursuzluk, yabancı yatırımı caydırabilir ve ekonomik faaliyetleri aksatarak verimsizliklere ve GSYİH'da düşüşlere yol açabilir. Bu, farklı siyasi istikrar derecelerinin gözlemlenebildiği BRICS+ ülkelerinde özellikle belirgindir. Örneğin, Brezilya'daki siyasi iklim önemli ölçüde dalgalanmış ve ekonomik yörüngesini ve yatırımcı güvenini etkilemiştir. Ayrıca, Dilek vd. (2018), BRICS+ ülkelerinin küresel ekonomide yeni bir güç merkezi olarak ortaya çıktığını ve bunun da siyasi manzaralarının ekonomik hırsları için çok önemli olduğunu öne sürmektedir. Özünde, bu bölgelerdeki siyasi istikrar ile ekonomik performans arasındaki etkileşim, sağlam yönetişim ve politika çerçevelerinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Siyasi istikrar yalnızca ekonomik dayanıklılığı artırmakla kalmıyor, aynı zamanda BRICS+ ülkelerini küresel pazarda rekabetçi oyuncular konumuna getiriyor ve bu da sürdürülebilir büyüme ve kalkınmayı sağlama kabiliyetlerini etkiliyor. Siyasi istikrarsızlık, yatırımcı güvenini zayıflatarak ve piyasaların işleyişini bozarak BRICS-PLUS ülkelerinde ekonomik büyümeyi önemli ölçüde engelleyebilir. Siyasi belirsizliğin hakim olduğu ortamlarda, potansiyel

yatırımcılar genellikle daha yüksek riskler algılar ve bu da doğrudan yabancı yatırımların (DYY) ve sermaye girişinin azalmasına yol açar. Bu duygu, siyasi istikrarsızlığı Türkiye'de ekonomik büyümeye bağlayan bir nedensellik analizi yapan Şanlısoy'un (2017) bulgularını yansıtmaktadır ve istikrarsızlığın enflasyon ve işsizlik gibi olumsuz ekonomik sonuçları tetikleyebileceğini ortaya koymaktadır. Dahası, Downs (1957) tarafından sunulan teorik çerçeve, demokratik süreçlerin siyasi çalkantılardan olumsuz etkilenebileceğini ve dolayısıyla ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlayan politikaların etkinliğini sınırlayabileceğini öne sürmektedir. Yönetim yapılarının kırılgan olabileceği BRICS+ ülkelerinde, bu tür istikrarsızlık, uzun vadeli büyüme hedefleriyle uyuşmayan düzensiz ekonomik politikalara yol açabilir. Liderlik ve politikada sürekliliğin olmaması, hem yerel hem de uluslararası işletmelerin karşılaştığı zorlukları daha da kötüleştirerek öngörülemeyen bir iş ortamı yaratabilir. Sonuç olarak, siyasi istikrarsızlık ile ekonomik performans arasındaki etkileşim hayati önem taşımaktadır; zira istikrarlı yönetim sıklıkla sürdürülebilir ekonomik büyümenin ön koşulu olarak görülmektedir.

BRICS+ ülkelerinin (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin, Güney Afrika, Endonezya, Etiyopya, Mısır, Birleşik Arap Emirlikleri) ve Türkiye'nin ekonomik manzarasını şekillendirmede toplam faktör verimliliğinin (TFV) oynadığı temel rolü vurgulamaktadır. Vurgulandığı gibi, TFV ekonomik büyümenin temel belirleyicisi olarak hizmet eder ve mevcut kaynaklardan elde edilen çıktıyı maksimize etmek için geliştirilmesi hayati önem taşır. Bu ilişki, özellikle siyasi istikrarın ekonomik performansı sürdürmek için kritik bir öncül olarak ortaya çıktığı BRICS+ ülkelerinde belirgindir. Siyasi istikrarsızlık ile ekonomik büyüme arasındaki etkileşim karmaşık bir dinamiği yansıtır: siyasi huzursuzluk yatırımcı güvenini ciddi şekilde zayıflatabilir, piyasa operasyonlarını bozabilir ve nihayetinde üretkenlik ilerlemelerini engelleyebilir. Bu, BRICS+ ülkelerinde gözlemlenen ve ekonomik sonuçlarıyla ilişkili olan çeşitli siyasi istikrar derecelerinde belirgindir. Bu bulguların etkileri derindir ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek için bu ülkelerde yönetişimi iyileştirmek ve siyasi çerçeveleri istikrara kavuşturmak için ortak bir çaba olması gerektiğini göstermektedir. Ayrıca, TFV ve ekonomik performansın karşılıklı doğası, kalkınma için ikili bir yol ortaya koyar: TFV arttıkça, yalnızca ekonomik büyümeyi teşvik etmekle kalmaz, aynı zamanda yabancı yatırımı da çeker ve böylece üretkenlik ve istikrarın erdemli bir döngüsünü yaratır. Ancak, bu çalışma sınırlamalardan yoksun değildir; analiz öncelikle nicel metriklere odaklanır ve TFV ve siyasi istikrarı etkileyen nitel faktörler daha fazla araştırmayı gerektirir. Gelecekteki araştırmalar, sektöre özgü üretkenlik artışlarını ve kurumsal çerçevelerin bu ülkelerdeki TFV üzerindeki etkisini araştırabilir. Ek olarak, resmi istatistiklere aşırı güvenmek gibi veri toplama sürecindeki olası önyargılar, sonuçları

yorumlarken dikkatli olmayı gerektirir. Bu boşlukların ele alınması, BRICS+ ülkelerinde ve Türkiye'de siyasi istikrar ve ekonomik büyüme arasındaki karşılıklı bağımlılıklara ilişkin daha ayrıntılı bir anlayış sağlayabilir ve nihayetinde istikrarlı ve üretken bir ekonomik ortamı teşvik eden politikaların formüle edilmesine katkıda bulunabilir.

2.6.2. BRICS+ Ülkelerinde Politik İstikrarın Doğrudan Yabancı Yatırım Üzerindeki Etkisi

BRICS+ ülkeleri son yıllarda küresel ekonomi içerisinde giderek daha fazla önem kazanan ülkeler arasında yer almaktadır. Bu ülkeler, sahip oldukları geniş doğal kaynak rezervleri, büyük ve dinamik nüfus yapıları, artan üretim kapasiteleri ve stratejik coğrafi konumları sayesinde küresel ticaretin ve yatırım akışlarının belirleyici aktörleri hâline gelmiştir. Özellikle, doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) açısından, bu ülkeler hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ekonomiler için dikkate değer fırsatlar sunmaktadır. Ancak, bir ülkeye yönelen doğrudan yabancı yatırımların miktarını ve sürekliliğini belirleyen en kritik faktörlerden biri politik istikrar olarak öne çıkmaktadır. Politik istikrar, yatırımcılar açısından öngörülebilir bir yatırım ortamı sağlamakta, hukuk kurallarının belirli ve güvenilir bir şekilde uygulanmasını garanti etmekte ve ülkenin uzun vadeli ekonomik performansına olan güveni artırmaktadır. Bunun aksine, siyasi çalkantılar, hukukun üstünlüğünün zayıflaması, yolsuzluk ve kamu yönetimindeki belirsizlikler, doğrudan yabancı yatırımcıların karar alma süreçlerini olumsuz yönde etkileyerek yatırımların yönünü değiştirebilmektedir. Araştırmalar, BRICS+ ülkelerinde politik istikrar ile DYY arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermektedir (Kechagia & Metaxas, 2022; Agrawal, 2015).

BRICS+ ülkelerinde politik istikrar ile DYY arasındaki ilişki incelendiğinde, ülkeler arasında belirgin farklılıklar olduğu görülmektedir. Örneğin, Türkiye'de son yıllarda yaşanan siyasi belirsizlikler, jeopolitik gerginlikler ve makroekonomik dalgalanmalar, DYY potansiyelini olumsuz etkilemiştir (Tabash et al., 2024; Al-Jafari, 2018). Benzer şekilde, Brezilya ve Güney Afrika'da yaşanan siyasi krizler, bu ülkelerdeki DYY akışlarını derinden etkilemiştir. Brezilya'daki yolsuzluk skandalları, yabancı yatırımcıların güvenini zedeleyerek doğrudan yabancı yatırımlarda belirgin bir azalmaya yol açmıştır (Bose & Kohli, 2018; Tabash et al., 2024). Çin ve Hindistan gibi daha istikrarlı siyasi sistemlere sahip ülkeler ise DYY çekme konusunda başarılı olmuştur. Çin, merkezi planlama ve uzun vadeli ekonomik politikalar sayesinde yatırımcılar için öngörülebilir bir ortam yaratmıştır (Kechagia & Metaxas, 2022; Arif et al., 2020). Hindistan ise bilişim ve hizmet sektöründeki reformlarla yabancı yatırımcıların ilgisini çekebilmiştir (İnançlı & Torusdağ, 2022; Jakovljević et al., 2019). Bu ülkelerde politik

istikrarın varlığı, uzun vadeli yatırım projelerinin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmakta ve yatırımların devamlılığını sağlamaktadır (Tsaurai, 2023; Brosig, 2021).

Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, politik istikrarın DYY üzerindeki etkisi hem pozitif hem de negatif yönleriyle ele alınabilir. Türkiye'nin sahip olduğu stratejik konum, Avrupa ve Asya pazarlarına erişim avantajı, büyük ve genç iş gücü potansiyeli gibi unsurlar, doğrudan yabancı yatırımcılar için cazip faktörler arasında yer almaktadır. Ancak, özellikle son yıllarda yaşanan siyasi belirsizlikler, jeopolitik gerilimler ve makroekonomik dalgalanmalar, Türkiye'nin DYY çekme potansiyelini sınırlayan unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Eğer Türkiye, ekonomik ve politik istikrarı sağlamak adına yapısal reformlara yönelirse, bu durum ülkenin doğrudan yabancı yatırımlardaki cazibesini artıracak ve uzun vadeli büyüme potansiyelini güçlendirecektir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, BRICS+ ülkelerinde politik istikrarın sağlanması, doğrudan yabancı yatırımları artırarak bu ülkelerin küresel ekonomi içerisindeki rekabet güçlerini daha da ileriye taşıyacaktır. Bu nedenle, yatırımcı dostu politikaların benimsenmesi, hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi ve ekonomik reformların hızlandırılması, bu ülkeler açısından kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

2.6.3. BRICS+ Ülkelerinin Küresel Ekonomideki Yeri ve Gelecek Perspektifleri

BRICS+ ülkeleri, dünya nüfusunun büyük bir kısmını barındırmaları, geniş doğal kaynak rezervlerine sahip olmaları ve ekonomik büyüme oranlarıyla küresel ekonomide giderek daha belirgin bir rol üstlenmektedirler. Bu ülkeler, özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren uluslararası ekonomik dengeleri etkileyen en önemli aktörlerden biri hâline gelmiştir. BRICS+ ülkelerinin toplam küresel üretimdeki payı giderek artarken, özellikle Çin ve Hindistan gibi ülkelerin hızlı sanayileşme süreçleri, küresel ticarette önemli değişimlere yol açmıştır. Çin, dünyanın en büyük ikinci ekonomisi konumunda bulunarak küresel tedarik zincirlerinin en kritik noktalarından birinde yer almaktadır. Üretim kapasitesindeki çeşitlilik, altyapı yatırımları ve ileri teknolojiye yaptığı yatırımlar, Çin'in küresel ekonomi içerisindeki konumunu giderek daha da güçlendirmektedir. Hindistan ise özellikle hizmet sektörü, bilişim teknolojileri ve yazılım geliştirme alanındaki başarılarıyla dünya genelinde büyük yatırımlar çekmektedir. Rusya, sahip olduğu zengin enerji kaynakları sayesinde küresel enerji piyasasında belirleyici bir oyuncu olarak öne çıkarken, Brezilya ise tarım ve madencilik sektörlerindeki rekabet gücü ile küresel pazarda yer almaktadır. Güney Afrika, Afrika kıtasının en gelişmiş ekonomisi olarak, kıtanın küresel ticarete entegrasyonunda köprü işlevi görmektedir. Türkiye ise coğrafi konumu, sanayi altyapısı ve büyük tüketici pazarı ile BRICS+ ülkeleri arasında önemli bir stratejik avantaja sahiptir. Geleceğe yönelik analizler, BRICS+ ülkelerinin küresel ekonomik

sistemde daha da belirgin bir rol oynayacaklarını göstermektedir. Ancak, bu ülkelerin büyümelerini sürdürebilmeleri için yapılandırıcı reformlar gerçekleştirmeleri ve ekonomik istikrarı sağlamaları gerekmektedir. DYY akışlarını artırmak amacıyla yatırımcı dostu politikaların benimsenmesi ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, BRICS+ ülkeleri için kritik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır (Ren et al., 2020; (Kechagia & Metaxas, 2022). Özellikle dijital ekonomi ve yeşil enerji gibi alanlarda yapılacak yatırımlar, BRICS+ ülkelerinin rekabet gücünü artırmada belirleyici olacaktır. Benzer şekilde politik istikrar, BRICS+ ülkelerinin DYY akışlarını etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Yatırımcıların güvenini artırmak ve doğrudan yabancı yatırımların sürekliliğini sağlamak için, bu ülkelerin siyasi ve ekonomik istikrarı güçlendirmeye yönelik adımlar atmaları gerekmektedir. Aksi takdirde, küresel ekonomik rekabet ortamında yerlerini korumaları zorlaşabilir ve büyüme ivmeleri yavaşlayabilir (Kayani et al., 2023; YILDIRIM et al., 2024; Freckleton et al., 2012).

2.7. Dünya Yönetişim Göstergeleri'nin (Worldwide Governance Indicators-WGI)

Dünya Yönetişim Göstergeleri (WGI), ülkelerin yönetişim kalitesini ölçen önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. Dünya Bankası tarafından geliştirilen bu göstergeler, hükümet etkinliğinden hukukun üstünlüğüne, yolsuzlukla mücadele kapasitesine kadar altı ana boyutta ülkelerin yönetişim performanslarını karşılaştırmaktadır. WGI'nın alt bileşenleri "hükümet etkinliği", "hukukun üstünlüğü", "yolsuzlukla mücadele", "siyasi istikrar", "regülasyon kalitesi" ve "ses ve hesap verebilirlik" gibi unsurlar, ülkelerin yönetişim kalitesinin genel bir değerlendirmesini sağlamaktadır (Tarverdi et al., 2019; Kaufmann et al., 2011). Yönetişim kalitesinin ekonomik ve sosyal performans üzerindeki etkisi de belgelenmiştir. Yapılan araştırmalar, gelişmekte olan ülkelerde iyi yönetişim uygulamalarının sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin başarısında kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Örneğin, Shang ve ark. tarafından yapılan bir çalışmada, ulusal yönetim kalitesinin temiz enerji üretimini artırmadaki rolüne vurgu yapılmıştır (Shang et al., 2023). Ayrıca, Sukarno ve Nurmandi'nin araştırması, Güneydoğu Asya ülkelerinde e-hükümet geliştirme indeksinin WGI üzerindeki olumlu etkilerini ortaya koymaktadır (Sukarno & Nurmandi, 2023). Bu sonuçlar, yönetişimin yalnızca siyasi değil, ekonomik süreçler üzerindeki etkisini de betimlemektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde yönetişim kalitesinin artırılması, uluslararası işbirliği ve reformun teşvik edilmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. WGI, bu ülkelerin yönetişim reformlarının önceliklerini belirlemeleri ve uluslararası standartları benimsemeleri için bir zemin sunmaktadır. Örneğin, Ho ve Im tarafından yapılan bir çalışmada, gelişmekte olan ülkelerde etkili bir hükümet inşa etmenin zorlukları irdelenmiş ve yönetişim kalitesindeki iyileştirmelerin yerel bağlamlarda uygulanması gerektiği belirtilmiştir (Ho & Im, 2013).

Ayrıca, Lobonț ve ark.'nın incelemesi, iyi hükümet uygulamalarının vatandaşların refahıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir (Lobonț et al., 2019). Sonuç olarak, WGI, küreselleşen dünyada yönetişim kalitesinin anlaşılması ve iyileştirilmesi açısından kritik bir araçtır. Araştırmacılar, politika yapıcılar ve uluslararası kuruluşlar için sağlam bir veri seti sunarak daha adil, şeffaf ve refah düzeyi yüksek bir dünya hedefine ulaşmanın yollarını belirlemede önemli bir referans noktası oluşturmaktadır (Nurseiit, 2024; Hassan et al., 2019). WGI'nın imkanı verdiği karşılaştırmalı analizler, ülkelerin kendi yönetişim kalitesini değerlendirmelerine ve gerekli reformları planlamalarına yardımcı olmaktadır (Alcalá & Sánchez, 2021; Khaltar, 2023).

2.7.1. Dünya Yönetişim Göstergeleri'nin (Worldwide Governance Indicators-WGI) Kavramsal Çerçevesi

Dünya Yönetişim Göstergeleri (Worldwide Governance Indicators - WGI), ülkelerin yönetişim kalitesini ve yönetim performansını değerlendirmek için geliştirilmiş kapsamlı bir çerçevedir. WGI, ülkeleri karşılaştırmak amacıyla altı temel göstergeden yararlanmaktadır; bu göstergeler, ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısının farklı boyutlarını ele alarak yönetişimi çok yönlü bir şekilde anlamamıza olanak tanır Kim & Wang (2019)Olumekor et al., 2024).

2.7.1.1. İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik (Voice and Accountability)

Bu gösterge, bireylerin siyasi süreçlere katılımı ve hükümetlerin vatandaşlarına karşı hesap verebilirliğini ölçmektedir. Özgür bir medya ortamı, sivil toplum kuruluşlarının varlığı ve adil seçim süreçleri bu göstergeyi oluşturan kritik bileşenlerdir. Özellikle, ifade özgürlüğünün sınırlı olduğu ülkelerde bu göstergenin düşük çıkması muhtemeldir, bu durum demokratik katılımın azalmasına işaret eder (Svoboda et al., 2021; Doh, 2013).

2.7.1.2. Siyasi İstikrar ve Şiddet Yokluğu (Political Stability and Absence of Violence/Terrorism)

Siyasi istikrar, bir ülkenin güvenilirliği ve ekonomik kalkınma potansiyeli açısından önemlidir. Darbe, iç savaş riski ve terör olayları gibi faktörler, bu gösterge altında değerlendirilir. Bu tür şiddet olaylarının yaygın olduğu ülkeler, politik istikrarsızlık nedeniyle bu göstergede düşük puan alırlar (Svoboda et al., 2021; Wehrmeister et al., 2017).

2.7.1.3. Hükümetin Etkinliği (Government Effectiveness)

Hükümetin kamu hizmetlerinin kalitesi, devlet kurumlarının bağımsızlığı ve teşvik edilen politikaların uygulanabilirliğini ölçmektedir. Hükümetin etkinliği, vatandaşların almış olduğu hizmetlerin kalitesini ve sürdürülebilirliğini sağlamada etkili bir faktördür (Olumekor et al., 2024; Demirgüç-Kunt et al., 2017).

2.7.1.4. Düzenleyici Kalite (Regulatory Quality)

Bu gösterge, piyasa dostu politikaların ve girişimcilik faaliyetlerinin varlığını ölçmektedir. Ekonomik büyüme için kritik öneme sahip olan bu gösterge, iş yapma sürecinin kolaylığı ve düzenlemelerin etkinliği ile doğrudan ilişkilidir (Kabongo & Mbonigaba, 2024; Wehrmeister et al., 2017).

2.7.1.5. Hukukun Üstünlüğü (Rule of Law)

Hukukun üstünlüğü, mülkiyet hakları, sözleşmelerin uygulanabilirliği ve yargı bağımsızlığını değerlendirir. Bu gösterge, adalet sisteminin etkinliği ve tarafsızlığı açısından önemli bir göstergedir ve düşük seviyelerde yolsuzlukla doğru orantılıdır (Doh, 2013; Demirgüç-Kunt et al., 2017).

2.7.1.6. Yolsuzluğun Kontrolü (Control of Corruption)

Yolsuzluk seviyesinin belirlenmesi, hükümetin şeffaflığı ve devlet yetkililerinin dürüstlüğünü ölçmektedir. Yıllık kamu kaynaklarının kötüye kullanımı ve yolsuzluk iddiaları, bu bileşenin düşük olmasına yol açar. Yolsuzluğun azaltılması, hükümete olan güveni artırarak toplumsal refahı da olumlu yönde etkilemektedir (Soysa & Almås, 2019; Ngatsi, 2023).

WGI, bu altı gösterge aracılığıyla ülkelerin yönetişim kalitesini kapsamlı bir şekilde analiz etmemize yardımcı olmaktadır. Her bir gösterge, politika yapıcılar ve araştırmacılar için ülkelerin yönetim performansını iyileştirmek ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için gerekli adımları belirlemede kritik bir rol oynamaktadır (Salah et al., 2022; Haug et al., 2020).

2.7.2. Dünya Yönetişim Göstergeleri'nin (Worldwide Governance Indicators-WGI) Önemi ve Kullanım Alanları

Worldwide Governance Indicators (WGI), ülkelerin yönetişim kalitesini ölçen ve değerlendiren kritik bir araç olarak, günümüzde politika yapıcılar, yatırımcılar, akademisyenler ve uluslararası kuruluşlar için vazgeçilmez bir referans kaynağı hâline gelmiştir. WGI'nın sunduğu göstergeler, ülkelerin yönetişim performanslarını izleme, karşılaştırma ve reform süreçlerinin etkinliğini değerlendirme amacıyla kullanılmaktadır. Bu çok boyutlu değerlendirme sistemi, sadece

ülkelerin iç dinamiklerini anlamakla kalmaz, aynı zamanda küresel yönetişim standartlarının gelişimine de katkı sağlar Kaufmann et al. (2011)Álvarez et al., 2021).

WGI göstergeleri, özellikle çok uluslu şirketler ve yatırımcılar için büyük önem taşımaktadır. Yatırım kararlarında, bir ülkenin yönetişim kalitesi, şeffaflık, hesap verebilirlik ve hukukun üstünlüğü gibi faktörler belirleyici unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Niarachma et al., 2021). WGI, bu unsurları kapsamlı bir şekilde ölçerek, yatırımcılara ülkelerin risk profillerini değerlendirme konusunda güvenilir bir karar destek mekanizması sunar. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yapılacak yatırımların öncesinde WGI verileri, yatırım ortamının elverişliliğini anlamak için temel araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bu, yatırımcıların potansiyel riskleri daha iyi yönetmesine ve daha bilinçli yatırım kararları almasına olanak tanır (Freitag, 2015).

Uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları da WGI verilerini ülkelerin ekonomik risk analizlerinde sıkça kullanmaktadırlar. Bir ülkenin yönetişim kalitesi, ekonomik istikrar ve büyüme potansiyeli arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. WGI göstergeleri, bu ilişkiyi ortaya koyarak, kredi derecelendirme kuruluşlarının ülkelerin kredi notlarını belirlerken daha kapsamlı analizler yapmalarına olanak tanımaktadır. Özellikle yolsuzluk, yönetimde şeffaflık eksikliği ve hukuk sisteminin zayıflığı gibi faktörler, bir ülkenin kredi notunu olumsuz etkileyebilir (Bhattacharya & Sharma, 2019; Cesaroni, 2015).

Akademik araştırmalar açısından da WGI göstergeleri büyük bir öneme sahiptir. Özellikle yönetişim ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda WGI verileri sıklıkla kullanılmaktadır. Bu göstergeler, ülkelerin kurumsal kapasitelerinin ekonomik kalkınma üzerindeki etkisini analiz etmek için temel bir veri kaynağı olarak hizmet etmektedir. Örneğin, iyi yönetişim uygulamalarının ekonomik büyümeyi nasıl desteklediği ya da yolsuzluğun ekonomik kalkınmayı nasıl etkilediği gibi konular, WGI verileri kullanılarak detaylı bir biçimde incelenmektedir (Caceres et al., 2024).

Kısacası, WGI, ülkelerin yönetişim kalitesini anlamak ve uluslararası standartlarla kıyaslamak açısından önemli bir araçtır. Gelişmekte olan ülkelerde reform süreçlerinin izlenmesi ve başarılarının değerlendirilmesi açısından büyük bir rol oynamaktadır. WGI verileri, bu ülkelerin yönetişim performanslarını izleyerek uluslararası standartlara uyum sağlama kapasitelerini artırabilir. Özellikle uluslararası finans kuruluşlarının, gelişmekte olan ülkelere sağladıkları mali destek ile ilgili koşulları belirlerken WGI verilerini dikkate aldıkları görülmektedir (Baber, 2014). Bu nedenlerle, WGI göstergelerinin kullanımı giderek genişlemekte ve bu göstergeler, küresel yönetişim anlayışının gelişmesine önemli katkılar sağlamaktadır.

2.7.3. Dünya Yönetişim Göstergeleri (Worldwide Governance Indicators-WGI) Üzerine Eleştiriler

Dünya Yönetişim Göstergeleri (Worldwide Governance Indicators -WGI), yönetişim kalitesini ölçmek amacıyla yaygın olarak kullanılan bir değerlendirme aracı olmasına rağmen, çeşitli eleştirilere ve sınırlılıklara maruz kalmaktadır. Bu eleştiriler, WGI'nin metodolojisi, veri kaynakları, karşılaştırılabilirlik düzeyi ve zaman içinde değişimleri yansıtma kapasitesi üzerine yoğunlaşmaktadır.

2.7.3.1. Algıya Dayalı Veriler ve Subjektif Yorumlar

WGI'nin en temel eleştirilerinden biri, kullandığı verilerin büyük ölçüde algıya dayalı olmasıdır. Bu durum, verilerin subjektif yorumlara açık olmasına neden olmaktadır. WGI, yolsuzluk, hukukun üstünlüğü, düzenleyici kalite, yönetim etkinliği gibi boyutlarda ölçümler yaparken, anketler ve uzman görüşlerine dayanmaktadır. Bu tür veri kaynakları, özellikle yolsuzluk gibi soyut kavramların ölçümünde yüksek derecede öznellik barındırabilir (Khadka, 2021; Álvarez et al., 2021). Örneğin, bir ülkedeki yolsuzluk algısı, o ülkedeki gerçek yolsuzluk vakalarından farklılık gösterebilir, bu da yanıltıcı sonuçlara yol açabilir (Apaza, 2009).

2.7.3.2. Tarihsel ve Kurumsal Bağlamın Yetersiz Dikkate Alınması

WGI'nin bir diğer eleştiri noktası, ülkelerin tarihsel ve kurumsal bağlamlarının yeterince dikkate alınmamasıdır. Yönetişim kalitesi, bir ülkenin tarihsel geçmişine ve siyasi yapısına bağlı olarak değişkenlik gösterir. Ancak WGI, bu unsurları genel bir çerçevede ele alarak, farklı siyasi rejimler arasında karşılaştırmalarda sorunlara neden olmaktadır. Örneğin, otoriter rejimlerin stabil yönetim yapıları yüksek yönetişim puanları alabilirken, demokratik ama siyasi istikrarsızlık yaşayan ülkeler daha düşük puanlar alabilir. Bu durum, yönetişim kalitesinin gerçek yansımasını bozmaktadır (Langbein & Knack, 2008; Marino et al., 2016).

2.7.3.3. Zaman İçindeki Değişimleri Yansıtma Kapasitesi

WGI'nın bir diğer sınırlılığı, zaman içinde meydana gelen değişiklikleri hemen yansıtamayabilmesidir. Yönetişim kalitesi dinamik bir süreçtir ve ülkelerin siyasi, ekonomik ve sosyal yapılarındaki değişimler hızla gerçekleşebilir. Ancak WGI, veri toplama ve güncelleme süreçlerindeki gecikmeler nedeniyle bu değişimleri anında yansıtamamaktadır (Langbein & Knack, 2008). Bu durum, özellikle reform süreçlerinin etkilerinin geç yansımasıyla olurlanabilir ve yönetişim kalitesinin iyileşmelerinin veya düşüşlerinin tam olarak ölçülememesine yol açmaktadır.

2.7.3.4. Veri Tutarlılığı ve Yöntemsel Sorunlar

WGI, farklı veri kaynaklarından yararlanarak kompozit bir indeks oluştururken, bu yöntem veri tutarlılığında sapmalara neden olabilmektedir. Farklı ülkeler için aynı veri toplama yöntemlerinin uygulanmaması, bazı ülkelerin yönetişim kalitesinin tam olarak ölçülememesine neden olmaktadır (Croissant & Pelke, 2022). Ayrıca, WGI veri setlerinin güncellenme sıklığı eleştirilmektedir; zira bu güncellemelerin yetersizliği göstergelerin güncelliğini kaybetmesine yol açabilir (Apaza, 2009).

2.7.3.5. WGI'nin Önemi ve Geleceğe Dair Beklentiler

Tüm bu eleştirilere ve sınırlılıklara rağmen, WGI hala uluslararası alanda yönetişim kalitesini ölçmede önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Hem akademik araştırmalarda hem de politika yapım süreçlerinde geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır. WGI, ülkelerin yönetişim yapılarının güçlü ve zayıf yönlerini analiz etmeye ve reform süreçlerine rehberlik etmeye yardımcı olmaktadır (SARANTIS et al., 2022; Yuliantini & Nurmandi, 2023). Bununla birlikte, metodolojik gelişmelere ve veri kaynaklarındaki iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuç olarak, WGI'nin metodolojisi, veri kaynakları ve yansıtma kabiliyeti üzerine yapılan eleştiriler, bu aracın sınırlarını göstermektedir. Ancak, eleştiriler doğrultusunda WGI'nin geliştirilmesi, yönetişim kalitesinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması açısından önemlidir (Evans, 2022; Asadnabizadeh, 2022).

3. POLİTİK İSTİKRARIN VE YABANCI YATIRIMLARIN ULUSLARARASI TİCARETE ETKİSİ

Bu bölümde, politik istikrar ve yabancı yatırımların uluslararası ticaret üzerindeki etkisi BRICS+ ülkeleri örneği üzerinden ekonometrik yöntemlerle incelenmiştir. BRICS+, gelişmekte olan ekonomiler arasında yükselen ticaret hacmi ve yatırım akımlarıyla öne çıkan, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'nın yanı sıra bu gruba entegre olmuş diğer gelişmekte olan ekonomileri kapsamaktadır. Son yıllarda söz konusu ülkeler, küresel ticaret ve yatırım dengelerinde önemli paya sahip olmaya başlamış, politik istikrar ve yabancı sermaye hareketleri de bu süreci doğrudan etkilemiştir.

Analiz kapsamında, panel veri seti kullanılarak 2005-2022 dönemi incelenmiş ve uluslararası ticaret hacmi üzerindeki belirleyici unsurlar olarak politik istikrar endeksi ile doğrudan yabancı yatırım girişleri dikkate alınmıştır. Bu bölümde öncelikle veri setine ve değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler sunulmakta, ardından panel veri analizi sonuçları yorumlanmaktadır.

3.1. Araştırmanın Problemi

Küreselleşmenin hız kazanmasıyla birlikte uluslararası ticaret, ülkelerin ekonomik kalkınmalarında temel bir unsur haline gelmiştir. Ancak, dış ticaretin gelişimi yalnızca ekonomik göstergelerle açıklanamaz; aynı zamanda bir ülkenin kurumsal yapısı, yönetişim kalitesi ve politik istikrar düzeyi gibi faktörler de bu süreci doğrudan etkilemektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, dış ticareti artırmaya yönelik politikaların başarısı, bu ülkelerin yatırım ortamını şekillendiren yapısal ve kurumsal dinamiklerle yakından ilişkilidir.

BRICS+ Plus ülkeleri, son yıllarda küresel ticaret hacminde önemli bir rol oynamaya başlamış, aynı zamanda doğrudan yabancı yatırım çekme kapasiteleriyle dikkat çekmiştir. Ancak bu ülkelerde ekonomik büyümenin sürdürülebilirliği, yalnızca makroekonomik göstergelerle değil; aynı zamanda yönetişim kalitesi, politik istikrar ve hukukun üstünlüğü gibi kurumsal faktörlerle de belirlenmektedir. Bu bağlamda, dış ticaretin hangi ekonomik ve kurumsal faktörlerden nasıl etkilendiği, hem teorik hem de ampirik açıdan önem arz eden bir araştırma konusudur.Bu çalışmada temel problem, dış ticaretin BRICS+ Plus ülkelerinde ne ölçüde ekonomik göstergeler (örneğin, doğrudan yabancı yatırımlar, enflasyon, döviz kuru, kişi başına gelir ve dijitalleşme) ve kurumsal faktörler (örneğin, hükümet etkinliği, politik istikrar, yolsuzlukla mücadele, hukukun üstünlüğü) tarafından belirlendiğini ortaya koymaktır. Farklı yönetişim göstergelerinin dış ticaret üzerindeki etkisinin karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi, politika yapıcılar için dış ticareti teşvik edici stratejilerin hangi alanlarda yoğunlaştırılması gerektiği konusunda önemli ipuçları sunacaktır.

3.2. Çalışmanın Önemi

Dış ticaret, ülkelerin ekonomik büyüme, istihdam ve refah seviyelerinin artırılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Ancak dış ticaretin yalnızca ekonomik göstergelerle açıklanması yeterli değildir; ülkelerin kurumsal yapıları, yönetişim kalitesi ve politik istikrar düzeyleri de dış ticaretin gelişiminde belirleyici unsurlar arasında yer almaktadır. Özellikle gelişmekte olan BRICS+ Plus ülkeleri gibi dinamik ekonomilerde, uluslararası ticaret performansının sürdürülebilir biçimde artırılabilmesi, yatırım ortamının güçlendirilmesi ve makroekonomik istikrarın sağlanması kadar, iyi yönetişim uygulamalarının hayata geçirilmesine de bağlıdır.

Bu bağlamda, çalışmanın önemi birkaç temel noktada öne çıkmaktadır. İlk olarak, mevcut literatürde dış ticareti belirleyen faktörler sıklıkla makroekonomik göstergeler üzerinden değerlendirilmekte, kurumsal ve yönetişimsel faktörlerin etkisi çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Bu çalışma, dış ticaretin belirleyicilerini hem ekonomik hem de kurumsal faktörleri birlikte ele alarak incelemesi bakımından literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır.

İkinci olarak, BRICS+ Plus ülkeleri üzerinde yapılacak bu tür bir analiz, gelişmekte olan ekonomilerin dış ticaret performansını etkileyen dinamikleri daha iyi anlamaya ve kıyaslamaya imkân tanıyacaktır. Özellikle doğrudan yabancı yatırımlar, enflasyon, döviz kuru gibi ekonomik değişkenlerin yanı sıra, politik istikrar, hükümet etkinliği, yolsuzlukla mücadele ve hukukun üstünlüğü gibi yönetişim göstergelerinin dış ticaret üzerindeki etkilerinin karşılaştırmalı biçimde analiz edilmesi, politika yapıcılar açısından dış ticaretin desteklenmesine yönelik daha etkili ve bütüncül stratejiler geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Son olarak, dijitalleşmenin dış ticaret üzerindeki etkisinin de modele dâhil edilmesi, günümüz dijital ekonomisinde giderek önem kazanan dijital altyapı ve e-ticaret uygulamalarının uluslararası ticaret akımları üzerindeki rolünü anlamaya yönelik güncel bir perspektif sunmaktadır. Bu yönüyle çalışma, hem akademik literatüre hem de ekonomi politikası uygulayıcılarına önemli veriler ve değerlendirmeler sunmayı hedeflemektedir.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları/Kısıtları

Bu çalışma, BRICS+ ülkeleri örneği üzerinden dış ticaretin ekonomik ve kurumsal faktörlerle ilişkisini incelemeyi amaçlamakta olup, belirli sınırlılıklara sahiptir. İlk olarak, analizde kullanılan veri seti, veri erişilebilirliği ve tutarlılığı açısından 2005-2023 dönemiyle sınırlıdır. Bazı ülkelerde ilgili göstergelere ilişkin veri eksiklikleri nedeniyle dönemsel ya da ülkesel kapsam daraltması yapılmak zorunda kalınmıştır. Bu durum, sonuçların genellenebilirliğini sınırlayabilecek bir unsur olarak değerlendirilebilir.

İkinci olarak, çalışmada dış ticaret göstergesi olarak dış ticaretin gayrisafi yurt içi hasılaya oranı (XMGDP) kullanılmıştır. Ancak dış ticaret performansı; ihracat ve ithalatın yapısı, ticaret partnerlerinin çeşitliliği, ticaret hacmi ve ticaret dengesi gibi daha farklı boyutlarla da incelenebilir. Bu yönüyle çalışmanın bulguları, yalnızca XMGDP değişkeni üzerinden yapılan değerlendirmelerle sınırlı kalmaktadır.

Üçüncü olarak, kurumsal faktörler World Governance Indicators (WGI) verileri kullanılarak ölçülmüş olup, bu göstergeler ülkelerin yönetişim kalitesini geniş ölçekte yansıtmakla birlikte, ülkeler arası kültürel ve yapısal farklılıkları tamamen açıklamada sınırlı olabilir. Ayrıca bu tür kurumsal göstergelerin ölçümünde öznel değerlendirmeler ve raporlamalar da bulunabileceğinden, veri kaynaklı ölçüm hataları olasılığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Son olarak, çalışmada panel veri analizi yöntemi kullanılmış ve doğrusal regresyon modelleri kurulmuştur. Bu yöntemler, değişkenler arasındaki doğrusal ilişkileri ortaya koymada etkili olmakla birlikte, olası nedensellik ilişkilerini ve dinamik etkileşimleri tam anlamıyla açıklamada sınırlı kalabilir. Bu nedenle, ilerleyen çalışmalarda nedensellik testleri ya da doğrusal olmayan modellerin kullanılması, daha derinlemesine analizlere imkân sağlayabilir.

3.4.Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma, BRICS+ ülkeleri örneğinde dış ticaretin ekonomik ve kurumsal faktörlerle ilişkisini incelemektedir. Çalışmanın kapsamına, hem geleneksel BRICS ülkeleri (Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika) hem de bu gruba eklemlenmiş olan Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Suudi Arabistan, Mısır, İran ve Etiyopya dâhil edilmiştir. Bu ülkeler, gelişmekte olan ekonomiler arasında son yıllarda dış ticaret hacmi, doğrudan yabancı yatırımlar ve yönetişim göstergeleri bakımından dikkat çeken ve küresel ticaret sisteminde artan bir paya sahip olan ülkelerden oluşmaktadır. Çalışma kapsamında, 2005-2023 dönemine ait yıllık panel veri seti kullanılmıştır. Analizde kullanılan bağımlı değişken dış ticaretin gayrisafi yurt içi hasılaya oranı (XMGDP) olarak belirlenmiş, bağımsız değişkenler ise doğrudan yabancı yatırımlar (FDI), enflasyon (INF), döviz kuru (EXR), kişi başına gelir (GDPPER), dijitalleşme düzeyi (DIG) gibi ekonomik faktörler ile hükümet etkinliği (GE), hukukun üstünlüğü (RQ), yolsuzlukla mücadele (VA), politik istikrar (PS) ve hesap verebilirlik (CC) gibi yönetişim göstergelerinden oluşmaktadır.

3.5.Veri Toplama Araçları ve Yöntem

Bu çalışmada, BRICS+ ülkelerine ait 2005-2023 dönemi yıllık verileri kullanılarak dış ticaretin ekonomik ve kurumsal faktörlerle ilişkisini incelemek amacıyla panel veri analizi uygulanmıştır. Panel veri, hem zaman serisi hem de kesit (ülke) boyutlarını içeren veri yapısıdır ve bu yapı sayesinde ülkeler arasındaki heterojenlik ile zaman içerisindeki değişimler aynı model çerçevesinde birlikte analiz edilebilmektedir.

Panel veri analizinin temel avantajı, hem birim içi hem de zaman içi değişimleri dikkate alarak, gözlem sayısını artırması ve değişkenler arasındaki ilişkileri daha güvenilir ve güçlü biçimde tahmin etmesidir. Bu yönüyle çalışma, BRICS+ ülkeleri gibi farklı ekonomik, sosyal ve politik yapılara sahip ülkelerin karşılaştırmalı analizinde önemli bir yöntemsel katkı sunmaktadır.

Çalışmada kullanılan temel panel veri modeli şu şekilde ifade edilebilir:

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta X_{it} + u_{it}$$

Burada:

- Y_{it} : Dış ticaretin GSYH'ye oranı (XMGDP)
- X_{it}: Bağımsız değişkenler vektörü (FDI, INF, EXR, GDPPER, DIG, GE, RQ, VA, PS, CC)
- $\alpha_i +$: Ülkeye özgü sabit etkiler
- u_{it}: Hata terimi
- i : Ülkeleri (i=1,2,...,Ni=1,2,...,Ni=1,2,...,N)
- t : Yılları (t=1,2,...,Tt=1,2,...,Tt=1,2,...,T) ifade etmektedir.

Panel veri analizinde modelleme yaklaşımı olarak Sabit Etkiler (Fixed Effects) ve Rastgele Etkiler (Random Effects) modelleri kullanılmaktadır. Hangi modelin tercih edilmesi gerektiğini belirlemek için Hausman testi uygulanmıştır. Hausman testi sonucu anlamlı çıktığı için, sabit etkiler modeli tercih edilmiştir.

Sabit etkiler modeli, ülkeler arasındaki gözlemlenemeyen ve zaman içinde değişmeyen özelliklerin (ör. coğrafi, kültürel ve tarihsel farklılıklar) modele sabit bir etkisi olduğunu kabul eder ve bu etkileri kontrol ederek diğer bağımsız değişkenlerin etkisini daha doğru tahmin etmeye imkân tanır.

Ancak modellerde heteroskedastisite ve otokorelasyon sorunu tespit edildiğinden, statik panel veri analizi yöntemlerinden biri olan Driscol-Kray (1998) testi kullanılmıştır. Driscol-Kray testi, panel veri analizinde hata terimlerinde hem heteroskedastisite hem de otokorelasyon sorunlarını tespit etmek amacıyla kullanılan bir testtir. Panel veri modellerinde, hata terimlerinin kesitler ve zaman boyunca bağımsız ve sabit varyanslı (homoskedastik) olması varsayımı sıklıkla ihlal edilebilir. Bu durumda standart hata tahminleri yanıltıcı olabilir ve tahmin edilen parametrelerin güvenilirliği azalır. Driscol-Kray testi, modelin hata terimleri için aşağıdaki yapıyı varsayar:

$$\varepsilon_{it} = \rho\varepsilon_{i,t-1} + u_{it}, \quad u_{it} \sim IID(0, \sigma_i^2)$$

Burada ρ otokorelasyon katsayısını, σ_i^2 ise kesit birimine özgü heteroskedastik varyansı gösterir. Test, paneldeki tüm kesit birimleri için hata terimlerinin zaman içindeki korelasyonunu ve varyanslarının eşitliğini sınar. Hesaplanan Driscol-Kray test istatistiği, hata terimlerinde otokorelasyon ve heteroskedastisite olup olmadığını belirlemek için kullanılır. Test istatistiği kritik değeri aşarsa, modelde bu sorunların varlığına işaret eder ve parametre tahminlerinin güvenilirliği için modelin yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Driscol-Kray testi özellikle sabit etkiler ve rastgele etkiler modellerinde yaygın olarak tercih edilir ve ekonometrik modellerin sağlamlığı açısından önemli bir ön test işlevi görür. Böylece, panel veri analizinde doğru çıkarımlar yapmak ve modelin varsayımlarını sağlamak için bu test kritik öneme sahiptir.

3.6. Araştırmada Kullanılan Veri Seti

Çalışmada kullanılan veriler, Dünya Bankası ve Yönetişim Göstergeleri gibi uluslararası kaynaklardan elde edilmiştir. Bu kaynaklar, dünya çapında güvenilir ve kapsamlı veri sağlamalarıyla bilinmektedir. Veri seti, BRICS+ ülkeleri ve Türkiye için 2005-2022 yılları arasındaki yıllık verileri içermektedir. Bu zaman aralığı, ülkelerin ekonomik ve kurumsal yapılarındaki değişimleri analiz etmek için uygun bir dönemi kapsamaktadır.

Veri seti, ülkelerin ekonomik performanslarını ve kurumsal yapılarını temsil eden çeşitli göstergelerden oluşmaktadır. Bu göstergeler arasında ithalat ve ihracatın GSYİH'ye oranı (XMGDP), yabancı doğrudan yatırımlar (FDI), enflasyon oranı (INF), döviz kuru (EXR), kişi başına düşen GSYİH (GDPPER), dijitalleşme oranı (DIG) ve hükümet göstergeleri (PS, CC, GE, RL, RQ, VA, IQU) yer almaktadır. Bu göstergeler, ülkelerin ekonomik büyüme, ticaret performansı ve kurumsal yapıları hakkında kapsamlı bir analiz yapılmasına olanak tanımaktadır. Dünya Bankası, ekonomik büyüme, ticaret, yatırımlar ve diğer makroekonomik göstergelerle ilgili veriler sağlarken, Yönetişim Göstergeleri ise hükümet etkinliği, hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla mücadele ve diğer kurumsal faktörler hakkında detaylı bilgiler sunmaktadır. Bu veriler, BRICS+ ülkelerinin ekonomik ve kurumsal yapılarını karşılaştırmalı olarak incelemek için kullanılmıştır.

Veri setinin seçimi, çalışmanın amacına uygun olarak yapılmıştır. BRICS+ ülkeleri, dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olan ve hızlı büyüme potansiyeli gösteren ülkelerdir. Bu nedenle, bu ülkelerin ekonomik ve kurumsal yapılarının analiz edilmesi, dış ticaret ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi anlamak açısından önemlidir. Veri setinin 2005-2022 yıllarını kapsaması, bu dönemde yaşanan küresel ekonomik değişimlerin ve krizlerin etkilerini de analiz etme imkanı sunmaktadır. Yani, çalışmada kullanılan veri seti, BRICS+ ülkelerinin ekonomik ve kurumsal yapılarını kapsamlı bir şekilde analiz etmek için uygun bir temel oluşturmaktadır. Bu veriler, dış ticaretin ekonomik büyüme ve kurumsal faktörlerle olan ilişkisini anlamak için kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan değişkenler tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 4. Bağımlı, Bağımsız ve Kontrol Değişkenleri Tablosu

	Veri	Açıklama	Hesaplama Yöntemi	Kaynak
Bağımlı Değişken	**XMGDP**	İthalat ve ihracat toplamının GSYİH'ye oranı.	(İhracat + İthalat) / GSYİH * 100	Dünya Bankası
Bağımsız Değişkenler	**FDI**	Yabancı doğrudan yatırımların GSYİH'ye oranı.	(Yabancı Doğrudan Yatırımlar / GSYİH) * 100	Dünya Bankası,
	PS	Politik İstikrar	Dünya Bankası'nın Yönetişim Göstergeleri üzerinden hesaplanan bir skor	Dünya Bankası, Yönetişim Göstergeleri
	CC	Hesap Verebilirlik	Dünya Bankası'nın Yönetişim Göstergeleri üzerinden hesaplanan bir skor	Dünya Bankası, Yönetişim Göstergeleri
	GE	Hükümet Etkinliği	Dünya Bankası'nın Yönetişim Göstergeleri üzerinden hesaplanan bir skor	Dünya Bankası, Yönetişim Göstergeleri
	RL	Düzenleyici Kalite	Dünya Bankası'nın Yönetişim Göstergeleri üzerinden hesaplanan bir skor	Dünya Bankası, Yönetişim Göstergeleri
	RQ	Hukukun Üstünlüğü	Dünya Bankası'nın Yönetişim Göstergeleri üzerinden hesaplanan bir skor	Dünya Bankası, Yönetişim Göstergeleri
	VA	Yolsuzluğun Kontrolü	Dünya Bankası'nın Yönetişim Göstergeleri üzerinden hesaplanan bir skor	Dünya Bankası, Yönetişim Göstergeleri
	IQU	Hükümet gösterge endeksi: (cc + ge + ps + rl + rq + va) / 6	cc, ge, ps, rl, rq, va göstergelerinin ortalaması	Dünya Bankası, Yönetişim Göstergeleri
Kontrol Değişkenleri	**INF**	Yıllık enflasyon, tüketici fiyat endeksinin yıllık yüzdesel değişimi.	[(Carı yıl Tüketici Fiyat Endeksi - Baz yıl Tüketici Fiyat Endeksi) / Baz yıl Tüketici Fiyat Endeksi] * 100	Dünya Bankası,
	EXR	Resmi döviz kuru, yerel para birimi / ABD Doları, dönem ortalaması.	Ortalama yıllık döviz kuru, yerel para birimi / ABD Doları	Dünya Bankası,
	GDPPER	Kişi başına düşen GSYİH.	GSYİH / Toplam nüfus	Dünya Bankası,
	DIG	Dijitaleşme	İnternet kullanan bireylerin oranı (% nüfus)	Dünya Bankası

Çalışmada kullanılan bağımlı değişken, ithalat ve ihracatın GSYİH'ye oranı (XMGDP) olarak belirlenmiştir. Bu değişken, bir ülkenin dış ticaret hacminin ekonomik büyüklüğüne göre ne kadar önemli olduğunu ölçmektedir. XMGDP, bir ülkenin küresel ticaret entegrasyonunu ve dışa açıklık düzeyini değerlendirmek için sıklıkla kullanılan bir göstergedir. Bu oran, ülkenin ekonomisinin ne kadar dış ticarete bağımlı olduğunu ve uluslararası ticaret ağlarına ne kadar entegre olduğunu gösterir.

Bağımsız değişkenler ise yabancı doğrudan yatırımlar (FDI), enflasyon (INF), döviz kuru (EXR), kişi başına düşen gelir (GDPPER), dijitalleşme (DIG) ve çeşitli hükümet göstergeleridir (PS, CC, GE, RL, RQ, VA, IQU). Bu değişkenler, dış ticaretin ekonomik ve kurumsal faktörlerle olan ilişkisini incelemek için seçilmiştir.

- **Yabancı Doğrudan Yatırımlar (FDI):** FDI, bir ülkeye yapılan yabancı sermaye yatırımlarını ifade eder ve genellikle ülkenin ekonomik büyümesine ve dış ticaretine katkıda bulunur. Yabancı yatırımlar, yeni teknolojilerin transferi, istihdam yaratma ve üretim kapasitesinin artırılması gibi etkilerle dış ticareti olumlu yönde etkileyebilir.

- **Enflasyon (INF):**Enflasyon, fiyatlar genel düzeyindeki artışı ifade eder ve bir ülkenin ekonomik istikrarını ölçmek için kullanılır. Yüksek enflasyon, döviz kurlarını etkileyerek ithalat ve ihracat maliyetlerini değiştirebilir. Bu nedenle, enflasyonun dış ticaret üzerindeki etkisi incelenmiştir.

- Döviz Kuru (EXR): Döviz kuru, yerel para biriminin yabancı para birimleri karşısındaki değerini ifade eder. Döviz kuru dalgalanmaları, ithalat ve ihracatın maliyetini doğrudan etkileyebilir ve bu nedenle dış ticaret üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

- Kişi Başına Düşen Gelir (GDPPER): Kişi başına düşen GSYİH, bir ülkenin ekonomik refah düzeyini ölçmek için kullanılır. Yüksek kişi başına gelir, genellikle daha yüksek tüketim ve üretim kapasitesi anlamına gelir ve bu da dış ticaret üzerinde etkili olabilir.

- Dijitalleşme (DIG): Dijitalleşme, internet kullanımı ve dijital teknolojilerin yaygınlığını ifade eder. Dijitalleşme, ticaretin dijital platformlar üzerinden yapılmasını kolaylaştırarak dış ticaretin artmasına katkıda bulunabilir.

- Hükümet Göstergeleri (PS, CC, GE, RL, RQ, VA, IQU): Bu göstergeler, bir ülkenin yönetişim kalitesini ve kurumsal yapısını ölçmek için kullanılır. Politik istikrar (PS), hesap verebilirlik (CC), hükümet etkinliği (GE), düzenleyici kalite (RL), hukukun üstünlüğü (RQ), yolsuzluğun kontrolü (VA) ve hükümet göstergesi endeksi (IQU), dış ticaretin düzenli ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlayan yapısal faktörlerdir.

Bu değişkenler, dış ticaretin sadece ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda kurumsal ve yönetişimsel faktörlerle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bu değişkenlerin seçimi, dış ticaretin çok boyutlu bir şekilde analiz edilmesine olanak tanımaktadır.

3.7. Modellerin Tanımlanması

Çalışmada, dış ticaretin (XMGDP) çeşitli ekonomik ve kurumsal faktörlerle ilişkisini incelemek amacıyla yedi farklı doğrusal regresyon modeli geliştirilmiştir. Bu modeller, dış ticaretin ekonomik büyüklükle olan ilişkisini farklı açılardan analiz etmek için tasarlanmıştır. Her bir modelde, yabancı doğrudan yatırımlar (FDI), enflasyon (INF), döviz kuru (EXR), kişi başına düşen gelir (GDPPER) ve dijitalleşme (DIG) gibi ekonomik göstergelerin yanı sıra, hükümet etkinliği (GE), hukukun üstünlüğü (RQ), yolsuzlukla mücadele (VA) gibi kurumsal faktörler de kullanılmıştır. Bu göstergeler, dış ticaretin sadece ekonomik değil, aynı zamanda kurumsal yapılar tarafından da nasıl şekillendiğini anlamak amacıyla seçilmiştir.

Her modelde, farklı hükümet göstergeleri eklenerek, bu faktörlerin dış ticaret üzerindeki etkisi ayrı ayrı incelenmiştir. Örneğin, bir modelde politik istikrar (PS) öne çıkarılırken, diğer bir modelde hesap verebilirlik (CC) veya hükümet etkinliği (GE) gibi farklı yönetişim göstergeleri analize dahil edilmiştir. Bu yaklaşım, her bir kurumsal faktörün dış ticaret üzerindeki etkisini izole ederek daha net sonuçlar elde etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, bu modeller sayesinde, ekonomik büyüklüğün yanı sıra, hükümet politikaları ve kurumsal yapıların dış ticaret üzerindeki etkisi de detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Modellerin her birinde, yabancı doğrudan yatırımlar (FDI) gibi ekonomik faktörlerin yanı sıra, enflasyon (INF) ve döviz kuru (EXR) gibi makroekonomik değişkenler de dikkate alınmıştır. Bu değişkenler, dış ticaretin maliyetlerini ve rekabet gücünü doğrudan etkileyebilecek faktörlerdir. Özellikle, enflasyonun dış ticaret üzerindeki etkisi, fiyat istikrarının sağlanmasının önemini vurgulamaktadır. Dijitalleşme (DIG) ise, günümüzde giderek artan bir öneme sahip olan dijital ekonomik faaliyetlerin dış ticaret üzerindeki etkisini yansıtmaktadır.

Modeller aşağıdaki gibi formülize edilmiştir;

Model 1

$$XMGDP_{\mathrm{it}} = \beta_0 + \beta_1 FDI_{it} + \beta_2 PS + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 EXRt_t + \beta_5 GDPPER_{it} + \beta_6 DIG_{it} + \varepsilon_{it}$$

Model 2

$$\mathrm{XMGDP}_{\mathrm{it}} = \beta_0 + \beta_1 FDI_{it} + \beta_2 CC_{it} + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 EXRt_t + \beta_5 GDPPER_{it} + \beta_6 DIG_{it} + \varepsilon_{it}$$

Model 3

$$XMGDP_{\mathrm{it}} = \beta_0 + \beta_1 FDI_{it} + \beta_2 GE_{it} + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 EXRt_t + \beta_5 GDPPER_{it} + \beta_6 DIG_{it} + \varepsilon_{it}$$

Model 4

$$\mathrm{XMGDP}_{\mathrm{it}} = \beta_0 + \beta_1 FDI_{it} + \beta_2 RL_{it} + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 EXRt_t + \beta_5 GDPPER_{it} + \beta_6 DIG_{it} + \varepsilon_{it}$$

Model 5

$$\mathrm{XMGDP}_{\mathrm{it}} = \beta_0 + \beta_1 FDI_{it} + \beta_2 RQ_{it} + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 EXRt_t + \beta_5 GDPPER_{it} + \beta_6 DIG_{it} + \varepsilon_{it}$$

Model 6

$$\mathrm{XMGDP}_{\mathrm{it}} = \beta_0 + \beta_1 FDI_{it} + \beta_2 VA_{it} + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 EXRt_t + \beta_5 GDPPER_{it} + \beta_6 DIG_{it} + \varepsilon_{it}$$

Mode7

$$\mathrm{XMGDP}_{\mathrm{it}} = \beta_0 + \beta_1 FDI_{it} + \beta_2 \dot{I}QU_{it} + \beta_3 INF_{it} + \beta_4 EXRt_t + \beta_5 GDPPER_{it} + \beta_6 DIG_{it} + \varepsilon_{it}$$

Bu yedi model, dış ticaretin sadece ekonomik verilerle değil, aynı zamanda hükümet politikaları ve kurumsal yapılar gibi faktörlerle de nasıl şekillendiğini göstermektedir. Her bir model, farklı bir perspektif sunarak, dış ticaretin çok boyutlu bir şekilde analiz edilmesine olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, dış ticaretin dinamiklerini anlamak ve bu alanda etkili politikalar geliştirmek için önemli bir çerçeve sunmaktadır.

3.8. Araştırmada Kullanılacak Modelin Tespiti

Model tahminlerinde, panel veri analizi yöntemleri kullanılmıştır. Panel veri analizi, hem zaman hem de kesit boyutlarını içeren veri setlerinin analizinde etkili bir yöntemdir ve bu çalışmada da BRICS+ ülkelerinin ve Türkiye'nin yıllık verileri üzerinde uygulanmıştır. Panel veri analizinde, sabit etkiler ve rastgele etkiler modelleri gibi farklı tahmin yöntemleri bulunmaktadır. Bu çalışmada, Hausman testi sonuçlarına göre sabit etkiler modeli tercih edilmiştir. Hausman testi, sabit etkiler ve rastgele etkiler modelleri arasında seçim yapmak için kullanılan bir testtir ve bu test sonucunda sabit etkiler modelinin daha uygun olduğu belirlenmiştir.

Aşağıdaki tablo 5'te Hausman testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5. Hausman Testi Sonuçları

Modeller	Chi-Kare (χ^2)	Serbestlik Derecesi	p-değeri
Model1	92.77	6	0.000
Model 2	35.48	6	0.000
Model3	34.08	6	0.000
Mode4	34.13	6	0.000
Model5	22.04	6	0.000
Model6	38.39	6	0.000
Model7	29.74	6	0.000

Test sonucunda, her bir model için chi-kare (χ^2) değeri, serbestlik derecesi (df) ve p-değeri sunulmuş olup, tüm modellerde $p< .005$ olarak bulunmuştur. Bu, H_0 hipotezinin reddedilmesi gerektiğini ve rastgele etkiler modelinin yerine sabit etkiler modelinin tercih edilmesi gerektiğini gösterir. Chi-kare değerlerinin (χ^2)yüksek olması, her bir modeldeki farkların sistematik olduğunu ve bu farkların rastgele oluşmadığını göstermektedir. Sonuç olarak, sabit etkiler modelinin her model için doğru olduğu ve veriye daha uygun bir tahmin sağladığı söylenebilir. Sabit etkiler modeli, ülkeler arasındaki sabit farklılıkları kontrol ederek daha doğru tahminler yapılmasını sağlar.

Ayrıca, panel veri analizinde sıkça karşılaşılan otokorelasyon ve kesit bağımlılığı gibi sorunları gidermek için Driscoll-Kraay standart hataları kullanılmıştır. Driscoll-Kraay standart hataları, hem zaman hem de kesit boyutunda otokorelasyon ve heteroskedastisite sorunlarını dikkate alarak daha güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlar. Bu yöntem, özellikle panel veri setlerinde değişkenler arasındaki bağımlılık ve otokorelasyon sorunlarını çözmek için yaygın olarak kullanılmaktadır.

3.9. Model Varsayımları ve Sınamaları

Modelin varsayımlarını test etmek ve modelin geçerliliğini değerlendirmek için çeşitli testler uygulanmıştır. Bu testler arasında Hausman testi, otokorelasyon testi ve kesit bağımlılığı testi yer almaktadır.

Hausman testi, sabit etkiler ve rastgele etkiler modelleri arasında seçim yapmak için kullanılmıştır. Test sonuçları, sabit etkiler modelinin tercih edilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu sonuç, ülkeler arasındaki sabit farklılıkların modele dahil edilmesinin daha uygun olduğunu ortaya koymuştur. Sabit etkiler modeli, ülkelerin kendine özgü özelliklerini (örneğin, coğrafi konum, kültürel faktörler, kurumsal yapılar) kontrol ederek daha doğru tahminler yapılmasını sağlar.

Tablo 6. Oto-Korelasyon Testi Sonuçları

Modeller	Bhargava et al. Durbin Watson	Baltagi-Wu LBİ
Model 1	0.555	0.542
Model 2	0.720	0.485
Model 3	0.699	0.475
Model 4	0.700	0.473
Model 5	0.703	0.477
Model 6	0.699	0.474
Model 7	0.699	0.478

Tablo 6'da yer alan Otokorelasyon testi sonuçları, modeldeki hata terimleri arasında otokorelasyon olup olmadığını belirlemek için kullanılmıştır. Test sonuçları, pozitif otokorelasyonun varlığına işaret etmiştir. Bhargava et al. Durbin-Watson ve Baltagi-Wu LBI istatistikleri, panel veride belirgin bir pozitif otokorelasyonun varlığına işaret etmektedir. Özellikle DW değerlerinin 0.555 ile 0.720 arasında değişmesi ve 2'den oldukça düşük olması, pozitif otokorelasyonun güçlü olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, Baltagi-Wu LBI değerlerinin 0.473 ile 0.542 arasında olması, serilerde otokorelasyonun devam ettiğini desteklemektedir. Bu durum, model tahminlerinin yanlı ve güvenilmez olmasına neden olabilir. Bu nedenle otokorelasyon varlığında sağlam tahmincilerin kullanılması önerilmektedir.

Tablo 7. Değişkenler için Birimler Arasında Korelasyonun Pesaran Testi ile Sınanması

Variable	**CD-test**		**p-değeri**
XMGDP	3.655		0.000
FDİ	4.518		0.000
PS	-2.825		0.005
CC	-1.551		0.121
GE	-3.063		0.002
RL	-3.110		0.002
RQ	-3.271		0.001
VA	-3.361		0.001
İQU	-3.199		0.001
İNF	5.266		0.000
EXR	13.056		0.000
GDPPER	27.565		0.000
DİG	31.536		0.000

Otokorelasyon, modelin tahminlerinin yanlı ve güvenilmez olmasına neden olabilir. Bu sorunu gidermek için Driscoll-Kraay standart hataları kullanılmıştır. Bu yöntem, otokorelasyon sorununu dikkate alarak daha güvenilir sonuçlar elde edilmesini sağlar. Kesit bağımlılığı testi, değişkenler arasında kesitler arası bağımlılık olup olmadığını belirlemek için uygulanmıştır. Pesaran'ın Kesit Bağımlılığı (CD) testi sonuçlarına göre, çoğu değişken için birimler arası

korelasyon (cross-sectional dependence) anlamlıdır. Özellikle XMGDP, FDI, INF, EXR, GDPPER ve DIG değişkenlerinin CD-test istatistikleri oldukça yüksek ve p-değerleri 0.000, yani %1 anlamlılık seviyesinde korelasyon vardır. GE, RL, RQ, VA ve İQU değişkenleri için de CD-test istatistikleri negatif olsa da p-değerleri 0.05'in altında olduğu için bu değişkenlerde de korelasyon anlamlıdır. PS değişkeni için p-değeri 0.005 olup, %1 anlamlılık seviyesinde bağımlılık görülmektedir. Ancak CC değişkeninin p-değeri 0.121 olduğu için bu değişkende istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon tespit edilmemiştir. Genel olarak, değişkenler arasında korelasyonun olduğu söylenebilir ve bu durum modelleme aşamasında dikkate alınmalıdır. Kesit bağımlılığına duyarlı yöntemler (örneğin, Pesaran's Common Correlated Effects (CCE) yaklaşımı, Driscoll-Kraay standart hataları gibi tahmincilerin kullanılmaıs önerilmektedir. Kesit bağımlılığı, panel veri analizinde sıkça karşılaşılan bir sorundur ve bu sorun, model tahminlerinin yanlı olmasına neden olabilir. Bu nedenle, kesit bağımlılığına duyarlı yöntemler kullanılarak modelin güvenilirliği artırılmıştır. Bu testler, modelin varsayımlarının geçerliliğini değerlendirmek ve modelin tahminlerinin güvenilirliğini artırmak için önemli bir rol oynamıştır. Sonuç olarak, sabit etkiler modeli ve Driscoll-Kraay standart hataları kullanılarak, panel veri analizinde karşılaşılan otokorelasyon ve kesit bağımlılığı gibi sorunlar etkili bir şekilde çözülmüş ve daha güvenilir sonuçlar elde edilmiştir.

4. BULGULAR

Bu bölüm başlığı altında, politik istikrar ve doğrudan yabancı yatırımların BRICS+ ülkelerinin uluslararası ticaret performansına etkilerine yönelik ekonometrik analiz sonuçlarına odaklanılmıştır. Bu bölümde öncelikle kullanılan panel veri setine ilişkin tanımlayıcı istatistiklere yer verilmiş, değişkenlerin ortalama, maksimum, minimum ve standart sapma değerleri aktarılmıştır. Ardından, politik istikrar endeksi ile doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ticaret hacmi üzerindeki etkileri ekonometrik yöntemlerle test edilmiştir. Bulgular, politik istikrarın ülkelerin dış ticaretini artırıcı yönde etkide bulunduğunu, yabancı yatırımların ise uzun vadede ticaret hacmini genişlettiğini göstermektedir. Ayrıca analizler, ülkeler arası farklılıkların modele dahil edilmesiyle sonuçların güçlendiğini ortaya koymaktadır. Bölümde yer alan bulgular, politik istikrarı yüksek olan ülkelerin daha fazla yatırım çektiğini ve bunun ticaret akımlarını olumlu yönde beslediğini vurgulamaktadır. Özellikle BRICS+ ülkelerinin küresel ticarette artan payı, istikrarlı politikaların ve yabancı yatırım girişlerinin önemini teyit etmektedir. Ayrıca bazı alt modellerde, politik istikrarsızlıkların ticaret hacmini düşürdüğü, yatırımcı güvenini zedelediği ve küresel entegrasyonu sınırladığı gözlemlenmiştir. Panel veri analizinden elde edilen katsayılar ve istatistiksel anlamlılık düzeyleri de bu ilişkileri desteklemektedir. Dolayısıyla, bu bölümünde, politika yapıcılar için kritik çıkarımlar sağlayan ayrıntılı ampirik sonuçlar paylaşılmıştır. Hem tanımlayıcı istatistikler hem de ekonometrik testler, politik istikrar ile yabancı yatırımların uluslararası ticareti nasıl şekillendirdiğini net biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, tezde ulaşılan bulgular ilerleyen bölümde tartışma ve sonuç kısmında teorik çerçeveyle ilişkilendirilerek değerlendirilecektir.

4.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 8'de sunulan tanımlayıcı istatistiklere göre, XMGDP (ithalat ve ihracatın GSYİH'ye oranı) ortalama %48.76 olup, yüksek bir standart sapmaya sahiptir. Bu, ekonomiler arasında dış ticarete bağımlılık düzeylerinde ciddi farklılıklar olduğunu göstermektedir. En düşük oran %15.2 iken, bazı ülkelerde bu oran %186.2'ye kadar çıkmaktadır. Bu büyük fark, bazı ülkelerin dış ticarete daha fazla bağımlı olduğunu, bazılarının ise daha içe dönük ekonomilere sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 8. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum	Çarpıklık	Basıklık
XMGDP	231	48.762	33.084	15.208	186.205	2.58	9.51
FDİ	228	2.051	1.692	-1.756	9.66	1.32	6.28
PS	231	-0.673	0.676	-2.184	0.995	0.51	3.00
CC	231	-0.258	0.547	-1.141	1.274	1.02	4.21
GE	231	-0.053	0.526	-1.07	1.5	0.90	3.80
RL	231	-0.253	0.454	-1.197	0.875	0.12	2.52
RQ	231	-0.236	0.627	-1.709	1.097	-0.23	2.81
VA	231	-0.727	0.839	-1.907	0.783	0.49	1.72
İQU	231	-0.367	0.416	-1.169	0.657	0.15	2.32
İNF	224	8.939	9.428	-2.093	72.309	2.95	15.55
LNEXR	231	2.836	2.437	0.264	10.645	1.95	6.06
GDPPER	231	8.567	1.317	4.697	10.86	-0.20	2.60
DİG	229	40.023	29.795	0.072	100	0.31	1.87

Ayrıca Tablo 7 incelendiğinde Doğrudan yabancı yatırımların (FDI) ortalama %2.05 seviyesinde olduğunu, bazı ülkelerde negatif değerlere düştüğünü göstermektedir. Bu durum, bazı ülkelerde yatırım çıkışlarının yaşandığını göstermektedir. Ayrıca Yüksek standart sapma, doğrudan yabancı yatırımların ülkeden ülkeye veya dönemden döneme büyük ölçüde değiştiğini ortaya koymaktadır. Bu değişkenlik, ülkelerin yatırım ortamlarındaki farklılıklardan ve ekonomik koşullardan kaynaklanıyor olabilir.

Veri setinde yer alan değişkenlerin dağılım özellikleri incelendiğinde, XMGDP, FDI, IMP, INF, LNEXR, EXR ve CC değişkenlerinin önemli ölçüde pozitif çarpıklık (skewness) gösterdiği görülmektedir. Özellikle INF (2.95), EXR (4.18) ve XMGDP (2.58) değişkenlerinde çok yüksek sağa çarpıklık bulunmakta olup, bu durum söz konusu değişkenlerin büyük kısmının düşük değerlerde yoğunlaştığını ve az sayıda gözlemin aşırı yüksek değerlere sahip olduğunu göstermektedir. Buna karşılık GDPPER, IQU, RL, RQ ve VA değişkenlerinde çarpıklık değerleri ±0.5 aralığında kalmış ve dağılımlarının yaklaşık simetrik olduğu gözlemlenmiştir.

Kurtosis değerleri incelendiğinde ise benzer biçimde INF (15.55), EXR (20.03), XMGDP (9.51) ve IMP (9.92) değişkenlerinde çok yüksek basıklık değerleri tespit edilmiştir. Bu yüksek kurtosis değerleri, dağılımların aşırı sivri (leptokurtik) olduğunu ve normal dağılıma kıyasla uç değerlerin veri setinde çok daha yoğun bulunduğunu göstermektedir. Öte yandan, GDPPER, IQU, RL, RQ, VA gibi değişkenlerin kurtosis değerleri 3'e yakın veya altında kalmış ve bu değişkenlerin normal dağılıma daha yakın özellikler gösterdiği anlaşılmıştır.

Tablodan Politik istikrar değerine bakıldığında ise (PS) ortalama -0.673 değeriyle genel olarak olumsuz bir seyir izlemektedir. Bu durum, BRICS-T ülkelerinde siyasi belirsizliğin yüksek

olduğunu ve politik istikrarın zayıf olduğunu göstermektedir. Standart sapmanın 0.676 olması, ülkeler arasında ciddi farklılıklar olduğunu, bazı ülkelerde daha istikrarlı yönetimler varken bazılarında ise daha zayıf politik istikrarın hakim olduğunu ortaya koymaktadır. Minimum değerin -2.18 olması, bazı ülkelerde politik istikrarın oldukça düşük olduğunu ve yönetim etkinliğinin zayıfladığını göstermektedir. Buna karşılık, maksimum değerin 0.955 olması, bazı ülkelerde nispeten güçlü, istikrarlı politikaların uygulandığını ifade etmektedir.

Yönetişim göstergeleri incelendiğinde, hükümet etkinliği (GE) ortalama -0.053 ile yönetişim kalitesinin genel olarak düşük olduğunu işaret etmektedir. Benzer şekilde yolsuzluk kontrolü (CC), hukukun üstünlüğü (RL), düzenleyici kalite (RQ) ve hesap verebilirlik (VA) gibi diğer yönetişim göstergeleri de ortalama olarak negatif değerlere sahiptir. Bu, birçok ülkede kurumsal yapıların ve yönetim kalitesinin zayıf olduğunu düşündürmektedir. Özellikle yolsuzluk kontrolü (VA) ortalama -0.727 gibi oldukça düşük bir değere sahiptir, bu da yolsuzluğun bu ülkelerde önemli bir sorun olduğunu göstermektedir.

Makroekonomik göstergeler açısından enflasyon (INF) ortalama %8.94 olup, oldukça değişken bir yapıya sahiptir. En düşük enflasyon oranı -%2.09 iken, en yüksek oran (Türkiye) %72.3 seviyesine ulaşmıştır. Bu büyük farklar, bazı ülkelerde fiyat istikrarının sağlanamadığını ve yüksek enflasyon probleminin varlığını göstermektedir. Döviz kuru (LNEXR) ortalama 2.83 olup, kur seviyelerinde önemli değişkenlik olduğu anlaşılmaktadır. Kişi başına düşen GSYİH (GDPPER) ise 8.57 seviyesindedir, ancak minimum 4.697 ile bazı ülkelerde ekonomik gelişmişlik seviyesinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Dijital ekonomi göstergesi (DIG) ortalama %40.02 olup, minimum değerin 0.07 olması, bazı ülkelerde (örneğin Etiyopya) dijitalleşmenin neredeyse yok denecek kadar az olduğunu göstermektedir.

Tablo 9. Model 1 Korelasyon Matrisi

Değişken	XMGDP	FDI	PS	INF	EXR	GDPper	DİG
XMGDP	1.000						
FDI	0.163	1.000					
PS	-0.015	-0.028	1.000				
INF	-0.227	-0.179	-0.122	1.000			
EXR	-0.241	-0.363	-0.007	0.438	1.000		
GDPper	0.568	-0.037	-0.038	-0.290	-0.245	1.000	
DİG	0.138	-0.016	-0.030	-0.042	-0.123	0.636	1.000

Tablo 9'da yer alan Model 1 korelasyon matrisi incelendiğinde, ihracatın GSYH içindeki payı (XMGDP) ile doğrudan yabancı yatırımlar (FDI) arasında pozitif fakat düşük düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir. Enflasyon (INF) ve döviz kuru (EXR) ile ise orta düzeyde negatif korelasyonlar mevcut olup, bu durum enflasyon ve döviz kuru arttıkça ihracat payının azalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ayrıca kişi başı gelir (GDPper) ile ihracat payı arasında güçlü ve pozitif bir ilişki dikkat

çekmektedir. Dijitalleşme (DİG) ise ihracat payı ile zayıf pozitif ilişki içindedir. Diğer değişkenler arasındaki korelasyonlar ise genel olarak düşük ya da anlamsız seviyelerdedir.

Tablo 10. Model 2 Korelasyon Matrisi

	XMGDP	**FDİ**	**CC**	**İNF**	**EXR**	**GDPPER**	**DİG**
XMGDP	1.0000						
FDI	0.1636	1.0000					
CC	0.7286	0.1560	1.0000				
INF	-0.2276	-0.1792	-0.4133	1.0000			
EXR	-0.2418	-0.3632	-0.4816	0.4382	1.0000		
GDPPER	0.5689	-0.0378	0.5193	-0.2905	-0.2455	1.0000	
DİG	0.1384	-0.0167	0.1440	-0.0427	-0.1239	0.6368	1.0000

Tablo 10 incelendiğinde hesap verebilirlik (CC) ile XMGDP arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

Tablo 11. Model 3 Korelasyon Matrisi

	XMGDP	**FDİ**	**GE**	**İNF**	**EXR**	**GDPPER**	**DİG**
XMGDP	1.0000						
FDİ	0.1636						
GE	0.0953	-0.0657	1.0000				
İNF	-0.2276	-0.1792	-0.1594	1.0000			
EXR	-0.2418	-0.3632	0.0013	0.4382	1.0000		
GDPPER	0.5689	-0.0378	0.0857	-0.2905	-0.2455	1.0000	
DİG	0.1384	-0.0167	0.0647	-0.0427	-0.1239	0.6368	1.0000

Tablo 11 incelendiğinde GE ile XMGDP arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

Tablo 12. Model 4 Korelasyon Matrisi

	XMGDP	**FDİ**	**RL**	**İNF**	**EXR**	**GDPPER**	**DİG**
XMGDP	1.0000						
FDİ	0.1636	1.0000					
RL	0.0971	-0.0242	1.0000				
İNF	-0.2276	-0.1792	-0.1318	1.0000			
EXR	-0.2418	-0.3632	0.0002	0.4382	1.0000		
GDPPER	0.5689	-0.0378	0.0708	-0.2905	-0.2455	1.0000	
DİG	0.1384	-0.0167	0.0452	-0.0427	-0.1239	0.6368	1.0000

Tablo 12 incelendiğinde RL ile XMGDP arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

Tablo 13. Model 5 Korelasyon Matrisi

	XMGDP	FDİ	RQ	İNF	EXR	GDPPER	DİG
XMGDP	1.0000						
FDİ	0.1636	1.0000					
RQ	0.0222	-0.0232	1.0000				
İNF	-0.2276	-0.1792	-0.1214	1.0000			
EXR	-0.2418	-0.3632	0.0338	0.4382	1.0000		
GDPPER	0.5689	-0.0378	0.0051	-0.2905	-0.2455	1.0000	
DİG	0.1384	-0.0167	0.0266	-0.0427	-0.1239	0.6368	1.0000

Tablo 13 incelendiğinde RQ ile XMGDP arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

Tablo 14. Model 6 Korelasyon Matris

	XMGDP	FDİ	VA	İNF	EXR	GDPPER	DİG
XMGDP	1.0000						
FDİ	0.1636	1.0000					
VA	-0.0375	0.0055	1.0000				
İNF	-0.2276	-0.1792	-0.0619	1.0000			
EXR	-0.2418	-0.3632	0.0000	0.4382	1.0000		
GDPPER	0.5689	-0.0378	-0.0100	-0.2905	-0.2455	1.0000	
DİG	0.1384	-0.0167	-0.0127	-0.0427	-0.1239	0.6368	1.0000

Tablo 14 incelendiğinde VA ile XMGDP arasında negatif korelasyon tespit edilmiştir.

Tablo 15. Model 7 Korelasyon Matrisi

	XMGDP	FDİ	İQU	İNF	EXR	GDPPER	DİG
XMGDP	1.0000						
FDİ	0.1636	1.0000					
İQU	0.1778	0.0026	1.0000				
İNF	-0.2276	-0.1792	-0.2275	1.0000			
EXR	-0.2418	-0.3632	-0.0932	0.4382	1.0000		
GDPPER	0.5689	-0.0378	0.1264	-0.2905	-0.2455	1.0000	
DİG	0.1384	-0.0167	0.0460	-0.0427	-0.1239	0.6368	1.0000

Tablo 15 incelendiğinde İQU ile XMGDP arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

Tablo 16. Driscoll - Kraay Tahmincisi Sonuçları

Değişken	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7
FDI	1.698*** (0.468) [3.62]	1.676*** (0.467) [3.59]	**1.681** *** (0.470) [3.57]	1.666*** (0.467) [3.59]	1.671*** (0.460) [3.630]	1.659*** (0.472) [3.510]	1.677*** (0.468) [3.580]
PS	1.049 (0.933) [1.12]	–	–	–			
CC	–	-3.881 (2.323) [-1.67]	–	–			
GE	–	–	1.451 (1.540) [0.94]	–			
RL	–	–	–	1.737 (1.606) [1.08]			
RQ	–	–	–		1.273 (1.415) [0.90]		
VA	–	–	–	–		0.277 (0.420) [0.660]	
IQU	–	–	–	–			1.770 (1.872) [0.950]
INF	0.194 ** (0.063) [3.09]	0.152 ** (0.064) [2.38]	**0.200** ** (0.068) [2.94]	0.196 ** (0.063) [3.12]	0.197** (0.062) [3.190]	0.183** (0.061) [2.990]	0.199** (0.063) [3.150]
lnEXR	1.922 (1.750) [1.10]	1.790 (1.787) [1.00]	1.835 (1.655) [1.11]	1.911 (1.719) [1.11]	2.017 (1.775) [1.140]	1.919 (1.764) [1.090]	1.962 (1.761) [1.110]
GDPper	-5.564** (2.318) [-2.40]	-5.681 ** (2.229) [-2.55]	**-5.733**** (2.352) [-2.44]	-5.636 ** (2.302) [-2.45]	-5.603** (2.331) [-2.400]	-5.728** (2.349) [-2.440]	-5.643** (2.323) [-2.430]
DIG	-0.0063 (0.029) [-0.22]	-0.0066 (0.032) [-0.20]	-0.0052 (0.029) [-0.18]	-0.006 (0.029) [-0.22]	-0.009 (0.030) [-0.300]	-0.005 (0.030) [-0.150]	-0.007 (0.029) [-0.230]
_cons	85.391*** (17.920) [4.76]	85.419*** (16.583) [5.15]	**86.412***** (17.907) [4.83]	85.834 *** (17.797) [4.82]	85.191*** (17.881) [4.760]	86.426*** (18.038) [4.790]	85.920*** (17.953) [4.790]
Obs	219	219	219	219	219	219	219
F	10.75	14.58	11.70	11.06	10.91	10.07	10.46
Prob > F	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000	0.000
R^2	0.21	0.22	0.22	0.21	0.22	0.20	0.21

Yedi model incelendiğinde; (INF) tüm modellerde pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Bu, enflasyonun ithalat ve ihracat oranını artırıcı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Enflasyon oranları arttıkça, fiyat seviyeleri yükselir ve döviz kurları dalgalanabilir, bu da ticaretin üzerinde doğrudan etkiler yaratır. Yüksek enflasyonlu ülkelerde, yerel para biriminin değeri genellikle düşer, bu da ihracatı artırabilir. Ancak, ithalatın maliyeti de artabilir, bu da ticaret dengesini etkileyebilir.

Kişi başına düşen gelir (GDPPER) ise tüm modellerde negatif ve anlamlı olarak bulunmuştur. Bu, kişi başına düşen gelir arttıkça ithalat ve ihracat oranının düştüğünü göstermektedir. Bu durum, daha zengin ülkelerde dış ticaretin artmasından çok yerel talep ve üretimle karşılanabilecek bir durumu işaret eder. Gelişmiş ekonomilerde, kişi başına düşen gelirin yüksek olması, genellikle bu ülkelerin daha az dışa bağımlı oldukları ve iç piyasalarındaki güçlü talebin, ithalat ve ihracatın önünde bir engel oluşturduğunu gösterebilir.

Yönetişim göstergeleri (CC, GE, RL, RQ, VA) ise çoğu modelde anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, yönetişim ve devlet politikalarının ithalat ve ihracat oranı üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığı anlamına gelebilir. Ancak, yönetişim unsurları dolaylı yoldan ticaret üzerinde etkili olabilir. Örneğin, bir ülkenin hukukun üstünlüğüne ve yolsuzluğun kontrolüne sahip olması, ticaretin daha şeffaf ve düzenli olmasına olanak tanıyabilir. Ancak, bu göstergelerin doğrudan ticaretle ilişkilendirilmesi konusunda zayıf bir bağlantı olduğu anlaşılmaktadır.

Bu bulgular, dış ticaretin sadece ekonomik faktörlerle değil, aynı zamanda kurumsal yapılar ve politik istikrar gibi faktörlerle de belli bir oranda şekillendiğini göstermektedir. Ancak, BRICS-T ülkelerinde yönetişim göstergelerinin dış ticaret üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamıştır, bu da bu ülkelerde kurumsal yapıların zayıf olduğunu ve bu faktörlerin dış ticaret üzerinde beklenen etkiyi yaratmadığını göstermektedir.

4.2. Politik İstikrarın Uluslararası Ticarete Etkisi

Politik istikrar (PS), BRICS+ ülkeleri için ortalama -0.673 gibi düşük bir değere sahiptir. Bu, bu ülkelerde siyasi belirsizliğin yüksek olduğunu ve politik istikrarsızlığın yaygın bir sorun teşkil ettiğini göstermektedir. Politik istikrarsızlık, dış ticaret üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir. Özellikle, siyasi belirsizlik ve hükümet değişiklikleri, yatırımcılar için yüksek risk oluşturur ve bu durum, dış ticaretin düzenli bir şekilde yürütülmesini engelleyebilir. Yatırımcılar, politik istikrarsızlığın olduğu ülkelerde uzun vadeli yatırımlardan kaçınma eğilimindedir, bu da ithalat ve ihracatın azalmasına neden olabilir. Ayrıca, politik istikrarsızlık, ülkelerin uluslararası ticaret anlaşmalarını sürdürme ve yeni anlaşmalar yapma kapasitesini de zayıflatabilir. Bu nedenle, BRICS+ ülkelerinde hükümetlerin etkinliğini ve şeffaflığını artıran reformlar yapılmalı, uluslararası ilişkilerde güven ortamı oluşturulmalı ve siyasi belirsizlik azaltılmalıdır. Bu adımlar, hem yatırımcıların güvenini artıracak hem de dış ticaretin daha öngörülebilir ve istikrarlı bir şekilde yürütülmesine katkı sağlayacaktır.

4.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Uluslararası Ticarete Etkisi

FDI (Yabancı Doğrudan Yatırımlar), tüm modellerde pozitif ve anlamlı bir ilişki göstermiştir, bu da yabancı doğrudan yatırımların ithalat ve ihracat oranı (XMGDP) üzerinde önemli bir pozitif etkiye sahip olduğunu gösteriyor. Yani, yabancı yatırımlar arttıkça ithalat ve ihracat oranı da artmaktadır. Yabancı doğrudan yatırımlar, genellikle bir ülkenin ekonomik gelişimine katkı sağlayan, yeni iş fırsatları yaratan ve teknolojik yenilikleri teşvik eden dış finansman kaynaklarıdır. Yabancı yatırımcılar, sadece sermaye değil, aynı zamanda yeni pazarlar, yönetim deneyimi, bilgi birikimi ve ticaret bağlantıları getirir. Bu unsurlar, yerel ekonomiyi güçlendirerek, dış ticaretin artmasına olanak tanır. Yabancı yatırımların ithalat ve ihracat üzerinde pozitif bir etkisi olması, ulusal ekonomilerin daha entegre hale gelmesine ve küresel ticaretle daha güçlü bağlar kurmasına yardımcı olabilir. Ayrıca, yabancı yatırımların geldiği sektörler genellikle uluslararası ticaretle doğrudan bağlantılı olan sektörlerdir; örneğin, otomotiv, teknoloji, enerji gibi sektörlerdeki yatırımlar, daha fazla ithalat ve ihracatın gerçekleşmesine zemin hazırlar. Bu sonuç, dış ticaretin artırılması için yabancı yatırımların desteklenmesi gerektiğini düşündürebilir. Yabancı doğrudan yatırımların teşvik edilmesi, yalnızca ithalat ve ihracat oranlarını artırmakla kalmaz, aynı zamanda ülkelerin uluslararası rekabet güçlerini de artırır. Bu bağlamda, yatırım ortamının iyileştirilmesi, hukuki ve ekonomik altyapının güçlendirilmesi, vergi avantajları ve yatırımcılara sağlanan desteklerin artırılması gibi stratejiler, yabancı yatırımların artmasına ve dolayısıyla dış ticaretin gelişmesine olanak tanıyabilir.

4.4. BRICS+ Ülkeleri ve Türkiye Üzerinde Bulguların Değerlendirilmesi

BRICS+ ülkeleri ve Türkiye üzerinde yapılan analizler, bu ülkelerde dış ticaretin ekonomik büyüklükle olan ilişkisinin yanı sıra, yabancı yatırımların ve enflasyonun önemli etkileri olduğunu göstermektedir. Yabancı yatırımlar, dış ticaret üzerinde pozitif bir etkiye sahipken, enflasyonun da dış ticaret üzerinde belirgin bir etkisi olduğu görülmüştür. Ancak, yönetişim göstergelerinin (CC, GE, RL, RQ, VA) dış ticaret üzerinde doğrudan bir etkisi bulunmamıştır. Bu durum, BRICS+ ülkelerinde kurumsal yapıların zayıf olduğunu ve bu faktörlerin dış ticaret üzerinde beklenen etkiyi yaratmadığını göstermektedir. Özellikle, hukukun üstünlüğü, yolsuzlukla mücadele ve hükümet etkinliği gibi yönetişim göstergelerinin düşük olması, bu ülkelerde dış ticaretin daha verimli bir şekilde yürütülmesini engelleyebilir. Bu nedenle, BRICS+ ülkeleri için kurumsal reformların hayata geçirilmesi ve yönetişim kalitesinin artırılması, dış ticaretin gelişmesine önemli bir katkı sağlayabilir. Ayrıca, bu ülkelerde yabancı yatırımların teşvik edilmesi ve enflasyonun kontrol altına alınması, dış ticaretin daha sağlıklı bir şekilde büyümesine yardımcı olacaktır.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın bulguları, literatürde yer alan benzer çalışmaların sonuçları ile karşılaştırmalı olarak ele alınmaktadır. Özellikle politik istikrar, yabancı yatırımlar ve uluslararası ticaret arasındaki ilişkinin BRICS+ ülkeleri örneğinde nasıl şekillendiği üzerinde durulacaktır. Çalışmanın önceki bölümlerinde elde edilen ekonometrik bulgular, teorik çerçevede belirtilen varsayımlar ile uyumluluğu açısından değerlendirilecek, ayrıca farklı ülkeler arasındaki yapısal farklılıkların bu ilişkiye nasıl yön verdiği tartışılacaktır. Bölümde öncelikle politik istikrarın uluslararası ticaret hacmi üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri ele alınmaktadır. Politik istikrarın yatırım ortamını güvenli hale getirmesi, yabancı sermaye girişlerini artırması ve böylelikle ihracat ile ithalatın daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunması beklenmektedir. Bununla birlikte, bazı ülkelerde politik istikrarın yüksek olmasına rağmen dış ticaret performansının beklenenden düşük olduğu gözlenmiş, bu durumun kurumsal kapasite, altyapı yetersizlikleri ve dış şoklara karşı kırılganlık gibi unsurlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir.

İkinci olarak, doğrudan yabancı yatırımların (DYY) uluslararası ticaret üzerindeki etkileri tartışılmaktadır. Panel veri analizinde elde edilen bulgular, DYY girişlerinin genellikle ihracatı artırıcı bir rol oynadığını, ancak bu etkinin ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Özellikle üretim altyapısını güçlendiren ve teknoloji transferine imkan tanıyan yatırımlar, dış ticaret performansına olumlu katkıda bulunurken, sadece kısa vadeli sermaye hareketlerine dayalı yatırımların etkisi sınırlı kalmaktadır.

Bölümde ayrıca BRICS+ ülkeleri özelinde ekonomik çeşitlilik ve politika uygulamalarındaki farklılıkların uluslararası ticaret ilişkilerini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulacaktır. Çin ve Hindistan gibi büyük ölçekli ekonomilerde yabancı yatırımların ihracat üzerindeki etkisi oldukça belirgin iken, daha küçük ölçekli ekonomilerde bu etkinin görece daha sınırlı olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum, politika yapıcılar için her ülkenin kendi dinamiklerine uygun yatırım ve ticaret stratejileri geliştirmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Son olarak, elde edilen bulguların mevcut literatür ile benzerlik ve farklılıkları değerlendirilecektir. Çalışmanın sonuçları, politik istikrar ve yabancı yatırımların uluslararası ticaret üzerindeki etkisini destekleyen çok sayıda ampirik çalışmayla örtüşmekle birlikte, bazı noktalarda ayrışmalar da gözlenmektedir. Bu ayrışmalar, özellikle küresel kriz dönemlerinde sermaye hareketlerinin ve politik risk algısının ticaret üzerinde yarattığı ani dalgalanmalardan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde, araştırmanın bulgularının literatüre katkısı, politika yapıcılar açısından çıkarımları ve gelecekteki çalışmalara yol gösterici yönleri bütüncül bir biçimde tartışılacaktır.

5.1. Sonuçların Literatür ile Karşılaştırılması

Çalışmanın sonuçları, literatürdeki birçok çalışma ile büyük ölçüde uyumludur. Özellikle yabancı doğrudan yatırımların (FDI) dış ticaret üzerindeki pozitif etkisi, birçok çalışmada da benzer şekilde tespit edilmiştir. Yabancı yatırımlar, genellikle bir ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunurken, aynı zamanda ithalat ve ihracatın artmasına da yol açmaktadır. Bu durum, yabancı yatırımların yerel ekonomiyi güçlendirerek, uluslararası ticaret bağlantılarını artırdığını göstermektedir. Örneğin, Dünya Bankası ve IMF tarafından yapılan çalışmalar, yabancı yatırımların özellikle gelişmekte olan ülkelerde dış ticaret üzerinde önemli bir itici güç olduğunu ortaya koymaktadır.

Enflasyonun dış ticaret üzerindeki pozitif etkisi ise, literatürde daha karmaşık bir şekilde ele alınmaktadır. Bu çalışmada enflasyonun dış ticaret üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu durum, yüksek enflasyonun yerel para biriminin değerini düşürerek, ihracatı daha rekabetçi hale getirebileceği şeklinde yorumlanabilir. Ancak, enflasyonun uzun vadede ekonomik istikrarsızlığa yol açabileceği ve bu durumun dış ticareti olumsuz etkileyebileceği de göz ardı edilmemelidir. Literatürde, enflasyonun dış ticaret üzerindeki etkisinin ülkenin ekonomik yapısına ve enflasyonun sürekliliğine bağlı olarak değişebileceği vurgulanmaktadır. Örneğin, yüksek ve sürekli enflasyon, üretici maliyetlerini artırarak ihracatın rekabet gücünü azaltabilir. Bu nedenle, enflasyonun dış ticaret üzerindeki etkisi, ülkenin ekonomik koşullarına ve enflasyonun niteliğine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Ancak, yönetişim göstergelerinin (PS, CC, GE, RL, RQ, VA) dış ticaret üzerinde anlamlı bir etki göstermemesi, literatürdeki bazı çalışmalarla çelişmektedir. Özellikle, yönetişim kalitesinin yüksek olduğu ülkelerde dış ticaretin daha sağlıklı bir şekilde işlediği ve bu durumun ekonomik büyümeyi desteklediği yönündeki bulgular, bu çalışmanın sonuçlarıyla uyuşmamaktadır. Bu durum, BRICS+ ülkelerinde kurumsal yapıların zayıf olmasıyla açıklanabilir. BRICS+ ülkeleri, genellikle yönetişim kalitesi, hukukun üstünlüğü ve yolsuzlukla mücadele gibi alanlarda zayıf performans sergilemektedir. Bu nedenle, yönetişim göstergelerinin dış ticaret üzerinde beklenen etkiyi yaratmaması, bu ülkelerdeki kurumsal eksikliklerden kaynaklanıyor olabilir. Örneğin, yolsuzluk ve hukukun üstünlüğü gibi faktörler, ticaretin şeffaf ve adil bir şekilde yürütülmesini engelleyebilir. Bu da, yönetişim göstergelerinin dış ticaret üzerindeki etkisinin zayıf kalmasına neden olabilir. Ayrıca, bu çalışmada yönetişim göstergelerinin dış ticaret üzerinde anlamlı bir etki göstermemesi, bu faktörlerin dolaylı yollardan etkili olabileceğini de düşündürmektedir. Örneğin, yönetişim kalitesi yüksek olan ülkelerde, yabancı yatırımların daha fazla çekilmesi ve bu yatırımların dış ticareti artırması mümkündür. Ancak, bu etki doğrudan değil, dolaylı olarak ortaya çıkabilir. Bu nedenle, gelecek çalışmalarda yönetişim göstergelerinin dolaylı etkileri

daha detaylı bir şekilde incelenebilir. Nihayetinde bu çalışmanın bulguları, yabancı doğrudan yatırımların ve enflasyonun dış ticaret üzerindeki etkilerini literatürle uyumlu bir şekilde ortaya koyarken, yönetişim göstergelerinin etkisiz kalması, BRICS+ ülkelerinin özgün koşullarıyla açıklanabilir. Bu durum, bu ülkelerde kurumsal reformların önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

5.2. Politik İstikrar ve Doğrudan Yabancı Yatırım'ın Uluslararası Ticaret Üzerindeki Etkileri

Politik istikrarın düşük olması, dış ticaret üzerinde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bu durum, yatırımcılar için yüksek bir risk oluşturur ve dış ticaretin düzenli bir şekilde yapılmasını engeller. Politik istikrarsızlık, ülkelerde siyasi belirsizliklerin artmasına, hükümet değişikliklerine ve hatta iç çatışmalara yol açabilir. Bu tür ortamlar, yatırımcıların güvenini sarsarak, yabancı sermaye girişlerini azaltır ve mevcut yatırımların da çekilmesine neden olabilir. Özellikle uzun vadeli yatırımlar için güvenilir bir siyasi ortamın olmaması, yatırımcıların ülkeye olan ilgisini ciddi şekilde düşürür. Bu da dış ticaretin olumsuz etkilenmesine ve ekonomik büyümenin yavaşlamasına neden olur. Yabancı doğrudan yatırımlar (DYY) ise dış ticaret üzerinde pozitif bir etkiye sahiptir. Yabancı yatırımlar, sadece sermaye girişi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda teknoloji transferi, yönetim bilgisi ve uluslararası ticaret ağları gibi önemli katkılar da sunar. Bu unsurlar, yerel ekonomiyi güçlendirerek, hem ihracat hem de ithalat kapasitesini artırır. Özellikle yabancı yatırımların yoğunlaştığı sektörlerde, üretim kapasitesi ve verimlilik artar, bu da uluslararası ticarette rekabet gücünü yükseltir. Ayrıca, yabancı yatırımlar, yerel işletmelerin uluslararası pazarlara açılmasına ve küresel tedarik zincirlerine entegre olmasına yardımcı olur. Bu nedenle, yabancı yatırımların teşvik edilmesi, dış ticaretin artırılması için önemli bir strateji olabilir. Yatırımcıların güvenini kazanmak ve yabancı sermayeyi çekmek için, ülkelerin öncelikle politik istikrarı sağlaması, hukukun üstünlüğünü güçlendirmesi ve yolsuzlukla mücadele etmesi gerekmektedir. Ayrıca, yatırım ortamını iyileştirmek amacıyla vergi teşvikleri, altyapı yatırımları ve bürokratik engellerin azaltılması gibi adımlar atılmalıdır. Bu tür politikalar, yabancı yatırımcıların ülkeye olan ilgisini artırarak, dış ticaretin gelişmesine ve ekonomik büyümenin hızlanmasına katkıda bulunabilir.

5.3. BRICS+ Ülkeleri ve Türkiye İçin Öneriler

BRICS+ ülkeleri ve Türkiye, küresel ekonomi içinde önemli bir yere sahip olmalarına rağmen, dış ticaret ve ekonomik büyüme açısından bazı zorluklarla karşı karşıyadırlar. Bu ülkelerin dış ticaret performanslarını artırmak ve ekonomik büyümeyi desteklemek için çeşitli stratejiler önerilebilir. Öncelikle, yabancı doğrudan yatırımların (FDI) teşvik edilmesi büyük önem taşımaktadır. Yabancı yatırımlar, sadece sermaye girişi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda teknoloji transferi, yönetim bilgisi ve uluslararası ticaret ağlarına erişim gibi avantajlar sunar. Bu nedenle, BRICS+ ülkeleri, yabancı yatırımcılar için cazip bir ortam yaratmak amacıyla yatırım teşvikleri, vergi indirimleri ve yatırımcı dostu politikalar geliştirmelidir. Özellikle, yatırım ortamının iyileştirilmesi, bürokratik engellerin azaltılması ve yatırımcıların karşılaştığı yasal belirsizliklerin giderilmesi, yabancı yatırımların artırılmasında kritik rol oynayabilir. İkinci olarak, hukuki ve ekonomik altyapının güçlendirilmesi gerekmektedir. Güçlü bir hukuk sistemi ve şeffaf bir yönetim yapısı, hem yerel hem de yabancı yatırımcılar için güven ortamı yaratır. BRICS+ ülkeleri, yolsuzlukla mücadele, hukukun üstünlüğünün sağlanması ve düzenleyici kurumların etkinliğinin artırılması gibi alanlarda reformlar yapmalıdır. Bu reformlar, yatırımcıların güvenini artırarak dış ticaretin gelişmesine katkıda bulunabilir. Ayrıca, vergi avantajları ve yatırımcılara sağlanan desteklerin artırılması, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin (KOBİ) uluslararası ticarete katılımını teşvik edebilir. Vergi indirimleri, ihracat teşvikleri ve finansal destek programları, yerel şirketlerin dış pazarlara açılmasını kolaylaştırabilir. Bu tür destekler, özellikle dijitalleşme ve teknolojik yenilikler gibi alanlarda yatırımları artırarak, ülkelerin rekabet gücünü artırabilir. Politik istikrarın sağlanması da BRICS+ ülkeleri ve Türkiye için kritik bir öneme sahiptir. Siyasi belirsizlikler ve istikrarsızlıklar, yatırımcılar için risk oluşturur ve dış ticaretin önünde engel teşkil eder. Bu nedenle, ülkelerin siyasi istikrarı korumak için gerekli adımları atması, hükümetlerin şeffaf ve hesap verebilir bir yönetim anlayışı benimsemesi gerekmektedir. Ayrıca, uluslararası ilişkilerde güven ortamının oluşturulması, ticaret anlaşmalarının güçlendirilmesi ve bölgesel iş birliklerinin artırılması, dış ticaretin gelişmesine katkı sağlayabilir.

5.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, veri setinin sadece BRICS+ ülkelerini kapsaması, bulguların diğer gelişmekte olan ülkeler için genellenebilirliğini sınırlamaktadır. BRICS+ ülkeleri, kendine özgü ekonomik ve politik yapıları nedeniyle diğer ülkelerden farklılık gösterebilir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak çalışmalarda daha geniş bir ülke grubunun incelenmesi, bulguların daha genel geçer olmasını sağlayabilir. İkinci olarak, yönetişim göstergelerinin dış ticaret üzerinde anlamlı bir etki göstermemesi, çalışmanın önemli bir sınırlılığıdır. Bu durum, BRICS+ ülkelerinde yönetişim kalitesinin düşük olması veya bu göstergelerin dış ticaret üzerindeki etkisinin dolaylı yollarla gerçekleşmesiyle açıklanabilir. Yönetişim göstergelerinin dış ticaret üzerindeki etkisini daha iyi anlamak için, gelecekte yapılacak çalışmalarda daha detaylı analizler yapılabilir. Ayrıca, otokorelasyon ve kesit bağımlılığı gibi ekonometrik sorunlar, model tahminlerinin güvenilirliğini etkileyebilir. Bu sorunlar, panel veri analizinde sıkça karşılaşılan problemlerdir ve model tahminlerinin yanlı olmasına neden olabilir. Bu nedenle, gelecekte yapılacak çalışmalarda, bu sorunları gidermek için daha gelişmiş ekonometrik yöntemler kullanılabilir. Örneğin, Driscoll-Kraay standart hataları veya Pesaran'ın Ortak Korelasyonlu Etkiler (CCE) yöntemi gibi yöntemler, kesit bağımlılığı sorununu çözmek için kullanılabilir. Çalışmada kullanılan verilerin zaman serisi boyutunun sınırlı olması, uzun dönemli eğilimlerin ve yapısal değişikliklerin analiz edilmesini zorlaştırmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda, daha uzun bir zaman dilimini kapsayan veri setleri kullanılarak, dış ticaretin uzun vadeli dinamikleri daha iyi anlaşılabilir. Bu sınırlılıklara rağmen, çalışmanın bulguları, BRICS+ ülkelerinin dış ticaret performansını artırmak için önemli ipuçları sunmaktadır. Gelecekte yapılacak çalışmalar, bu sınırlılıkları aşarak, daha kapsamlı ve derinlemesine analizler sunabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu doktora tezi, BRICS+ ülkeleri özelinde politik istikrar, doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) ve uluslararası ticaret arasındaki çok boyutlu ilişkileri ampirik olarak incelemeyi amaçlamıştır. 2005-2022 dönemini kapsayan panel veri analizi, söz konusu ekonomilerde dış ticaretin gayri safi yurtiçi hasıla içerisindeki payını (XMGDP) belirleyen temel dinamikleri ortaya koymak üzere yedi farklı ekonometrik model üzerinden gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçları, literatürde sıklıkla vurgulandığı üzere, makroekonomik değişkenlerin kurumsal göstergelere kıyasla dış ticaret performansı üzerinde daha belirleyici ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle yabancı doğrudan yatırımlar (FDI) ve enflasyon (INF) değişkenleri, modellerin tamamında dış ticareti pozitif yönde ve kayda değer ölçüde etkileyen faktörler olarak öne çıkmıştır.

Yabancı doğrudan yatırımların dış ticaret üzerindeki pozitif ve anlamlı etkisi, bu çalışmanın en temel bulgularından birini oluşturmaktadır. Bu sonuç, teorik literatürde DYY'lerin ev sahibi ülkelere yalnızca sermaye girdisi sağlamakla kalmayıp aynı zamanda teknoloji transferi, yönetim bilgisi, uluslararası pazarlara erişim imkanı ve küresel değer zincirlerine entegrasyon gibi önemli dışsallıklar sunduğu yönündeki hakim görüşü BRICS+ ülkeleri bağlamında da destekler niteliktedir. Yatırımcılar için öngörülebilir ve istikrarlı bir ortam sunan ülkeler, bu sayede sadece daha fazla doğrudan yatırım çekmekle kalmaz, aynı zamanda bu yatırımlar vasıtasıyla ihracat kapasitelerini artırarak ekonomilerini dışa açma ve çeşitlendirme fırsatı bulurlar. Çalışmanın bulguları, BRICS+ ülkelerinin de bu süreçten nemalandığını ve yabancı sermaye girişlerinin ticaret hacimlerini genişletmede kritik bir katalizör işlevi gördüğünü ortaya koymaktadır.

Bir diğer dikkat çekici bulgu ise enflasyonun (INF) dış ticaret üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olmasıdır. Bu durum, ilk bakışta sezgisel olmayan bir sonuç gibi görünse de, iktisat teorisinde "devalüasyon" veya "rekabetçi değer kaybı" olarak adlandırılan olguyla açıklanabilir. Yüksek enflasyon, genellikle yerel para biriminin reel değer kaybına (değersizleşmesine) yol açar. Ulusal paranın değer kaybetmesi, ihraç edilen malların uluslararası piyasalarda göreli olarak daha ucuza satılmasına imkan tanıyarak ihracatı teşvik eder. Benzer şekilde, ithal malların yerel para cinsinden maliyetleri artacağından, iç piyasada ithal ikameci üretimin önünü açabilir. Dolayısıyla, kısa ve orta vadede yüksek enflasyon, BRICS+ gibi gelişmekte olan ekonomilerde ticaret dengesi üzerinde olumlu bir etki yaratabilir. Ancak, bu durumun sürdürülebilir bir büyüme stratejisi olmadığı açıktır. Kontrolsüz enflasyon, makroekonomik istikrarsızlığa, yatırım ortamının bozulmasına, gelir dağılımının adaletsizleşmesine ve nihayetinde uzun vadede hem üretim kapasitesinin hem de ülkenin

uluslararası rekabet gücünün aşınmasına neden olur. Bu nedenle, enflasyonun pozitif etkisi, geçici ve istikrarsızlık kaynaklı bir durum olarak yorumlanmalıdır.

Çalışmanın bir diğer önemli sonucu, Dünya Yönetişim Göstergeleri (WGI) kapsamında ölçülen kurumsal kalite değişkenlerinin (Politik İstikrar -PS, Hesap Verebilirlik -CC, Hükümet Etkinliği -GE, Hukukun Üstünlüğü -RL, Düzenleyici Kalite -RQ ve Yolsuzlukla Mücadele -VA) analiz edilen modellerde XMGDP üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmamasıdır. Bu bulgu, sağlam kurumların ekonomik performans ve ticaret için hayati öneme sahip olduğu yönündeki yaygın teorik kabul ile tezat oluşturmakta ve BRICS+ ülkelerine dair önemli bir gerçeği işaret etmektedir: Söz konusu ülkelerdeki kurumsal yapılar, henüz olgunluk seviyesine ulaşmamıştır ve mevcut haliyle dış ticaretin büyümesini doğrudan ve ölçülebilir şekilde tetikleyecek kadar güçlü değildir. Bu durum, bu ekonomilerin büyüme dinamiklerinin halen daha çok makroekonomik istikrar, sermaye birikimi ve kaynak aktarımı gibi geleneksel faktörlere dayandığını göstermektedir. Kurumsal zayıflıklar, yolsuzluk, şeffaflık eksikliği ve hukuki belirsizlikler, yatırım ve ticaretin önündeki "gürültü" olarak varlığını sürdürmekte, ancak analiz edilen dönem itibarıyla tek başına belirleyici bir engel teşkil edecek düzeye ulaşmamış görünmektedir. Bu, kurumsal kalitenin önemsiz olduğu anlamına gelmez; aksine, mevcut büyümenin kurumsal bir temelden yoksun olduğuna ve sürdürülebilirliği için acilen bu alanda köklü reformlara ihtiyaç duyulduğuna işaret eder.

Elde edilen bu bulgular ışığında, çalışmanın politika yapıcılar ve gelecek araştırmacılar için önemli çıkarımları bulunmaktadır. Politika yapıcılar açısından en kritik öncelik, yabancı doğrudan yatırımları çekmeye ve bu yatırımların olumlu dışsallıklarından azami ölçüde faydalanmaya devam etmek olmalıdır. Bunun için yatırım ortamını iyileştirici, hukuki altyapıyı güçlendirici, vergi sistemlerini basitleştirici ve yatırımcılara yönelik şeffaf, öngörülebilir ve istikrarlı bir ortam sunucu politikaların kararlılıkla uygulanması elzemdir. Ancak, DYY'yi teşvik politikaları, enflasyonun kısa vadeli olumlu etkisine güvenmekten kaçınmalıdır. Merkez bankalarının bağımsızlığının korunması, enflasyon hedeflemesi gibi modern para politikası rejimlerine bağlı kalınması ve fiyat istikrarının sağlanması, orta ve uzun vadede sağlıklı bir ticaret ve büyüme performansının olmazsa olmazıdır. Enflasyonun yarattığı suni rekabet avantajına bel bağlamak, ülkeyi yapısal reformlardan uzaklaştırarak kırılgan bir büyüme sarmalına hapsedebilir.

Belki de en acil ve zorlu politika önerisi, kurumsal yapıların güçlendirilmesi alanındadır. Çalışmanın bulguları, mevcut kurumsal kalitenin yetersiz kaldığını göstermektedir. Bu nedenle, yolsuzlukla etkin mücadele, hukukun üstünlüğünün tesis edilmesi, kamu yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması, düzenleyici çerçevelerin iyileştirilmesi ve siyasi istikrarın

sağlanmasına yönelik kapsamlı reformlar hayata geçirilmelidir. Güçlü kurumlar, sadece yabancı yatırımcılar için değil, aynı zamanda yerel girişimciler için de güven ortamı yaratarak, hem DYY'yi hem de yerel sermaye birikimini ve inovasyonu teşvik edecek, böylece dış ticaretin niteliğini ve katma değerini artıracaktır. Bu reformlar, ekonomik büyümeyi makroekonomik göstergelerin ötesine taşıyarak onu sürdürülebilir, kapsayıcı ve kurumsal bir temele oturtmanın anahtarıdır.

Gelecekte yapılacak akademik çalışmalar için ise bu tez birkaç önemli yol haritası çizmektedir. İlk olarak, kurumsal göstergelerin neden beklenen etkiyi göstermediği daha derinlemesine incelenmelidir. Nitel araştırma yöntemleri (vaka çalışmaları, derinlemesine mülakatlar, politika analizleri) kullanılarak, BRICS+ ülkelerindeki kurumsal tıkanıklıkların ve yönetişim zaaflarının arka planındaki sosyolojik, politik ve tarihsel nedenler araştırılabilir. İkinci olarak, analizler daha geniş bir ülke grubunu (örneğin tüm gelişmekte olan ülkeler veya farklı bölgesel gruplar) ve daha uzun bir zaman dilimini kapsayacak şekilde genişletilebilir. Bu, bulguların genellenebilirliğini test etmeye yardımcı olacaktır. Üçüncü olarak, ekonometrik metodoloji daha da geliştirilebilir. Dinamik panel veri modelleri (GMM tahmincileri gibi), nedensellik testleri ve yapısal kırılmaların dikkate alındığı modeller, değişkenler arasındaki ilişkileri daha net ve güvenilir bir şekilde ortaya koyabilir. Son olarak, dijitalleşmenin, finansal gelişmişliğin, enerji verimliliğinin ve insani gelişmişlik endekslerinin dış ticarete etkisi gibi güncel ve önemli konular, gelecek çalışmaların odağına alınarak, dış ticareti belirleyen faktörlere dair anlayışımız zenginleştirilebilir.

Sonuç olarak, bu tez, BRICS+ ülkelerinde dış ticaretin itici gücünün halen ağırlıklı olarak yabancı sermaye hareketleri ve makroekonomik koşullar olduğunu ortaya koymuştur. Ancak, sürdürülebilir ve dirençli bir ekonomik yapı inşa etmek için, bu ülkelerin büyüme paradigmasını kurumsal kalitenin ve yönetişimin merkezde olduğu bir modele doğru evriltmeleri gerekmektedir. Bu dönüşüm, sadece ticaret hacmini değil, aynı zamanda ekonomik kalkınmanın niteliğini ve refahın geniş kitlelere yayılmasını da garantileyecek en önemli unsurdur.

KAYNAKÇA

Adebayo, T., Akadırı, S., Akanni, E., & Sadiq-Bamgbopa, Y. (2022). Does political risk drive environmental degradation in brics countries? evidence from method of moments quantile regression. Environmental Science and Pollution Research, 29(21), 32287-32297. https://doi.org/10.1007/s11356-022-20002-w

Agbloyor, E., Gyeke-Dako, A., Kuipo, R., & Abor, J. (2016). Foreign direct investment and economic growth in ssa: the role of institutions. Thunderbird International Business Review, 58(5), 479-497. https://doi.org/10.1002/tie.21791

Adams, S. (2009). Foreign direct investment, domestic investment, and economic growth in Sub-Saharan Africa. Journal of policy modeling, 31(6), 939-949.

Adediran, A. (2019). Foreign direct investment and sustainable development in nigerian aviation. Australasian Review of African Studies, 40(2), 119-133. https://doi.org/10.22160/22035184/aras-2019-40-2/119-133

Aköz, S. (2018). Politika Kavramının Siyaset Kavramı Yerine Kullanılması ve Bilimsellik Tartışmaları Bağlamında Devlet Olgusuyla İlişkisi. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(5), 160-180.

Akkoç, G. K., Akkoç, U. & Yücel, Ö. F. (2018). BRICS-T Ülkelerinde Toplam Faktör Verimliliği ve Teknoloji Transferi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (21), 101-118.

Alper, A.E. (2018). BRICS-T ülkelerinde politik istikrar ve ekonomik performans ilişkisi üzerine bir analiz. Business and Economics Research Journal. Volume 9, Number 1 2018, pp. 49- 56.

Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S., Sayek, S., (2010). Does foreign direct investment promote growth? Exploring the role of financial markets on linkages. Journal of Development Economics 61, 242– 256.

Arslan, Ü., (2011) Siyasi İstikrarsızlık ve Ekonomik Performans: Türkiye Örneği, Ege Akademik Bakış, cilt 11, sayı 1,s73-80

Arslan, K. ve Furtana, T. E. (2020). Political risk and Turkey 2002-2019. International Journal of Commerce and Finance, 6(2), 218-225.

Azman-Saini, W.N.W., Baharumshah, A.Z., and Law, S.H., (2010). Foreign direct investment, economic freedom and economic growth: International evidence. Economic Modelling 27, 1079-1089.

Ajagbe, S., Abdul, F., & Bamidele, A. (2018). The impact of foreign direct investment on the development of nigeria economy (1981-2015).. Advances in Multidisciplinary & Scientific Research Journal Publication, 4(3), 65-73. https://doi.org/10.22624/aims/v4n3p8

Agrawal, G. (2015). Foreign direct investment and economic growth in brics economies: a panel data analysis. Journal of Economics Business and Management, 3(4), 421-424. https://doi.org/10.7763/joebm.2015.v3.221

Al-Jafari, M. (2018). Determinants of economic growth in brics countries: a panel data analysis approach. International Journal of Accounting and Financial Reporting, 8(3), 29. https://doi.org/10.5296/ijafr.v8i3.13372

Arif, I., Khan, L., & Waqar, S. (2020). Does corruption sand or grease the wheels? a case of brics countries. Global Business Review, 24(6), 1468-1481. https://doi.org/10.1177/0972150920927370

Alcalá, F. and Sánchez, F. (2021). Calibrating the economic impact of a deficit in the institutional quality of government: the case of spain. Siyasal Journal Political Sciences, 30(1), 1-21. https://doi.org/10.26650/siyasal.2021.30.1.874475

Apaza, C. (2009). Measuring governance and corruption through the Worldwide governance indicators: critiques, responses, and ongoing scholarly discussion. Ps Political Science & Politics, 42(1), 139-143. https://doi.org/10.1017/s1049096509090106

Asadnabizadeh, M. (2022). Critical findings of the sixth assessment report (ar6) of working group i of the intergovernmental panel on climate change (ipcc) for global climate change policymaking a summary for policymakers (spm) analysis. International Journal of Climate Change Strategies and Management, 15(5), 652-670. https://doi.org/10.1108/ijccsm-04-2022-0049

Adhikari, P., Byanjankar, R., Subba, S., Bhatta, S., & Shrestha, P. (2024). What drives the foreign investment in nepal? investors' perception analysis. Asian-Pacific Economic Literature, 38(2), 102-122. https://doi.org/10.1111/apel.12421

Albino-Pimentel, J., Dussauge, P., & Shaver, J. (2018). Firm non-market capabilities and the effect of supranational institutional safeguards on the location choice of international investments. Strategic Management Journal, 39(10), 2770-2793. https://doi.org/10.1002/smj.2927

Anwar, Z., Sabir, R., & Fragaki, M. (2023). The nexus of terrorism, electricity load shedding, political instability and fpi: an empirical evidence of pakistan. International Journal of

Management Research and Emerging Sciences, 13(1). https://doi.org/10.56536/ijmres.v13i1.272

Álvarez, I., Rodríguez-Rosa, M., & Vicente-Galindo, P. (2021). Are worldwide governance indicators stable or do they change over time? a comparative study using multivariate analysis. Mathematics, 9(24), 3257. https://doi.org/10.3390/math9243257

Álvarez, I., Rodríguez-Rosa, M., & Vicente-Galindo, P. (2021). Are worldwide governance indicators stable or do they change over time? a comparative study using multivariate analysis. Mathematics, 9(24), 3257. https://doi.org/10.3390/math9243257

Akyol, H. (2020). Turizm faaliyetleri ve ekonomik büyüme ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkinin incelenmesi: gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler örneği. Journal of Humanities and Tourism Research (Online), 10(10-4), 966-977. https://doi.org/10.14230/johut908

Abdeldayem, F. and Kswat, S. (2024). Brics expansion in the news coverage of member countries: a political economy perspective. Journal of Humanities and Applied Social Sciences, 7(1), 18-37. https://doi.org/10.1108/jhass-12-2023-0167

Ajide, K. and Raheem, I. (2016). The institutional quality impact on remittances in the ecowas sub-region. African Development Review, 28(4), 462-481. https://doi.org/10.1111/1467-8268.12224

Akkuş, Ö. (2017). Ekonomik politika belirsizliği ve politik istikrarsızlığın büyüme üzerindeki etkisi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(3), 27-42. https://doi.org/10.18037/ausbd.417272

Alesina, A., izler, S., Roubini, N., & Swagel, P. (1996). Political instability and economic growth. Journal of Economic Growth, 1(2), 189-211. https://doi.org/10.1007/bf00138862

Bayar, İ. (2023). Yeni sanayileşen ülkelerde ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümeye etkisinin panel ekonometrik analizi. Bingöl Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. https://doi.org/10.33399/biibfad.1252989

Bayramoğlu, A. and Yurtkur, A. (2016). Türkiye'de karbon emisyonu ve ekonomik büyüme ilişkisi: doğrusal olmayan eşbütünleşme analizi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31-46. https://doi.org/10.11616/basbed.vi.455402

Bilan, Y., Raišienė, A., Vasilyeva, T., Lyulyov, O., & Pimonenko, T. (2019). Untitled. Public Policy and Administration. https://doi.org/10.13165/vpa-19-18-2-05

Bengoa, M., and Sanchez-Robles, B., (2003). Foreign direct investment, economic freedom and growth: New evidence from Latin America. European Journal of Political Economy 19(3), 529-545.

Biçen, Ö. F. (2020). Politik istikrar ekonomik büyümeyi sağlamada yeterli bir faktör müdür? BRICST ülkeleri üzerine bir inceleme. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 23(43), 119-139. https://doi.org/10.31795/baunsobed.687382

Blomström, M. (1991), "Host Country Benefits of Foreign Investment", CEPR Discussion Paper, 3615.

Boitier, V. (2021). Growth and ideas in a perfectly competitive world: a complement. Economics and Business Letters, 10(2), 157-163. https://doi.org/10.17811/ebl.10.2.2021.157-163

Borenzstein, E. and J. de Gregorio (1995), "How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth", NBER Working Paper No. 5057

Bose, S. and Kohli, B. (2018). Study of fdi trends and patterns in brics economies during the period 1990–2015. Emerging Economy Studies, 4(1), 78-101. https://doi.org/10.1177/2394901518769225

Brosig, M. (2021). Has brics lost its appeal? the foreign policy value added of the group. International Politics, 61(1), 106-124. https://doi.org/10.1057/s41311-021-00327-y

Bayrakdaroğlu, A. and Kaya, B. (2021). Brics-t ülkelerinde borsa endeksi ile piyasa oynaklik-korku endeksi arasindaki ilişkinin panel veri analizi ile test edilmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 20(77), 313-328. https://doi.org/10.17755/esosder.711955

Bayramoğlu, A. and Yurtkur, A. (2016). Türkiye'de karbon emisyonu ve ekonomik büyüme ilişkisi: doğrusal olmayan eşbütünleşme analizi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 31-46. https://doi.org/10.11616/basbed.vi.455402

Bertrand, O., Betschinger, M., & Settles, A. (2016). The relevance of political affinity for the initial acquisition premium in cross-border acquisitions. Strategic Management Journal, 37(10), 2071-2091. https://doi.org/10.1002/smj.2438

Bhatti, M. and Khan, R. (2023). Human capital, political instability, foreign direct investment, infrastructure and economic growth: heterogeneous causal linkages. Annals of Social Sciences and Perspective, 4(1), 231-257. https://doi.org/10.52700/assap.v4i1.287

Baber, G. (2014). The role and responsibility of credit rating agencies in promoting soundness and integrity. Journal of Money Laundering Control, 17(1), 34-49. https://doi.org/10.1108/jmlc-09-2013-0031

Bhattacharya, S. and Sharma, D. (2019). Do environment, social and governance performance impact credit ratings: a study from india. International Journal of Ethics and Systems, 35(3), 466-484. https://doi.org/10.1108/ijoes-09-2018-0130

Caceres, A., Ramos, E., & Ramos-Meza, C. (2024). Moderating the effect of the multidimensional poverty index on the relationship between sustainable governance indicators and worldwide governance indicators. Sustainability, 16(7), 2855. https://doi.org/10.3390/su16072855

Cesaroni, T. (2015). Procyclicality of credit rating systems: how to manage it. Journal of Economics and Business, 82, 62-83. https://doi.org/10.1016/j.jeconbus.2015.09.001

Croissant, A. and Pelke, L. (2022). Measuring policy performance, democracy, and governance capacities: a conceptual and methodological assessment of the sustainable governance indicators (sgi). European Policy Analysis, 8(2), 136-159. https://doi.org/10.1002/epa2.1141

Canbay, Ş. and Kırca, M. (2020). The impact of foreign direct investment on unemployment in turkey: 1991-2016 period. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 11(26), 154-163. https://doi.org/10.21076/vizyoner.657256

Cunda, G. and Hatırlı, S. (2019). The effect of foreign direct investments on export product diversification in turkey. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(30), 867-885. https://doi.org/10.20875/makusobed.633945

Choy, L. (2013). A study of political stability in malaysia: a study about national civilian perception. Iosr Journal of Humanities and Social Science, 8(4), 92-146. https://doi.org/10.9790/0837-08492146

Crespo, N., and Fontoura, M., (2007). Determinant Factors of FDI Spillovers: What Do We Really Know? World Development 35, 410– 425.

Çatalbaş, N. (2014). Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi sürecinde orta asya ülkelerinin yaklaşımları. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(1). https://doi.org/10.18037/ausbd.80105

Çetin, M., Can, A., & Kapçak, S. (2023). Ticari dışa açıklık-ekonomik büyüme ilişkisi üzerine bir analiz: türkiye için ampirik bir kanıt. Sosyal Bilimler Metinleri, 2023(1), 61-73. https://doi.org/10.56337/sbm.1173051

ÇETİN, İ. (2018). Debt targeting regime and macroeconomic performance. Yönetim Ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 16(2), 41-57. https://doi.org/10.11611/yead.378741

Çelik, H., Yılmaz, H., & ERDEMLİ, M. (2020). Doğrudan yabanci yatirimlarin diş ticaret üzerindeki etkisi: g8 ülkeleri için ampirik bir uygulama. Finans Ekonomi Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(3), 369-376. https://doi.org/10.29106/fesa.713077

Demirgüç-Kunt, A., Klapper, L., & Prasad, N. (2017). Measuring the effectiveness of service delivery: delivery of government provided goods and services in india.. https://doi.org/10.1596/1813-9450-8207

Doh, S. (2013). Social capital, economic development, and the quality of government: how interaction between social capital and economic development affects the quality of government. Public Administration, 92(1), 104-124. https://doi.org/10.1111/padm.12041

Evans, O. (2022). Ict and the provision of social services in low-income countries: the moderating role of institutional quality. Journal of Enterprising Communities People and Places in the Global Economy, 17(4), 875-899. https://doi.org/10.1108/jec-07-2021-0094

Freitag, L. (2015). Procyclicality and path dependence of sovereign credit ratings: the example of europe. Economic Notes, 44(2), 309-332. https://doi.org/10.1111/ecno.12032

Hassan, M., Bukhari, S., & Arshed, N. (2019). Competitiveness, governance and globalization: what matters for poverty alleviation?. Environment Development and Sustainability, 22(4), 3491-3518. https://doi.org/10.1007/s10668-019-00355-y

Haug, N., Geyrhofer, L., Londei, A., Dervić, E., Desvars-Larrive, A., Loreto, V., … & Klimek, P. (2020). Ranking the effectiveness of worldwide covid-19 government interventions. Nature Human Behaviour, 4(12), 1303-1312. https://doi.org/10.1038/s41562-020-01009-0

Ho, A. and Im, T. (2013). Challenges in building effective and competitive government in developing countries. The American Review of Public Administration, 45(3), 263-280. https://doi.org/10.1177/0275074013501856

Kabongo, W. and Mbonigaba, J. (2024). Effectiveness of public health spending: investigating the moderating role of governance using partial least squares structural equation modelling (pls-sem). Health Research Policy and Systems, 22(1). https://doi.org/10.1186/s12961-024-01159-x

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The worldwide governance indicators: methodology and analytical issues. Hague Journal on the Rule of Law, 3(02), 220-246. https://doi.org/10.1017/s1876404511200046

Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The worldwide governance indicators: methodology and analytical issues. Hague Journal on the Rule of Law, 3(02), 220-246. https://doi.org/10.1017/s1876404511200046

Khadka, J. (2021). Effect of governance on educational performance in nepal. Journal of Education and Research, 11(1), 97-114. https://doi.org/10.51474/jer.v11i1.502

Khaltar, O. (2023). Tax evasion and governance quality: the moderating role of adopting open government. International Review of Administrative Sciences, 90(1), 276-294. https://doi.org/10.1177/00208523231197317

Kim, S. and Wang, J. (2019). Does quality of government matter in public health?: comparing the role of quality and quantity of government at the national level. Sustainability, 11(11), 3229. https://doi.org/10.3390/su11113229

Langbein, L. and Knack, S. (2008). The worldwide governance indicators and tautology: causally related separable concepts, indicators of a common cause, or both?.. https://doi.org/10.1596/1813-9450-4669

Lobonţ, O., Vătavu, S., Glonț, O., & Mihit, L. (2019). Quality of government and well-being: assessing the gap in european countries. Zagreb International Review of Economics and Business, 22(s1), 69-82. https://doi.org/10.2478/zireb-2019-0005

Marino, P., Soares, R., Luca, M., & Vasconcelos, A. (2016). Indicadores de governança mundial e sua relação com os indicadores socioeconômicos dos países do brics. Revista De Administração Pública, 50(5), 721-744. https://doi.org/10.1590/0034-7612144359

Ngatsi, E. (2023). Effect of sanitary and phytosanitary measures on cocoa exports : does the quality of governance matter ?.. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-3477258/v1

Niarachma, R., Effendi, N., & Ervani, E. (2021). The effect of governance on fdi inflows in asean. Optimum Jurnal Ekonomi Dan Pembangunan, 11(1), 44. https://doi.org/10.12928/optimum.v11i1.3620

Nurseiit, N. (2024). The impact of the form of public governance on the economy. Multidisciplinary Science Journal, 6(7), 2024086. https://doi.org/10.31893/multiscience.2024086

Olumekor, M., Mangai, M., Madumo, O., Mohiuddin, M., & Polbitsyn, S. (2024). Influences on e-governance in africa: a study of economic, political, and infrastructural dynamics. Public Administration, 103(1), 185-200. https://doi.org/10.1111/padm.13013

SARANTIS, D., Soares, D., Susar, D., & Aquaro, V. (2022). Local e-government development: results of an international survey., 391-396. https://doi.org/10.1145/3560107.3560167

Salah, M., Halbusi, H., Razali, A., Ariffin, R., & Williams, K. (2022). The swedish gamble: trust in the government and self-efficacy in the battle to combat covid-19. Current Psychology, 42(21), 17935-17950. https://doi.org/10.1007/s12144-022-02947-w

Shang, M., Aleesa, N., & Zakari, A. (2023). Sustainable energy supplies in developing countries: does national governance matter?. Energies, 16(18), 6607. https://doi.org/10.3390/en16186607

Soysa, I. and Almås, S. (2019). Does ethnolinguistic diversity preclude good governance? a comparative study with alternative data, 1990-2015. Kyklos, 72(4), 604-636. https://doi.org/10.1111/kykl.12210

Sukarno, M. and Nurmandi, A. (2023). E-government development index impact on world governance indicator index in southeast asian countries. Journal of Contemporary Governance and Public Policy, 4(1), 97-114. https://doi.org/10.46507/jcgpp.v4i1.106

Svoboda, I., Новакова, O., Balatska, O., Karchevska, O., & Tulinov, V. (2021). Political extremism in modern democratic transformations. Cuestiones Políticas, 39(70), 504-523. https://doi.org/10.46398/cuestpol.3970.30

Tarverdi, Y., Saha, S., & Campbell, N. (2019). Governance, democracy and development. Economic Analysis and Policy, 63, 220-233. https://doi.org/10.1016/j.eap.2019.06.005

Wehrmeister, F., Crochemore-Silva, I., Barros, A., & Victora, C. (2017). Is governance, gross domestic product, inequality, population size or country surface area associated with coverage and equity of health interventions? ecological analyses of cross-sectional surveys from 80 countries. BMJ Global Health, 2(4), e000437. https://doi.org/10.1136/bmjgh-2017-000437

Yuliantini, L. and Nurmandi, A. (2023). The the impact of the e-government development index (egdi) on the worldwide governance indicator (wgi) in european union countries. Policy & Governance Review, 7(2), 140. https://doi.org/10.30589/pgr.v7i2.732

Ersin, Ö. and Süt, A. (2022). Kırılgan beşli ülkelerinde finansal gelişme ve uluslararası ticaretin büyüme üzerindeki etkileri: panel ardl analizi. Doğuş Üniversitesi Dergisi. https://doi.org/10.31671/doujournal.1010276

Gökpınar, S. (2022). Türkiye'de maliye politikalarinin ekonomik büyümeye etkisinin içsel büyüme modeli çerçevesinde analizi. Giresun Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 8(2), 273-290. https://doi.org/10.46849/guiibd.1209257

Güney, T. (2017). Türkiye ve brics ülkelerinde ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerine etkisi. International Review of Economics and Management, 20-30. https://doi.org/10.18825/iremjournal.315949

Sarıhan, A. And Bayır, M. (2023). İthalatta korumacılığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: panel ardl yaklaşımı. International Journal of Social Inquiry, 16(1), 189-205. https://doi.org/10.37093/ijsi.1205905

Sucu, M. (2017). The relationship between economic freedom with economic growth and development in emerging market economies: a panel data analysis. Bulletin of Economic Theory and Analysis, 2(2), 135-167. https://doi.org/10.25229/beta.292109

Taştemel, G. And Balkan, İ. (2024). Analysis of the relationship between foreign trade and economic growth in d-8 countries. Fiscaoeconomia, 8(1), 169-188. https://doi.org/10.25295/fsecon.1378025

Ustaoğlu, E. (2021). Yabanci yatirim, finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi. International Journal of Management Economics and Business. https://doi.org/10.17130/ijmeb.840733

Yağış, O. (2024). Ekonomik politika belirsizliği ve dış ticaret ilişkisi: g-7 ülkeleri örneği. Uluslararası Beşeri Bilimler Ve Eğitim Dergisi, 10(21), 75-91. https://doi.org/10.59304/ijhe.1430201

Erkekoğlu, H. (2016). 6. do political risks affect the foreign direct investment inflows to host countries. Pressacademia, 5(2), 218-218. https://doi.org/10.17261/pressacademia.2016219263

Groznykh, R., Mariev, O., Plotnikov, S., & Фоминых, M. (2020). The role of political stability in foreign direct investment attraction: cross-country analysis. Proceedings of Cbu in Economics and Business, 1, 76-83. https://doi.org/10.12955/peb.v1.22

Han, J., Chu, X., & Li, K. (2014). China’s odi motivations, political risk, institutional distance and location choice. Theoretical Economics Letters, 04(07), 540-547. https://doi.org/10.4236/tel.2014.47068

Holburn, G. and Zelner, B. (2010). Political capabilities, policy risk, and international investment strategy: evidence from the global electric power generation industry. Strategic Management Journal, 31(12), 1290-1315. https://doi.org/10.1002/smj.860

Kiptoo, J. (2024). The influence of political stability on foreign direct investment (fdi). International Journal of Developing Country Studies, 6(1), 74-86. https://doi.org/10.47941/ijdcs.2165

Krifa-Schneider, H. and Matei, I. (2010). Business climate, political risk and fdi in developing countries: evidence from panel data. International Journal of Economics and Finance, 2(5). https://doi.org/10.5539/ijef.v2n5p54

Liu, L., Shu, H., & Wei, K. (2017). The impacts of political uncertainty on asset prices: evidence from the bo scandal in china. Journal of Financial Economics, 125(2), 286-310. https://doi.org/10.1016/j.jfineco.2017.05.011

Lu, K. and Biglaiser, G. (2019). The politics of chinese foreign direct investment in the usa. Journal of Asian and African Studies, 55(2), 254-272. https://doi.org/10.1177/0021909619874816

Nkechi, O., Ogbonna, A., Romanus, U., & Theresa, U. (2024). Political turbulence and its impact on foreign direct investment inflows in some selected african countries. International Journal of Current Science Research and Review, 07(11). https://doi.org/10.47191/ijcsrr/v7-i11-08

Vasilyeva, R. and Mariev, O. (2021). Determinants of foreign direct investment in developed and developing countries: impact of political stability. Economy of Region, 17(4), 1390-1404. https://doi.org/10.17059/ekon.reg.2021-4-24

Yu, M. and Wang, N. (2023). The influence of geopolitical risk on international direct investment and its countermeasures. Sustainability, 15(3), 2522. https://doi.org/10.3390/su15032522

Freckleton, M., Wright, A., & Craigwell, R. (2012). Economic growth, foreign direct investment and corruption in developed and developing countries. Journal of Economic Studies, 39(6), 639-652. https://doi.org/10.1108/01443581211274593

Indrasari, D., Soelistyo, A., & Anjaningrum, W. (2024). Determinants of indonesia's trade balance : a vecm model approach. Jurnal Ilmiah Bisnis Dan Ekonomi Asia, 18(2), 193-204. https://doi.org/10.32815/jibeka.v18i2.2012

Jankovic, E. and Yatrakis, P. (2011). The financial setting for fdi inflows into the czech republic and slovakia. International Business Research, 4(3). https://doi.org/10.5539/ibr.v4n3p45

Jiang, Y. (2023). Research on measurement of intra-industry trade level and influencing factors between china and regional comprehensive economic partnership member countries. International Journal of Business Studies and Innovation, 3(1), 19-30. https://doi.org/10.35745/ijbsi2023v03.01.0002

Jakovljević, M., Timofeyev, Y., Ekkert, N., Fedorova, J., Skvirskaya, G., Bolevich, S., … & Reshetnikov, V. (2019). The impact of health expenditures on public health in brics nations. Journal of Sport and Health Science, 8(6), 516-519. https://doi.org/10.1016/j.jshs.2019.09.002

Kayani, U., Nasim, I., Aysan, A., Bashir, F., & Iqbal, U. (2023). Emerging trends of carbon emissions and foreign direct investment: accounting for ecological footprints, renewable energy, globalization, and technological innovations in brics. Environmental Science and Pollution Research, 31(29), 41586-41599. https://doi.org/10.1007/s11356-023-31495-4

Kechagia, P. and Metaxas, T. (2022). Fdi and institutions in bric and civets countries: an empirical investigation. Economies, 10(4), 77. https://doi.org/10.3390/economies10040077

Kozlova, A. and Miečinskienė, A. (2016). The research on interface between lithuanian direct investment abroad and foreign trade flows. Business Management and Education, 14(1), 136-151. https://doi.org/10.3846/bme.2016.321

Mayoshi, R. (2021). The impact of economic growth, foreign direct investment, urbanization and trade openness on co₂ emissions in sri lanka. Wayamba Journal of Management, 12(1), 244. https://doi.org/10.4038/wjm.v12i1.7523

Pegkas, P. (2015). The impact of fdi on economic growth in eurozone countries. The Journal of Economic Asymmetries, 12(2), 124-132. https://doi.org/10.1016/j.jeca.2015.05.001

Ren, Y., Z, L., Wang, Y., & Zhang, T. (2020). Development and prospect of food security cooperation in the brics countries. Sustainability, 12(5), 2125. https://doi.org/10.3390/su12052125

Santanu, I. and Wardani, K. (2023). How the american dollar exchange effect on foreign direct investment and trade balance?. International Journal of Business Economics & Management, 6(1), 88-92. https://doi.org/10.21744/ijbem.v6n1.2129

Shafi, K. and Hua, L. (2014). Oil prices fluctuations & its impact on russians economy; an exchange rate exposure. Asian Journal of Economic Modelling, 2(4), 169-177. https://doi.org/10.18488/journal.8.2014.24.169.177

Tabash, M., Farooq, U., & Issa, S. (2024). Bric in flux: understanding the influence of energy policy uncertainty on foreign direct investment flows. Opec Energy Review, 48(4), 246-260. https://doi.org/10.1111/opec.12311

Tsaurai, K. (2023). Foreign direct investment-growth nexus in brics: how relevant are the absorption capacities?. Scientific Annals of Economics and Business, 70(1), 41-55. https://doi.org/10.47743/saeb-2023-0006

Tùng, L. (2019). Does foreign direct investment really support private investment in an emerging economy? an empirical evidence in vietnam. Montenegrin Journal of Economics, 15(1), 7-20. https://doi.org/10.14254/1800-5845/2019.15-1.1

Țigănașu, R., Pascariu, G., & Lupu, D. (2022). Competitiveness, fiscal policy and corruption: evidence from central and eastern european countries. Oeconomia Copernicana, 13(3), 667-698. https://doi.org/10.24136/oc.2022.020

Yusuf, I. and Aras, O. (2023). The impact of foreign direct investment on international trade in the ecowas region. JOMEINO, 61-76. https://doi.org/10.31039/jomeino.2023.7.2.4

Yıldırım, M., Destek, M., & Manga, M. (2024). Foreign investments and load capacity factor in brics: the moderating role of environmental policy stringency. Environmental Science and Pollution Research, 31(7), 11228-11242. https://doi.org/10.1007/s11356-023-31814-9

İnançlı, S. and Torusdağ, M. (2022). The relationship between defence expenditure, trade openness and foreign direct investments: the case of brics and mint countries. JESD. https://doi.org/10.7176/jesd/13-4-01

Dilek, Ş., İstikbal, D. & Yanartaş M. (2018). Küresel Ekonomide Yeni Bir Güç Odağı: "BRICS". Seta Yayınları.

Downs, A. (1957). An economic theory of democracy. New York: Harper and Row.

Grubel, H. And Lloyd, P. (1975). Intra-industry Trade. London: McMillan.

Guo, G. and Li, S. (2023). A dynamic analysis of a monopolist's efforts for improving product quality and process innovation with reference price effects under linear demand. Managerial and Decision Economics, 44(4), 2328-2345. https://doi.org/10.1002/mde.3820

Eaton, J. and A. Tamura (1994), "Bilateralism and Regionalism in Japanese and US Trade and Direct Foreign Investment Patterns", NBER Working Paper No. 4758.

Firmansyah, M. (2023). The role of gdp per capita, economic freedom index and population growth to political stability in southeast asian countries. SARPASS, 2(2), 97-117. https://doi.org/10.15642/sarpass.2023.2.2.97-117

Haberler, G. (1933). The Theory of International Trade. London: George Allen and Unwin.

Hess, A., Campos, C., & Moloi, T. (2019). Assessing the resilience of brazil, russia, india, china and south africa economies following the global financial crisis. Acta Commercii, 19(1). https://doi.org/10.4102/ac.v19i1.659

Kapuria-Foreman V., (2007). Economic Freedom and Foreign Direct Investment in Developing Countries. The Journal of Developing Areas 41 (1), 143-154.

Kenen, P.B. (1965). Nature, Capital and Trade. Journal of Political Economy, 73(5), 437-460.
Keesing, D.B. (1965). Labor Skills and International Trade: Evaluating Many Trade Flows with a Single Measuring Device. Review of Economics and Statistic, 47(3), 287-294.

Kızılkaya, O. (2017). Effect of corruption on FDI in Transition Economies: evidence from causality analysis. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi, (19), 25-42.

Krugman, P. (1979). Increasing Returns, Monopolistic Competition and International Trade. Journal of International Economics, 9(4), 469-479.

Krugman, P. (1991). Increasing Returns and Economic Geography. Journal of Political Economy, 99(3), 483-499.

Leontief, W. (1953). Domestic Production and Foreign Trade: The American Capital Position Re-examined. Economia Internazionale, 97(4), 332-349

Martínez, V., Bengoa, M., & Sánchez-Robles, B. (2012). Foreign direct investment and trade: complements or substitutes? empirical evidence for the european union. Technology and Investment, 03(02), 105-112. https://doi.org/10.4236/ti.2012.32013

Mill J.S. (1909). Principles of Political Economy, with some of their Applications to Social Philosophy. London: Longmans, Green and Co.

Mondal, D. (2013). Public good provision under monopolistic competition. Journal of Public Economic Theory, 15(3), 378-396. https://doi.org/10.1111/jpet.12029

OECD (1997), "How Foreign Direct investment Affects International Trade and Competitiveness: An Empirical Assessment", DSTI/EAS/IND/SWP(97)15, Working Party No. 9 on Industrial Statistics.

OECD (1998), "Trade Competition and Foreign Direct Investment. A New Assessment", DSTI/EAS/IND/SWP(98)9, Statistical Working Party of the Industry Committee.

Ohlin, B. (1933). Interregional and International Trade. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Pain, N. and K. Wakelin (1998), "Export Performance and the Role of Foreign Direct Investment", NIESR Discussion Paper, 131.

Posner, M.V. (1961). International Trade and Technical Change. (Ed.: Lamberton, D.M.). Economics of Innovation and Knowledge. London: Penguin Modern Economics.

Ricardo D. (1821). On the Principles of Political Economy and Taxation. 3rd Ed. London: John Murray.

Rybczynski, T. (1955). Factor Endowments and Relative Commodity Prices. Economica, New Series, 22(88), 336- 341.

Singh, D. (2023). The role of india towards economic-growth and development of brics member countries. Asian Journal of Education and Social Studies, 40(3), 1-9. https://doi.org/10.9734/ajess/2023/v40i3873

Smith A. (1776). The Wealth of Nations. New York: The Modern Library.

Şanlısoy, S. (2017). Türkiye'de politik istikrarsızlık ile ekonomik büyüme ilişkisi: bir nedensellik analizi. bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi. 92: 85-114.

Sungur, O. (2023). Demokrasi ve politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: brics-t ülkelerinden ampirik kanıtlar (2002-2020). Sosyoekonomi, 31(58), 161-178. https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2023.04.08

TASAM, (2011) Adam Smith'in Ekonomi Düşüncesinde Politik "Devletin İşlevleri Ve Kamu Hizmetleri, https://tasam.org/tr-TR/Icerik/3163/adam_smithin_ekonomi_dusuncesinde_politik_devletin_islevleri_ve_kamu_hizmetleri, Erişim tarihi: 03.09.2024, saat:18:20

Tilzo, O. and Bykadorov, I. (2020). Monopolistic competition model with retailing. Mathematical Optimization Theory and Operations Research, 287-301. https://doi.org/10.1007/978-3-030-58657-7_24

Tülüce, N. and Doğan, İ. (2014). The impact of foreign direct investments on smes' development. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 150, 107-115. https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.09.012

Vernon, R. (1966). International Investment and International Trade in the Product Cycle. Quarterly Journal of Economics, 80(2), 190-207.

Voica, M., Panait, M., Hysa, E., Çela, A., & Manta, O. (2021). Foreign direct investment and trade—between complementarity and substitution. evidence from european union countries. Journal of Risk and Financial Management, 14(11), 559. https://doi.org/10.3390/jrfm14110559

Wasnik, A. (2023). Impact of governance and financial development on foreign direct investment in brics nations. Journal of Economics and Business, 6(3). https://doi.org/10.31014/aior.1992.06.03.519

Yalçınkaya, Ö., & Kaya, V. (2017). Politik İstikrarın/İstikrarsızlığın Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkileri: Dünyanın En Büyük İlk Yirmi Ekonomisi Üzerinde Bir Uygulama 1996-2015. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 13(2), 277-298. https://doi.org/10.17130/ijmeb.2017228684

Yoshida, M., Turnbull, S., & Ota, M. (2022). Environmental offsets and production externalities under monopolistic competition. International Tax and Public Finance, 30(2), 305-325. https://doi.org/10.1007/s10797-021-09699-6

Yoshida, M. and Turnbull, S. (2021). Voluntary provision of environmental offsets under monopolistic competition. International Tax and Public Finance, 28(4), 965-994. https://doi.org/10.1007/s10797-020-09630-5

Quazi R.M., (2007). Economic Freedom and Foreign Direct Investment in East Asia. Journal of the Asia Pacific Economy 12 (3), 329-344.

Darmawan, A., Yuliawan, D., Aida, N., & Husain, F. (2024). Identifying the influence of foreign direct investment toward the asean economic community 2025. Kne Social Sciences. https://doi.org/10.18502/kss.v9i14.16090

Değirmenci, T., Ünsal, Y., & Cengiz, Y. (2024). Türkiye'de politik istikrar, ekonomik politika belirsizliği ve ekonomik büyümenin askeri harcamalar üzerindeki etkisi. Politik Ekonomik Kuram, 8(2), 370-384. https://doi.org/10.30586/pek.1422314

Fan, J., Liang, W., & Zheng, H. (2022). Government's impression management strategies, trust in government and social cohesion: an evidence from songjiang university town, china. Frontiers in Psychology, 13. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.951579

Gökpınar, S. (2022). Türkiye'de maliye politikalarinin ekonomik büyümeye etkisinin içsel büyüme modeli çerçevesinde analizi. Giresun Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 8(2), 273-290. https://doi.org/10.46849/guiibd.1209257

Himawan, A., Al-Mujaddid, T., & Suwito, S. (2024). Economic and political factors in defense strategy formulation: a brics country perspective. International Journal of Humanities Education and Social Sciences (Ijhess), 3(6). https://doi.org/10.55227/ijhess.v3i6.968

Jadhav, P. and Katti, V. (2012). Institutional and political determinants of foreign direct investment: evidence from brics economies. Poverty & Public Policy, 4(3), 49-57. https://doi.org/10.1002/pop4.5

Koca, A. (2023). The effect of transportation, construction, travel and financial services exports on economic growth: the case of türkiye. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi, 18(1), 187-209. https://doi.org/10.17153/oguiibf.1238128

Kipgen, K. and Chakrabarti, S. (2022). The politics underpinning the brics expansion. Journal of Liberty and International Affairs Institute for Research and European Studies - Bitola, 8(3), 445-458. https://doi.org/10.47305/jlia2283445k

Kiptoo, J. (2024). The influence of political stability on foreign direct investment (fdi). International Journal of Developing Country Studies, 6(1), 74-86. https://doi.org/10.47941/ijdcs.2165

Lobanova, J., Kračun, D., & Kavkler, A. (2018). Institutions as a mediator of the effect of crossborder mergers & acquisitions on domestic investment. Prague Economic Papers, 27(4), 479-493. https://doi.org/10.18267/j.pep.665

Megasari, T. and Saleh, S. (2021). Determinant of fdi inflows in oic countries. International Journal of Islamic Economics and Finance (Ijief), 4(1). https://doi.org/10.18196/ijief.v4i1.9473

Mmeri, A., Ongeri, B., & Ndolo, D. (2023). Effects of uncertainity on domestic private investments in kenya. European Scientific Journal Esj, 2. https://doi.org/10.19044/esipreprint.2.2023.p248

Mukhia, A., Shen, Q., & Zou, X. (2024). Climate governance pathway for brics in the post-paris era. Global Journal of Emerging Market Economies, 16(3), 321-339. https://doi.org/10.1177/09749101241244456

Orayo, J. and Mose, G. (2016). A comparative study on contribution of governance on economic growth countries in the east african community. International Journal of Regional Development, 3(2), 89. https://doi.org/10.5296/ijrd.v3i2.9848

Paul, J. and Jadhav, P. (2019). Institutional determinants of foreign direct investment inflows: evidence from emerging markets. International Journal of Emerging Markets, 15(2), 245-261. https://doi.org/10.1108/ijoem-11-2018-0590

Sungur, O. And Altıner, A. (2023). Demokrasi ve politik istikrarın ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: brics-t ülkelerinden ampirik kanıtlar (2002-2020). Sosyoekonomi, 31(58), 161-178. https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2023.04.08

Singh, D. (2023). The role of india towards economic-growth and development of brics member countries. Asian Journal of Education and Social Studies, 40(3), 1-9. https://doi.org/10.9734/ajess/2023/v40i3873

Taghiyev, A. (2023). The role of public policies in increasing foreign direct investments. Journal of Applied Business Taxation and Economics Research, 3(1), 96-108. https://doi.org/10.54408/jabter.v3i1.244

Tekbaş, M. (2021). The impact of economic, social and political globalization on economic growth: evidence from brics-t countries*. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 20(1), 57-71. https://doi.org/10.21547/jss.796472

Tekbaş, M. and Armutçu, B. (2023). Avrupa birliği ülkelerinde politik istikrar ve ekonomik büyüme ilişkisi (the relationship of political stability and economic growth in european union countries). Journal of Business Research - Turk. https://doi.org/10.20491/isarder.2023.1679

Tri, J. (2023). The effect of natural resources rent and institutional factors on investment inflow. QAS, 24(192). https://doi.org/10.47750/qas/24.192.25

Ustaoğlu, E. (2021). Yabanci yatirim, finansal gelişme ve ekonomik büyüme ilişkisi. International Journal of Management Economics and Business. https://doi.org/10.17130/ijmeb.840733

Uğur, B. And Çelik, O. (2023). Portföy ve doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ekonomik büyüme üzerindeki karşılaştırmalı etkisi: e-7 ülkeleri örneği. Aksaray Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 15(2), 137-148. https://doi.org/10.52791/aksarayiibd.1066194

Wang, C. and Xuehe, Z. (2024). Governance capacity, social justice, social security, and institutionalized political participation in china: a moderated mediation model. Chinese Public Administration Review, 15(3), 194-206. https://doi.org/10.1177/15396754241252978

Wasnik, A. and Sarraf, I. (2023). Impact of governance and financial development on foreign direct investment in brics nations. Journal of Economics and Business, 6(3). https://doi.org/10.31014/aior.1992.06.03.519

Wu, Y. and Zhao, Q. (2024). The social gradient of trust in government: an empirical analysis based on the 2019 wave of the chinese social survey. Chinese Journal of Sociology, 10(4), 616-638. https://doi.org/10.1177/2057150x241291302

Younis, M., Lin, X., Sharahili, Y., & Selvarathi, S. (2008). Political stability and economic growth in asia. American Journal of Applied Sciences, 5(3), 203-208. https://doi.org/10.3844/ajassp.2008.203.208

Zhou, H., Yang, L., Wang, Y., & Fan, J. (2024). Bilateral political ties and the stability of services exports. Economics of Transition and Institutional Change, 33(1), 85-113. https://doi.org/10.1111/ecot.12420

Zülfüoğlu, Ö. (2021). Savunma harcamalari ekonomik büyüme ilişkisi: oecd ülkeleri üzerine bir inceleme. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 30(2), 139-153. https://doi.org/10.35379/cusosbil.905022

Şen, S. (2020). A comprehensive overview on political budget cycles in turkey. İzmir İktisat Dergisi, 35(4), 809-828. https://doi.org/10.24988/ije.202035410

Помаза-Пономаренко, А., Леоненко, Н., Cherniahivska, V., Lehan, I., & Puzanova, G. (2023). Legal reform and change: research on legal reform processes and their impact on society. analysis of factors that facilitate or hinder legal change, including political, social, and economic factors. Journal of Law and Sustainable Development, 11(10), e1854. https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i10.1854

Ayyıldız, F. And Üzümcü, A. (2022). Doğrudan yabanci sermaye yatirimlari iktisadi büyüme ilişkisi: g-7 ülkeleri üzerine bir analiz (2000-2020). Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 22(2), 463-474. https://doi.org/10.11616/asbi.1088682

Acaravcı, S. And Şentürk, Y. (2021). Doğrudan yabancı yatırımların seçilmiş bankaların karlılığı üzerine etkileri. Uluslararası Ekonomi Ve Yenilik Dergisi, 7(1), 91-111. https://doi.org/10.20979/ueyd.868296

Akar, G. (2020). Doğrudan yabanci yatirimlar ve turizm arasindaki ilişki:türkiye örneği. Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute. https://doi.org/10.30794/pausbed.741900

Ağayev, S. (2011). İhracat ve ekonomik büyüme ilişkisi: 12 geçiş ekonomisi örneğinde panel eştümleşme ve panel nedensellik analizleri. Ege Akademik Bakis (Ege Academic Review), 11(2), 241-241. https://doi.org/10.21121/eab.2011219568

Boşgelmez, G. And Çengel, Ö. (2023). The technological design of international trade: the example of the international digital supply chain. Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 14(39), 912-929. https://doi.org/10.21076/vizyoner.1190771

Belke, M. and Özturgut, R. (2020). Doğrudan yabanci yatirimlarin ülkeye özgü belirleyicileri: yükselen piyasa ekonomileri için panel veri analizi. Akademik Araştırmalar Ve Çalışmalar Dergisi (Akad), 12(22), 12-26. https://doi.org/10.20990/kilisiibfakademik.622142

Değirmenci, T., Aydın, M., & Kızılkaya, O. (2024). Brics-t ülkelerinde ekonomik küreselleşme, vergi yükü ve yatırım özgürlüğünün doğrudan yabancı yatırımlara etkisi. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 10(1), 228-243. https://doi.org/10.31592/aeusbed.1440862

HAN, V. and Uygur, K. (2021). Yükselen-7 ülkelerinde enerji tüketimi, doğrudan yabanci yatirimlar ve ekonomik büyüme ilişkisi: panel vektör otoregresyon analizi. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sbe Dergisi, 11(3), 1108-1122. https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.929130

KORKUT, Y., Yavuz, S., & Zeren, F. (2021). The investigation of relationship between international trade and logistics: an example of g20 countries. Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi, (30), 77-88. https://doi.org/10.18092/ulikidince.764015

SARIHAN, A. and BAYIR, M. (2023). İthalatta korumacılığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: panel ardl yaklaşımı. International Journal of Social Inquiry, 16(1), 189-205. https://doi.org/10.37093/ijsi.1205905

SEVİNC, E. and ŞEKER, A. (2023). The relationships between investment incentives, international trade and foreign direct investments: the case of turkey. Alanya Akademik Bakış, 7(1), 337-354. https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1115832

SEVİNC, E. and ŞEKER, A. (2023). The relationships between investment incentives, international trade and foreign direct investments: the case of turkey. Alanya Akademik Bakış, 7(1), 337-354. https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1115832

Songur, D. (2017). The effect of foreign direct investments and foreign trade on gross domestic product: the case of the eurasian countries. Bulletin of Economic Theory and Analysis, 2(2), 117-133. https://doi.org/10.25229/beta.277502

Terzi, H. and Bekar, S. (2019). Türkiye de doğrudan yabancı yatırımlar, turizm ve dışa açıklık arasındaki ilişki: 1974-2014 dönemi. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 1(20), 15-30. https://doi.org/10.31671/dogus.2019.414

Topallı, N. (2016). Doğrudan sermaye yatırımları, ticari dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: türkiye ve brics ülkeleri örneği. Doğuş Üniversitesi Dergisi, 1(17), 83-95. https://doi.org/10.31671/dogus.2018.44

Topaloğlu, E. and Korkmaz, T. (2021). Politik riskin doğrudan yabanci yatirimlar ve pay piyasasi endeks getirilerine etkisi: g7 ülkeleri üzerine bir uygulama. Verimlilik Dergisi, (1), 97-115. https://doi.org/10.51551/verimlilik.654014

TÜTÜNCÜ, D. and EVLİMOĞLU, U. (2023). Investigation of the effect of international capital movements on growth and unemployment: panel data analysis. Fiscaoeconomia, 7(3), 1948-1976. https://doi.org/10.25295/fsecon.1254970

UĞUR, B. and Taş, S. (2022). Doğrudan yabancı yatırım girişlerinin ihracat üzerine etkileri: türkiye örneği. Alanya Akademik Bakış, 6(1), 1869-1889. https://doi.org/10.29023/alanyaakademik.1021253

YAZGAN, Ş., KARADEMİR, C., & Ceylan, R. (2023). Belirsizliğin uluslararası ticaret üzerindeki asimetrik etkileri: nardl modeline dayalı ampirik bir inceleme. Fiscaoeconomia, 7(3), 2090-2109. https://doi.org/10.25295/fsecon.1286611

Yalman, İ. and KOŞAROĞLU, Ş. (2017). Effect on direct foreign investments on economic growth and unemployment / doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme ve işsizlik üzerindeki etkisi. Uluslararası Ekonomi İşletme Ve Politika Dergisi, 1(2), 191-205. https://doi.org/10.29216/ueip.344854

Yılmazer, M. and Karabiber, B. (2022). Türkiye de ihracat, doğrudan yabancı yatırımlar, ekonomik büyüme ve karbon emisyonu ilişkisi. Business and Economics Research Journal. https://doi.org/10.20409/berj.2022.369

Zuhal, M., Seyhan, B., & Akyol, M. (2022). Doğrudan yabancı yatırımların, finansal akımların ve ticari dışa açıklığın çevre kalitesi üzerindeki etkisi: e-7 ülkelerinden nedensellik kanıtları. European Journal of Science and Technology. https://doi.org/10.31590/ejosat.1200866

Öncü, E. and Çelik, Ş. (2018). Doğrudan yabanci yatirimlar ve ekonomik büyüme ilişkisi: brict ülkeleri panel nedensellik analizi. Uluslararası İktisadi Ve İdari İncelemeler Dergisi, 403-414. https://doi.org/10.18092/ulikidince.433192

Öçal, B. (2023). Türkiye ve g8 ülkelerinin deniz ticaret filolari ve limanlarinin karşilaştirilmasi. YADE, 8(1), 20-30. https://doi.org/10.57120/yalvac.1219632

Şeker, A. And İşgüven, M. (2022). Ülke kredi riskinin uluslararası ticaret ve doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisi: türkiye örneği. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 24(2), 553-568. https://doi.org/10.32709/akusosbil.856263

Abdeldayem, M., & Kswat, S. (2024). *Political stability in emerging economies*. London: Palgrave Macmillan.

Abebe, T., & Yıldırım, E. (2022). Ethiopia's rising economy and FDI policies. Ankara: Türk Yatırım Enstitüsü.

Al-Mansoori, K., & Kaya, O. (2023). UAE's FDI strategies and global role. Dubai: Gulf Economic Publications.

El-Kady, M., & Şen, A. (2023). Foreign direct investments in Egypt: Opportunities and challenges. Cairo: Nile University Press.

Farsçı, R., & Akkaya, M. (2023). Foreign investments in Iran: The impact of sanctions. Tehran: Middle East Economic Studies.

Himawan, A., Santoso, B., & Wijaya, D. (2024). *Indonesia's economic transition*. Singapore: ASEAN Academic Press.

Kipgen, N., & Chakrabarti, R. (2022). *BRICS and global governance*. New Delhi: Oxford University Press.

Mukhia, S., Patel, R., & Khan, A. (2024). *Geopolitics of the Middle East*. London: Routledge.

Singh, P. (2023). *Gulf states and energy politics*. Abu Dhabi: Emirates Center for Strategic Studies.

Wijaya, S., & Demir, H. (2023). FDI trends and economic impacts in Indonesia. Jakarta: Southeast Asia Economic Publications.